

اؤزبېک تیلی

تۆرتینچی صنف درسلیک کتابی

باسیلگن ییلی: ۱۳۹۹

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه پان
دا هېواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اۋزبېک تېلى

تۇرتىنچى صنف درسلىك كتابى

باسىلگن يىلى: ۱۳۹۹ ھ. ش.

کتاب مشخصاتی

مضمون: اۋزبېک تیلی درسلیک کتابی

مؤلفلر: تعلیمی نصاب اۋزبېک بۆلیمی درسلیک کتابلر مؤلفلری

تېکشیرووچیلر: تعلیمی نصاب اۋزبېک بۆلیمی درسلیک کتابلر مؤلفلری

صنف: تۆرتینچی

متن تیلی: اۋزبېکی

یوکسلتیرووچى: درسلیک کتابلر تالیفی و تعلیمی نصابی نینگ یوکسلتیریش عمومی ریاستی

ترقه تووچى: معارف وزیرلیگی عامه آگاهلیگی و روابط ریاستی

باسیلگن ییلی: هجری شمسی ۱۳۹۹

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

درسلیک کتابلر معارف وزیرلیگی گه تېگیشلی بۇلیب، بازارده آلدی - ساتدی گه اجازه بېریلمه یدی.

متخلفلر بیلن قانونی معامله بۇله دی.

معارف وزیری نینگ پیامی

اقراً باسم ربك

بیزگه حیات بغیشلهگن و اۇقیش و یازیش بویوک نعمتیگه اېگه قیلگن تینگری تعالی دن منتدارمیز و الله ﷻ تمانیدن بیرینچی قتله اۇقیش پیامی نازل بؤلگن اېنگ سۇنگی رسول حضرت محمد مصطفی ﷺ گه كۆپ درودلر بۇلسین.

۱۳۹۷نجی ییلی، معارف ییلی نامیگه مسمی بؤلگن لیگی برچه لرگه معلوم دیر. شونده ی بیزنینگ عزیز مملکتی میزده تعلم و تربیه تیزی می نینگ آیریم بۆلیم لریده اساسی اؤزگیش لر کبلیشی ممکن. اۇقیتووچی، اۇقووچی، کتاب، مکتب، اداره و آتہ-آنہ لر کپنگش اداره لر، افغانستان معارف تیزی می نینگ اساسی و آلتی لیک عنصرلریدن حسابلنہدی و بولر مملکت تعلیم و تربیه سینی رواجلتیش ریشده مهم رول اؤینه دیدی. بونده ی بیر مهم پیته، افغانستان معارفی نینگ بویوک عایله سی و باشچیسی، مملکت تعلیم و تربیه سی نینگ زمانوی تیزی مینی رواجلتیریشده اساسی اؤزگیشلر یرەتیش اوچون قرار قبول قیلگن.

شو اوچون، تعلیمی نصاب نی اصلاح و رواجلتیریش، معارف وزیرلیگی نینگ مهم بیرینچی درجه ده گی ایشلریدن سنه له دی. درسلیک کتابلر کیفیتی، محتواسی و اولر نی مکتبلر، مدرسه لر و باشقه دولتی و شخصی تعلیمی اداره لرده ترقه تیش جریانی تۇغریسیده اعتبار قره تیش معارف وزیرلیگی نینگ دستورلریده بیرینچی اؤرینده دیر. بیزنینگ درسلیک کتابلریمز کیفیتلی بۆلمه گن صورتده، مملکتده تعلیمی پایدار هدف لرگه اېریشه آلمه ییمیز.

یوقاریده گی ذکر بؤلگن هدف لر و بیر مهم تعلیمی تیزی مگه اېریشیش اوچون، مملکت بۇییچه برچه اۇقیتووچیلردن، اولر نی کبله جک نسل نینگ تربیه لووچیلری صفتیده، التماس قیله میز که اولر اوشبو کتاب و محتواسینی عزیز باله لرگه اؤرگه تیش جریانیده هر قنده ی سعی و حرکت لریدن باش تارتمه سین لر و دینی، ملی و انتقاد فکرلی بؤلگن فعال و آگاه نسل نی تربیه لاش اوچون کوشش قیلسین لر. اۇقیتووچیلر، هر کون ینگى تعهد و مسؤولیت پذیرلیکدن تشقری، عزیز اۇقووچیلر نینگ یقین کبله جکده افغانستان نینگ ثمره لی، متمدن و معمار خلقی صفتیده رواجلەنیشی نی نیت قیلیب، درس بېریش نی باشلە سین لر.

عزیز اۇقووچیلردن، اولر نی مملکت نینگ کبله جک اېنگ ارزشلی سرمایه سی صفتیده، ایسته یمن که اولر فرصتنی قۇلدن بېرمه ی، اۇقیتووچیلر نینگ درسیدن ادب و احترام کمالی بیلن علم اؤرگه نیب، اولر نینگ بیلیمیدن تۇغری شکله فایده لانسین لر.

آخرده، مملکت برچه تعلیمی ایش بیلرمانلری، تعلیم و تربیت دانشمندلری و اوشبو درسلیک کتاب نی تیارلش و ایدیت قیلیش اوچون جدی سعی و حرکت قیلگن تعلیمی نصاب بۆلیمیده گی فنی همکارلردن منتدارچیلیک بیلدیریب، اولرگه تینگری تعالی دن بو مقدس و انسان ساز یۇلده موفقیت لیک ایسته یمن.

بیر معیاری و رواجلنگن معارف تیزی می گه اېریشیش و آزاد خلق لی آباد، آگاه و مرفه افغانستان آرزوسى بیلن.

دکتور محمد میرویس بلخی

معارف وزیری

عنوانلر فھرستی

سان عنوانلر:	وقت:	بیتلر
۱- اللہ ﷻ	بیر درسلیک ساعت	(۱)
۲- حضرت محمد ﷺ	ایکّی درسلیک ساعت	(۳)
۳- تۆرتینچی صنف گە خوش کېلیب سیز.....	بیر درسلیک ساعت	(۶)
۴- حضرت عمر فاروق ؓ	بیر درسلیک ساعت	(۸)
۵- کتاب	ایکّی درسلیک ساعت	(۱۰)
۶- اۆلکە میز	بیر درسلیک ساعت	(۱۳)
۷- اۆلکە کۆرکم لیگی	بیر درسلیک ساعت	(۱۶)
۸- امیرعلیشېر نوایى	بیر درسلیک ساعت	(۱۹)
۹- املاء و انشاء	ایکّی درسلیک ساعت	(۲۱)
۱۰- شعر	بیر درسلیک ساعت	(۲۴)
۱۱- نثر	بیر درسلیک ساعت	(۲۶)
۱۲- تیشلر نی اسرەش یۇللری	بیر درسلیک ساعت	(۲۸)
۱۳- گپ (جملە)	ایکّی درسلیک ساعت	(۳۰)
۱۴- بیرلیک زمانی	بیر درسلیک ساعت	(۳۲)
۱۵- آتەم دن کېلگن خط	بیر درسلیک ساعت	(۳۴)
۱۶- شکلداش سۆز	ایکّی درسلیک ساعت	(۳۶)
۱۷- خطرلى اۆیینلر	بیر درسلیک ساعت	(۳۸)
۱۸- لطیفه	بیر درسلیک ساعت	(۴۱)
۱۹- ابرکین لیک	بیر درسلیک ساعت	(۴۳)
۲۰- معناداش سۆزلر	ایکّی درسلیک ساعت	(۴۶)
۲۱- یورت (وطن - یشش جای)	بیر درسلیک ساعت	(۴۸)
۲۲- حشر	بیر درسلیک ساعت	(۵۱)
۲۳- ظهیرالدین محمد بابر شاه	ایکّی درسلیک ساعت	(۵۴)

- ۲۴- حرام مال بىر درسلىك ساعت (۵۷)
- ۲۵- قرمە - قرشى سۆزلەر ايگى درسلىك ساعت (۵۹)
- ۲۶- قرىلارنى حرمت قىلىش ايگى درسلىك ساعت (۶۱)
- ۲۷- ادب بىر درسلىك ساعت (۶۴)
- ۲۸- ياردىملىشىش بىر درسلىك ساعت (۶۶)
- ۲۹- سۆز توركۈملرى "كلام اجزاسى" ايگى درسلىك ساعت (۶۹)
- ۳۰- ھىروين ايگى درسلىك ساعت (۷۲)
- ۳۱- كولگۈلى گې بىر درسلىك ساعت (۷۵)
- ۳۲- ات (اسم) ايگى درسلىك ساعت (۷۸)
- ۳۳- تبيعىز، نىمە اوچۇن؟ بىر درسلىك ساعت (۸۱)
- ۳۴- تورداش و اتاقلى آتلار ايگى درسلىك ساعت (۸۳)
- ۳۵- نصيحت بىر درسلىك ساعت (۸۵)
- ۳۶- تىرىكلىك اوچۇن قوياش بىر درسلىك ساعت (۸۷)
- ۳۷- بابارحيم مشرب بىر درسلىك ساعت (۹۰)
- ۳۸- حكايت بىر درسلىك ساعت (۹۴)
- ۳۹- كمپيۇتر بىر درسلىك ساعت (۹۶)
- ۴۰- آتلار نىنگ يىسەلىشى بىر درسلىك ساعت (۹۹)
- ۴۱- عياللار حقوقى بىر درسلىك ساعت (۱۰۱)
- ۴۲- سۈنگى منزل بىر درسلىك ساعت (۱۰۳)
- ۴۳- اوچىش قىسەسى بىر درسلىك ساعت (۱۰۵)
- ۴۴- نماز بىر درسلىك ساعت (۱۰۸)
- ۴۵- ايچىملىك سوو بىر درسلىك ساعت (۱۱۱)
- ۴۶- يىرەشتىرىش بىر درسلىك ساعت (۱۱۴)
- ۴۷- معارف ترانەسى بىر درسلىك ساعت (۱۱۷)
- ۴۹- لغت (۱۱۸)

بسم الله الرحمن الرحيم

بیرینچی درس

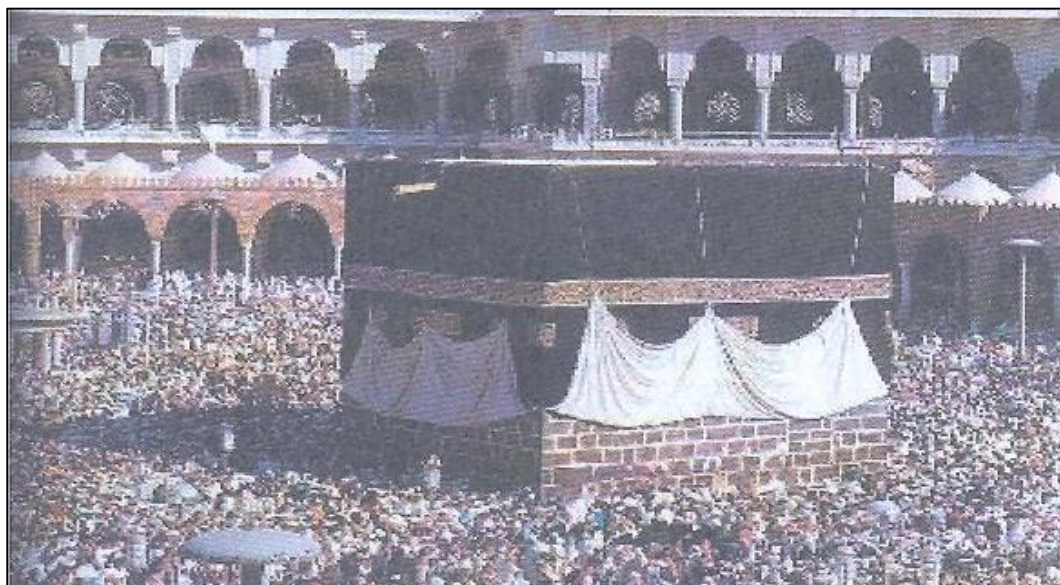
هدف: مسلمان اۇقۇوچى بالە ھەر ایشنى باشلەگندە ﷻ ياردمىنى تېلەشى و اونىنگ مبارک آتى گە قىزىقىشى.

۱- يىخشى اۇقۇوچى، نىمە بارەدە ﷻ نىنگ ياردمىنى خواھلەيدى؟

۲- قىيىنچىلىكدە كىم دىن ياردم اىستەيسىز؟

۳- تۇرتىنچى صنفنى موفىقتىلى توگەتەش اوچون كىم نىنگ ياردمىنى

اىستەيسىز؟

ﷻ

اۇتگن يىل، اوچىنچى صنفنى ﷻ ياردمى بىلن توگەتەي، بو يىل تۇرتىنچى صنفگە كىردىك. حرمتلى سرمعلمىمىز، شو يىل نىنگ باشىدە يىنگى مضمونلر درسلىك كىتابلىرىنى بېردى. شو مضمونلردن يىخشى فايدهلەنىش و كوندەلىك ايش تقسىم اوقاتىنى توزىش اوچون كتە اكەم دىن ياردم آلەم. ﷻ دىن بو يىلنى هم اۇتگن اوچ يىل دېك مېن گە

آسان قىلىپ، بىرچە درس لىرىمىنى يىخشى اۋرگىنىپ، يىنگى-يىنگى نىرسەلەرنى بىلىپ ئلىشىمگە ياردەم اىستەيمىن.

اى الله ﷻ، كوچىمىنى كۈپەيتىر و شو يىل ھىم درس لىرىمىنى يىخشى توگەتلىشىم و اعلى درجەدە كامىاب بۈلىشىم اوچون مېنگە ياردەم و توفىق عنایت قىل.

(آمین یارب العالمین)

* * *

حرمتلى اۋقیتوۋچى!

۱- الله ﷻ نىنگ قدرتلىرى دن نېچىتەسىنى اۋقوۋچىلردن سۈرەپ، سۈنگى دە، كۈپراق تۈزىچ بېرىنگ.

۲- الله ﷻ دن ياردەم تىلىشنى، عملى شىكلدە اۋقوۋچىلەرگە بىجرتىرىنگ.

عزيزاۋقوۋچىلر!

۱- كۈز بىلن قولاق لىرىنگىز مېملىگى بارەسىدە سۈزلىنگ.

۲- ھىرىرىنگىز بىر- بىرسۈراق گپ تۈزىنگ.

۳- اىگى اياق لىرىنگىز بۈلمە گندە، قندەى قىيىن چىلىك لرگە اوچرەشىنگىز مېمكىن لىگى نى دىفترلىرىنگىز گە يازىنگ.

سىنىش:

۱- اۋقوۋچىلر، الله ﷻ يره تگن نىرسەلر بارەسىدە سۈزلەى آلەدىلرمى؟

۲- اۋقوۋچىلر، الله ﷻ دن ياردەم تىلىشنى بىلىپ دىلرمى؟

۳- اۋقوۋچىلر، درس مەتنى نى اۋقىپ، يازىپ، او حقەدە سۈزلەى آلەدىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

قويىدەگى بىرلىك سۈزلەرنى كۈپلىككە اۋز گرتىرىپ، ھىر بىرىگە بىر گپ تۈزىنگ:

قلم ، كىتابچە ، مىز ، تخته

اېسلىتمە: حرمتلى اۋقیتوۋچى بىرلىك و كۈپلىك سۈزلر حقىدە اۋقوۋچىلەرگە مەلۇمات بېرسىن.

ايگىنچى درس

هدف: پىغمبرىمىز حضرت محمد ﷺ حقيده معلومات تاپىش، اولرگه حرمت قىلىش و او كىشى نىنگ ايشلرىدن اۋرنك آلىش.

- ۱- قىسى صنف كىتابىده پىغمبرىمىز حضرت محمد ﷺ حقيده يازىلگن اېدى؟ اوندە نىمه بارە دە معلومات بېرىلگنىنى آيتىنگ.
- ۲- پىغمبرىمىز نىنگ آيتگن سۆزلرى و قىلگن ايشلرىدن بىرارتەسىنى آيتە آلەسىزمى؟
- ۳- پىغمبرىمىز قەبىردن اېدىلر؟ اسلام دىنى اوچون كۆرگن قىين چىلىكلرى حقيده سۆزلەي آلەسىزمى؟

حضرت محمد ﷺ

حضرت محمد ﷺ نىنگ آتەلرى عبدالله و آنەلرى بىبى آمنە اېدى. او كىشى ربيع الاول آيى نىنگ اۋن ايگىنچى سىده مكە معظمە دە توغىلدىلر. آتەلرى، او كىشى نىنگ توغىلگنىدن آلدين راق وفات قىلگن اېدى. آلتى ياشر بۆلگن لرىده آنەلرى بىبى آمنە

حضرت محمد ﷺ يېگيرمه بېش ياشلريده بى بى خديجه (رض)
 بيلن اويلنديلر، قيرق ياشگه كيرگن لريده الله ﷻ تامانيدن
 ييغمبرليكه مبعوث بۇلديلر.

حضرت محمد ﷺ پیغمبر بولگن لریدن باشلب، اؤن اوچ ییل گچه قریش لر ظلمی نی چبکیب، آخر مگه دن مدینه گه هجرت قیلدیلر. مدینه منوره ده اسلام دینی نی کوچیتیریش اوچون کؤپ محنت چبکیب، غزالر قیلیب، آچلیکلر و تورلی عذاب لر گه چیده ب، مبارک تیشلری شهید بؤلدی. نتیجه ده سگیزینچی هجری ییلی رمضان آیی نینگ ییگیرمه سیده، مسلمان لر تامانیدن مگه مکرمه فتح بؤلدی.

حضرت محمد ﷺ اۋىنىچى ھجرى يىلى، ربيع الاول آيى نىنگ
اۋن ايگى سىدە التمش اۋچ ياشلريده عالم دن اۋتديلر.

(اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ)

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- حضرت محمد ﷺ حقىدە اۇقووچىلار سويەسىگە يره شە سۆزلەنگ.
- ۲- حضرت محمد ﷺ نىنگ بالەلىك دورىدەگى يورىش - تورىش لىرى حقىدە سۆزلەنگ.
- ۳- حضرت محمد ﷺ نىنگ مگە معظمەدن مەدینە منورەگە ھىجرت قىلگن لىرى سەبەب لىرىنى آيتىپ بېرىنگ.

عزيز اۇقووچىلار!

- ۱- گروپ لەرگە بۇلىنىپ، پىغمبەرىمىز اخلاق لىرى بارەسىدە سۆزلىشىپ، ھەربىر گروپدن بىر اۇقووچى صنف قرشى سىدە تورىپ، او كىشى نىنگ فضىلت لىرىدن آيتىپ بېرسىن.
- ۲- پىغمبەرىمىز نىنگ آتە، بابا و آنە لىرى آتلىرىنى دفترچە لىرىنگىزگە يازىنگ.
- ۳- كىم نى پىغمبەر دېب آيتە آلەمىز؟ بو حقدە اوچ سطرلىك بىرمتن يازىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلار، درس متنىنى اۇقىپ، يازە آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلار پىغمبەرىمىزنى تانىپ دىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلار، پىغمبەرىمىز نىنگ آتە، آنە و بابالىرى آتلىرىنى بىلىپ دىلرمى؟
- ۴- اۇقووچىلار، پىغمبەرىمىز نىنگ قىلگن ايشلىرى حقىدە سۆزلەي آلەدىلرمى؟

اوى تاپشیریغى:

ھەر بىر اۇقووچى، پىغمبەرىمىز حقىدە اوچ سطرلىك متن يازسىن.

اوپچىنچى درس

ھدف: اۋتگن يىلدە اۋقىلگن نرسەلرنى قىسقىچە تىكرار اېتىش و تۇرتىنچى صنف بارەسىدە معلومات تاپىش.

- ۱- اۋتگن يىلدە اۋقىلگن نرسەلرىنگىز نىنگ بىر نېچىتەسىنى ايتىنگ.
- ۲- اوچ ايليک رخصت كونلردە بجرگن ايشلرىنگىز حقيده سۆزلنگ.
- ۳- اۋتگن قىش دە قار و ياغمير ياغکن ابدى مى؟ شو بارەدە سۆزلنگ.

تۇرتىنچى صنف گە خوش كېلىپ سىز!

عزيز اۋقووچىلر! يىنگى اۋقوو يىلىنگىز قوتلوق بۇلىسىن. سىزلر اوچ اۋقوو يىلىنى اۋتكزىپ، تۇرتىنچى يىل گە قدم قۇيدىنگىز. اۋتگن اوچ يىلدە اۋزبېك تىلى نىنگ الفبا حرفلىرى، تورلى سۆزلر و گپلر نىنگ يازىلىشى و اۋقىلىشىنى اۋرگنىپ، خط بېلگىلرىنى تانىدىنگىز. آداب، اخلاق و اېل آرەسىدەگى عنعنەلر بىلن تانىشىدىنگىز. بو يىل تۇرتىنچى صنف دە يىنگى مضمونلر اۋقىلەدى. بولر، تارىخ، جغرافيه، ھندسە و انگلىسى دن عبارت دىر.

بو يىنگى درسلىكلاردا يىنگى مضمون و مطلبلار بار. اوشبو مطلبلاردا، يىخشى فايدهلىنىش، ھەر يىرىنىڭىزگە كېرەكلى دىر. قىممەتلى وقتلارنىڭىزنى بېھودە قۇلدن بېرمەي، اۈز درسلارنىڭىزنى يىخشى اۋقىسىنىڭىز، بو يىلنى ھەم اعلە درجەلر بىلن توڭەتەي، بېشىنچى صىفگە اۋتەسىز.

* * *

ھەرمەتلى اۋقىتوۋچى!

۱- اۋتەن يىللاردا اۋقىلەن مطلبلارنى قىسقىچە تەكرار اېتەي، يىنگى مضمونلر بارەسىدە سۆزلەن.

۲- يىنگى سۆزلارنى تەختەگە يازەي، اۋقوۋچىلاردا كپ تۈزىشنى اىستەن.

عەزىز اۋقوۋچىلر!

قۇيىدەگى بۇش جايلارنى، كېرەكلى سۆزلر بىلن تۈلدەيىن:

خەت بېلگى ----- تەندەيىن.

شەرىپلن نەشەرەسىدەگى ----- لارنى بىلدەيىن.

يىنگى اۋقوۋ يىلەيىن ----- بۇلسەن.

۲- ھەر يىرىنىڭىز اۋچى اۋقىلەن رەختىدە بىرگەن ايشلارنىڭىز بارەسىدە سۆزلەن.

۳- ھەر گروپدا بىر كىشى درس مەنىنىڭ مەقسەد و مەھەمى قىدە بىلەنلارنى سۆزلەسەن.

سەينەش:

۱- اۋقوۋچىلر درس مەنىنى اۋقىي، يازەلەدىلەرمى؟

۲- اۋقوۋچىلر، اۋتەن يىللاردا اۋقىلەن نەسەلر قىدە مەلۇمات بېرەلەدىلەرمى؟

۳- اۋقوۋچىلر بۇش جايلارنى كېرەكلى سۆزلر بىلن تۈلدەيەلەدىلەرمى؟

اۋى تەپشەيىرى:

ھەر بىر اۋقوۋچى كۈندەلىك ايش رەجەسىنى تۈزەي بېلسەن.

حضرت عمرؓ دورىدە ايران، شام، فلسطين و مصر فتح بۇلىپ،
مردملىرى اسلام دىنى گە مشرف بۇلدىلار. حضرت عمرؓ تامانىدن
تعيين بۇلگن والىلار و مامورلار دايم ابل خدمتىدە ابدىلار.
بو خليفەنىنگ دورىدە شوندهى عدالت برقرار ابدى كە،
بوكون گچە بوتون اسلام عالمى اونىنگ دورى وعدالتى گە فخرلەندى.
بو عادل خليفەنى اۇن يىل و االتى آى خلافتى دن كېين ((ابولؤلؤ)) االتى
بىر منافق، بامداد نمازىنى ادا اېتىش پىتىدە يرهلنتىرىپ، شھيد قىلدى.
* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- حضرت عمر فاروقؓ بارەسىدە اۇقووچىلار گە معلومات بېرىنگ.
- ۲- درس متنى نىنگ هر بىر بۇلىمىنى اۇقووچىلاردن سۇرەپ، بىلمەگن جايلرىنى
توشونتىرىنگ.
- ۳- سۇراق و بيانە گپلرنى اۇقووچىلار گە توشونتىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلار!

- ۱- هر بىرىنگىز، درس متنىنى اۇقىپ، يازىپ، او بارەدە اۇز اۋرىنىگىزدن تورىپ
سۇزلىنگ.
- ۲- هر بىرىنگىز، اۇز دفتىرىنگىز گە ايگى سۇراق گپنى يازىنگ.
- ۳- هر بىرىنگىز، عدالت بارەسىدە ايگى سطرلىك متن يازىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلار، درس متنىنى اۇقىپ، يازىپ، او بارەدە باشقەلر گە معلومات بېرە
آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلار، بيانە و سۇراق گپلرتوزىپ، اولرنى بىر- بىرىدن اجرەتە
آلەدىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلار، عادل سۇزى بارەسىدە قىسقە متن يازە آلەدىلرمى؟

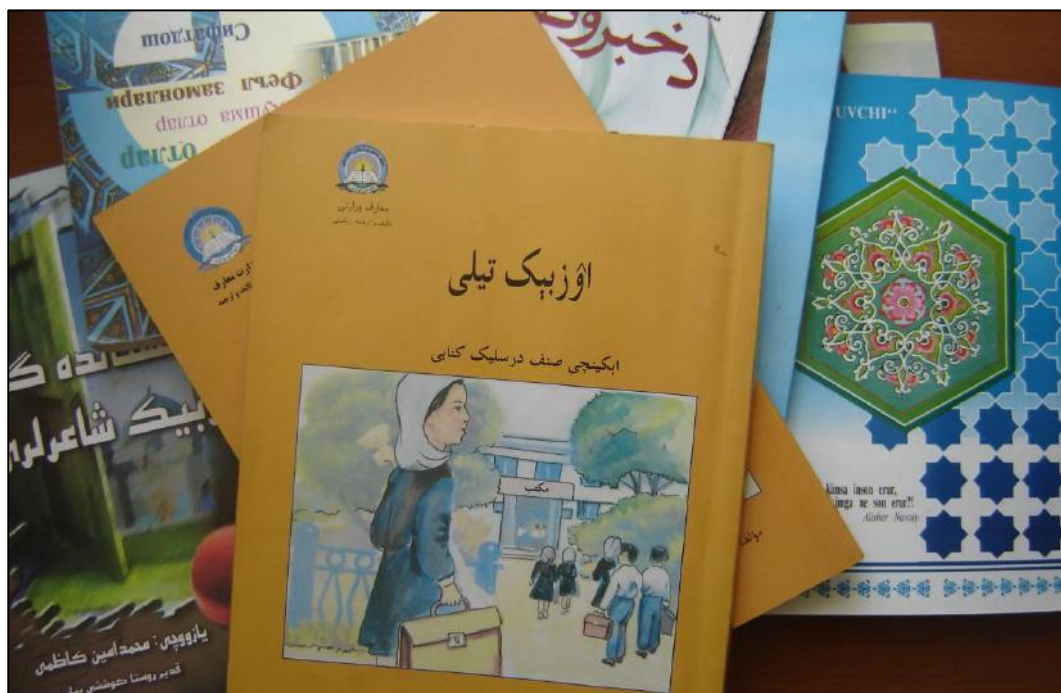
اوى تاپشيريغى:

حضرت عمر فاروقؓ بارەسىدە بىر قىسقە مقاله يازىنگ!

بېشىنچى درس

ھەد: كىتاب اھمىتى دن آگاہ بۇلىش، كىتاب اۇقىش گە قىزىقىش و كىتابنى يىخشى اسرەش.

- ۱- كىتاب ھقىدە سۇزلىگ.
- ۲- قندەى كىتابلرنى اۇقىسىز؟ بو بارەدە سۇزلىگ.
- ۳- نېچە كىتابنىڭ اتىنى ايتىنگ.
- ۴- قىسى كىتابخانىگە بارىپ، كىتاب اۇقىسىز؟ بو بارەدە سۇزلىگ.

كىتاب

بىلىملى و مەتخەس كىشىلر كۇپ مەنت چىكىپ، تورلى موضوعلردە كىتابلر يازگنلر. كىتاب، يىخشى يۇلداش دىر. سىز بىلن يىخشى سۇزلىشەدى. بىلمەگنلرىنىڭىزنى بىلدىرىپ، سىزنى بىلىملى قىلەدى. دىن و دىنيا ھقىقتلرى و ھىيات يۇل-يۇرىقلرىنى كىتابدن اۋرگنەسىز.

يخشى باله دايم كتاب اوقيب، بيلمه گن نرسه لرى نى كتابدن
اۋر گنهدى. كتاب اۋقى آلەديگن كيشى كتاب اۋقىش اۋرنيگە بېھودە
ايشلر بيلن شغللەنيب، قيمتلى وقتى نى فايده سيز اۋتكزسه،
اۋزيگە، عايله سى و جمعيتى گە يخشى خدمت قيله آلەمەي دى.

كتاب

اي كتاييم، اي كتاييم، اي كتاب
هر سۇراغيم گە بېرىسن بىر جواب
هر بيليم دە شەرە بۇلسە گر كيشى
سېندن اۋر گنگن بيليم نى هر كيشى
هر كسل ليكنينگ دواسى سېندە دور
جمله عالم اعتلاسى سېندە دور
كيم كه بۇلسە سېنگە مونس سېنگە يار
اېل ارا تاپگەي اولوغ نام-اعتبار
اي كتاييم، اي كتاييم، اي كتاب
سېن سعادت منبعى، سېن آفتاب

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

۱- كىتاب بارەسىدە اۇقووچىلار سۈيەسىگە يەرەشە مەلۇمات بېرىنگ.

۲- درس مەنى دەگى شەرنى مەنا قىلىنگ.

۳- دايمى كىتاب اۇقىش گە اۇقووچىلارنى قىزىقتىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلار!

۱- ھەر بىرىنگىز، درس مەنى حەقىدە سۆزلىنگ.

۲- ھەر بىرىنگىز، درس مەنى دەگى شەردىن اىگى مەصرەنى اۇقىب، مەنا قىلىنگ.

۳- درس مەنىدەگى يىگى سۆزلەرنى اۋز دفتەرلىرىنگىزگە يازىب، اولرىبلن گپ

تۈزىنگ.

سىنىش:

۱- اۇقووچىلار، كىتاب اھمىتى حەقىدە مەلۇمات تاپىب دىلەرمى؟

۲- اۇقووچىلار، كىتاب بارەسىدە يازىلگن شەرنى مەنا قىلىب، او بارەدە تۈزىح

بېرە آلەدىلەرمى؟

۳- كىتاب اۇقىش بارەسىدە سۆزلىب، يىگى سۆزلەردىن گپ تۈزە آلەدىلەرمى؟

اوى تاپشیریغى:

كىتاب حەقىدە اۈچ سطرلىك مەقالە يازىنگ.

آلتىنچى درس

ھدف: اۆلكە حقيده معلومات تاپىش و اۆلكە ترقياتى و يوكسلىشى گە قىزىقىش.

۱- اۆلكە حقيده كىم سۆزلەي آلەدى؟

۲- اۆلكەمىزدە تاپىلەدىگن نرسەلەر بارەسىدە سۆزلەي آلەسىزمى؟

۳- اۆلكەمىز تىنچلىگى و آبادلىگى اوچون، اۆلكە داشلىرىمىز مسؤوليتلىرى حقيده سۆزلەي آلەسىزمى؟

اۆلكەمىز

افغانستان، بىزنىڭ عزيز اۆلكەمىز دىر. اۆلكەمىزدە، پشتون، تاجىك، اۆزبېك، توركمن، هزاره، نورستانى، پشه يى، بلوچ، ھندو و باشقە تورلى ملتلىرى شەيدىلر. اۆلكەمىز نىڭ شىمالىدە تاجىكىستان، اۆزبېكىستان و توركمنستان جىمھورىيتلىرى، غەرب تامانىدە ايران، جىنۇب و جىنۇب شەرق تامانىدە پاكىستان و شىمال-

شرق تامانیده چین مملکتی قوۋشنى دىر. اۋلكەمىزنىڭ اقليمى
فارەم و ياقىملى دىر.

اۋلكەمىزنىڭ يېر استىدەگى بايلىكلرى كۆپ دىر. نفت و گاز
قودوقلىرى اۋلكەمىزنىڭ شىمالىدە؛ يعنى جوزجان و سرپل
ولايتلىرىدە موجود. اما، بو بايلىك منبعىدن حالىگچە فى و
اونوملى بهرە آلىنغن اېمس. شونىڭدېك، باميان ولايتىدە
حاجى گك تېمىركانى، لوگر ولايتىدە عىنك مىس كانى، بدخشان
ولايتىدە لاجورد، لىل و طلا كانلىرى، پنجشېر ولايتىدە زمرد
كانى، كىر و نورستان ولايتلىرىدە تورلى قىمتبەها
تاشلىر كانلىرى، سىروپى اولوسوال لىگىدە ياقوت كانى و تخار
ولايتىدە توز و طلا كانلىرى بار. اگر بو طبعى بايلىكلردىن اونوملى،
فى و تۇغرى فايدەلىنلسە، عزيز اۋلكەمىز از مدتدە قشاقلىكدىن
چىقىپ، يوكسلىش و بايلىك تامانگە يۇل آچەدى.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- اۇقووچىلرگە اۈلكە مىز قۇشنى لرى بارەسىدە معلومات بېرىنگ.
- ۲- اۈلكەمىز نىنگ بايلىك لرى حقىدە سۆزلىنگ.
- ۳- اۈلكەمىز يوكسلىشى اوچون اۇقووچىلردن اېركىن فكرلرىنى سۆرەنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- اۈلكەمىزنىنگ يېر اۈستى و يېر اۈستى بايلىك لرى حقىدە سۆزلىب، هر بىر اۇقووچى بىر بايلىك منبعى بارەسىدە بىر نېچە سطرلى متن دفتىرچەسىگە يازسىن.
- ۲- اۈلكەمىزنىنگ يوكسلىشى يۇللرى حقىدە هر بىر اۇقووچى اۈزىنىنگ اېركىن فكرىنى بىلدىرسىن.
- ۳- هر بىر اۇقووچى، اۈلكەمىز قۇشنى لرى حقىدە ايرى-ايرى سۆزلىسىن.
- ۴- اۇقووچىلر، درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرنى دفتىرلىگە يازىب، هر بىرىگە جملە توزسىن لر.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، اۈلكەمىز قۇشنى لرى حقىدە سۆزلەى آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، اۈلكەمىز بايلىك لرى حقىدە سۆزلەى آلەدىلرمى؟
- ۳- اۈلكەمىزنىنگ يوكسلىشى يۇللرى بارەسىدە اېركىن فكر بىلدىرە آلەدىلرمى؟
- ۴- يىنگى سۆزلرگە جملە توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

اۇقووچىلر، اۈلكە بايلىك لرى حقىدە تۇرت سطرلىك بىرمتن يازىب كېلىسىن لر.

يېتىنچى درس

ھەدەف: اۋقۇۋچىلەرگە نەھال اېكىش فايدەلرینی بىلدۈرۈش، اولرینی نەھال لرنی سىندىرمىس لىك، اوزمىس لىك و كۈركم لىككە قىزىقتىرىش.

- ۱- كۈركم لىك نىمە دىر؟ بىلسىنگىز، سۈزلىگ.
- ۲- اويىنگىز، مکتىپىنگىز، قىشلاغىنگىز، شەرىنگىز و اۈلكەنگىز كۈركم لىگى حقىدە سۈزلەى آلەسىزمى؟
- ۳- اگر بىرار اۋقۇۋچى، بىرار نەھال نى سىندىرمىسە، سىز نىمە قىلەسىز؟

اۈلكە كۈركم لىگى

اۈلكەمىز، شەرىمىز، قرىە و قىشلاق لرىمىزنى تورلى نەھال لر و گل لر اېكىش يۈلى بىلن ىشنەتەب، كۈركم قىلە آلەمىز. ھر بىر كىشى ھر يىلدە بىر نەھال دن اېكسە، وطن و يورتىمىز نىنگ كۈركم بۈلىشى حتمى دىر.

مكتىمىز باغچەسىدە تورلى درختلار و گللر اېكىلگن. شونىنگ اوچون، مکتب باغچەسى كۆپ كۆركم و چىرايلى كۆرىنەدى. اولوغ بېگ دېگن بىر صنفداشىمىز شونىدە قىلەدى:

بىز نىنگ قىشلاغىمىزدە كۆكلم فصلى نىنگ بىرىنچى ھەفتەسىدە ھەر كىم بىر - بىر نىھال اېكىب، اونى يىخشى اسرەب اۋستىرەدى. ھەر كىم يىل نىنگ باشىدە بىر نىھال اېكىب، اونىنگ اۋستىرسە، اۋلكە كۆركملىكىگە كەتتە حصە قۇشىب، اېزگو ايش قىلگن بۇلەدى.

مېن ھم حويلىم باغچەسىدە تورلى نىھاللار و گللرنى اېككن من. ھەر كۈن اېرتەلب اولرنى سوغاىب، يىخشى اسرەب، اۋەيلەيمەن. اتەم بو ايشىمەن جودە خوش دىرلر. كۆركملىكىنىڭ جودە كۆپ فايدەلرى بار؛ نېگە كە كۆركم و سىرسىز بۇلگن يېرلرنىڭ ھواسى پاكىزە بۇلىب، جودە چىرايلى كۆرىنەدى.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- اۇقووچىلرگە يىشش جايلرى، مکتبلىرى، قىشلاقلىرى، شەھەرلىرى، ولايتلىرى و اۆلكەلىرى كۆرکملىگى فايدەلىرى حقيدە سۆزلىنگ.
- ۲- اېكىلگن نېھاللىرىنى اسرەش حقيدە سۆزلىنگ.
- ۳- درس مىنى دەگى يىنگى سۆزلىرىنى تختهگە يازىپ، ھەر بىرىگە گپ توزىنگ.

عزيزاۇقووچىلر!

- ۱- ھەر بىرىنگىز، كۆرکملىك حقيدە اولوغ بېك سۆزلىرىدىن بىر سۆزنى دفترلىرىنگىزگە يازىنگ.
- ۲- اۆلكە كۆرکملىگى فايدەلىرى حقيدە سۆزلىنگ.
- ۳- ھەر بىرىنگىز مىلى صورت دە گل و نېھال اېكىپ، نېھال اۋستىرىش حقيدە ايرى- ايرى سۆزلىنگ.
- ۴- درس مىنىنى تاۋوش سىز اۋقىپ، بىلمەگن نرسەلىرىنى اۇقتووچىنىڭىزدىن سۆرەنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، گل و نېھال اېكىش، اۋستىرىش و اونى سىنىدىرمىسلىك فايدەلىرىنى بىلىپ دىلمى؟
- ۲- اۆلكە كۆرکملىگى فايدەلىرى حقيدە سۆزلەي آلەدىلمى؟
- ۳- درس مىنىنى اۋقىپ، يىنگى سۆزلىرىگە جملە توزە آلەدىلمى؟

اوى تاپشىرىغى:

يىشش جايلرىنىڭىزنىڭ كۆرکملىگىگە حصە قۇشگن كىشىلرىنىڭ اۆلىرىنى يازىپ كېلىنگ.

سگیزینچی درس

هدف: امیرعلیشېر نوایی نی تانیب، اؤزبېک تیلی و اولوسی منفعتی اوچون قیلگن خدمت لریدن آگاه بۇلش، اونینگ منظوم و منثور اثرلرینی اؤقیب، اؤرگنیش.

- ۱- صنف لرینگیزده کیم نینگ آتی علیشېر دیر؟
- ۲- علیشېر نوایی حقیده بیلگن لرینگیز نی آیتینگ.
- ۳- علیشېر نوایی نینگ شعرلری نی اؤقیب، حکمتلی سؤزلریدن بیرار نمونه سی نی آیته آله سیزمی؟

* * *

امیر علیشېر نوایی

امیرعلیشېر نوایی تۇقیزینچی هجری-قمری عصرده یشه گن اینگ بویوک و افتخارلی شاعر، عالم، یازووچی و سیاست اربابی دیر. نوایی (۸۴۴ ه.ق) ییلی هرات شهزیده تیموری لر درباریده کته عزت و اعتبار تاپگن، غیاث الدین کیچکینه بهادر عایله سیده دنیا گه کېلدی. او، اؤز زمانه سی نینگ رواجلنگن بیلیم لرینی هرات، مشهد و سمرقند شهرلریده اؤرگندی. نوایی (۸۷۳ ه.ق) ییلده سلطان حسین میرزا بایقرا چقیریغی بیلن سمرقند دن هرات گه کېلیب، اونینگ درباریده اول مهربدار و کین اېسه، وزیر بۇلیب تعین لندی.

نوایی، اېل منفعتی، آسایشی و تینچلیگی نی اؤیلب، باغ و باغچه لر، عمارت لر، مدرسه لر، کتابخانه لر، مسجد لر، حمام لر، کاروانسرا لر و کؤپریک لر کبی کؤپ خیریه بنالرنی قوردی. اتاقلی

عالملر، شاعرلر، هنرمندلر، نقاشلر، خطاطلر، صنعتكارلر و تورلى كسب اېگه لرینی اؤز تربيه سيگه آليب، اولرگه مادی و معنوی ياردملر بېردی.

نوایی (۹۰۶ ه.ق) ییلی هرات شهرى ده دنيادن كؤز يومدى و اؤزى قورگن مدرسه سى يانیده دفن ايتیلدی. اميرعلیشېر نوایی دن اؤتيزدن آرتيق منظوم و منثور اثر قالگن. اېنگ مهم و مشهور اثرلری: خزائن المعانی، خمسہ، مجالس النفايس و محبوب القلوب دیر.

* * *

حرمتلى اؤقیتووچی!

- ۱- اميرعلیشېر نوایی حقيده اؤقووچيلر سويه سيگه يره شه سؤزلنگ.
- ۲- اميرعلیشېر نوایی يازگن كتابلری حقيده سؤزلب، اونینگ اثرلريدن بير يا ايگى نمونه كېلتيريب، اؤقووچيلرگه اؤقيب بېرينگ.
- ۳- اميرعلیشېر نوایی حقيده، بيرار حكايه بيلسنگيز، سؤزلب بېرينگ.

عزيز اؤقووچيلر!

- ۱- درس متنى نى يخشى اؤقینگ و يازینگ.
- ۲- هر بيرينگيز، اميرعلیشېر نوایی حقيده بيرار نرسه ايتيب بېرينگ.
- ۳- هر بيرينگيز، اميرعلیشېر نوایی گه آتب، اؤچ سطرليک بير متن يازینگ.

سېنش:

- ۱- اؤقووچيلر، درس متنى نى اؤقيب، يازه آله ديلىمى؟
- ۲- اؤقووچيلر، اميرعلیشېر نوایی باره سيده سؤزله آله ديلىمى؟
- ۳- اؤقووچيلر، اميرعلیشېر نوایی نینگ اولوس منفعتى و يورت تينچليگى اوچون قيلگن خدمت لریدن آگاه بؤليب ديلىمى؟
- ۴- اؤقووچيلر، اميرعلیشېر نوایی باره سيده بيرار متن يازه آله ديلىمى؟

اوى تاپشيريغى:

هر بير اؤقووچى، درس متنى دن بير گپنى سېلب، يازسين.

تۇقىزىنچى درس

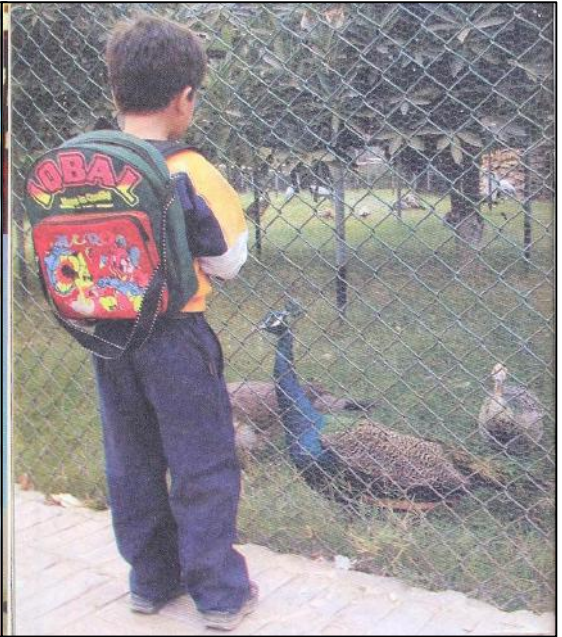
ھەدەف: املاء و انشاء توشونچەلىرى ھەقىدە مەلۇمات تاپىش، اولرنى بىر- بىرىدىن

اجرەتەپ، ھەر بىرىنى اۆز اۆرنىدە ایشلەتەش.

۱- املاء نىمە دىر؟ سۆزلىگ.

۲- انشاء ھەقىدە سۆزلىگ.

۳- املاءنى يەكشى بىلەسىز مى يا انشاءنى؟

املاء و انشاء

قوياش، درس باشلىگەندىن االدىن اۇقتىوچىمىزدىن سۇرەدى:

استاد، لطف ايتىپ، املاء و انشاء بارەسىدە مەلۇمات بېرىنگ.

اۇقتىوچىمىز، اونىنگ سۇراغىگە قويىدەگى جوابنى بېردى:

املاء، ھەر بىر ايتىلگەن گەپنى، تۇغرى و خەتاسىز يازىش دىر.

مثال: اۇقتىوچىمىز قويىدەگى مەتنى تۇغرى و خەتاسىز

يازىشىمىزنى بويوردى.

عزیز اۋقووچیلر! ھەر بیراۋقووچی، بیر کېچە و کوندوزدە قىلەدیگن ایشلری گە تقسیم اوقات توزیشی کېرەک. ایشلرینى معین وقتلردە بجرگن اۋقووچی، موفق و کامیاب سنەلەدى. انشاء: اۋیلەگن و ایستەگن نرسەلرنی مناسب گپلر ارقەلى یازیش دیر.

مثال: محمود، جمعه کونی حیوانلر باغی دە کۈرگن نرسەلری حقیده قوییدهگی مطلبنى یازدى:

جمعه کونی پېشیندن کپین، مېن و آی بېک، حیوانلر باغینى کۈرگنى بارگن اېدیك. حیوانلر باغىنینگ اېشىگى اَلدیده کۈپ کیشىلر تکت اَلیش اوچون، نوبتده تورگن اېدیلر. بیز هم نوبتده توریب، ايكیته تکت اَلدیك و حیوانلر باغیگه کیردیک.

حیوانلر باغیده تورلى قوشلر و حیوانلرنی کۈردیک. اولرنینگ تورلى حرکتلری و قیلیقلىرىنى ذوق بیلن تماشا قیلدیک، تماشاگه قیزیقیب، اقشام بۈلگنىنى بيلمەي قالیبمیز.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- املاء و انشاء حقيده اۇقووچىلر گه معلومات بېرىنگ.
- ۲- املاء و انشاء سۆزلىرىنى بىلدىرىش اوچون، بىر- بىرئثال كېلتىرىنگ.
- ۳- اۇقووچىلارنى املاء و انشاء گروپلرگه بۇلىب، املاء گروپى گه املاء ايتىنگ و انشاء گروپى دن مکتب حقيده بىرمتن يازىشنى اىستىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- ايكى گروپ گه بۇلىنىب، بىرىنچى گروپ، ايكىنچى گروپ گه املاء ايتسىن و ايكىنچى گروپ اېسه، بىرىنچى گروپ دن ايرىم موضوعلر حقيده انشاء يازىشلىرىنى اىستەسىن.

- ۲- هر بىرىنگىز، املاء و انشاء بارەسىده سۆزلىنگ.
- ۳- هر بىرىنگىز، حيوانلر باغى حقيده بىر مقاله يازىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، درس متنىنى اۇقىب، يازىب، اوبارەده سۆزلەى آلەدىلرمى؟
- ۲- هر بىر اۇقووچى، بىر مطلب بارەسىده اۆز فكريدن بىر متن يازە آلەدىمى؟
- ۳- اگر بىر مطلب آغزەكى ايتىلسە، اۇقووچىلر اونى تۇغرى يازە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

هر بىر اۇقووچى اۆزى تنلەگن نرسە بارەسىده بىر متن يازىب كېلسىن.

اۋىنىچى درس

ھەدەف: شەئىرى تانىپ، اۋقىش و يازىش. شاعىرلەرگە قىزىقىش و اولىرىنىڭ ايتىگىن شەئىرلىرىدىن تىلىپ، يادلىش، اۋقىش و اۋىرگىنىش.

- ۱- شەئىر ھەقىدە سۆزلەي اۋىسىزىمى؟ بىلگىنىڭىزنى ايتىپ بېرىنگ.
- ۲- بېرار وزىلى گېنى ايتە اۋىسىڭىز، ايتىنگ.
- ۳- قۇشقىق ھەقىدە بىلگىنىڭىزنى ايتىپ بېرىنگ.

شەئىر

شەئىر، مەئالى، وزىلى، قافىەلى و اھىنگىلى دىر. شەئىر يازوۋىچى كىشىنى شاعىر دېدىلر.

شاعىرلر قوۋانچ، غەم-قىغۇ، اخلاق-اداب، پەند-نەسىھەت، ارزو-اىستىكلر، اجتماعى و عرفانى موضوعلردە شەئىر يازىپ، آدملىرىنىڭ يۈرەگىدە جۇشقىن ھەسلىرىنى تويغۇلارنى اويغاتەدى.

مثال:

مېن قۇزىچە باقمەن بۇينى گە زنگ تاقە من
قۇزىم آخر قۇى بۇلر سۇنگرە مېنگە تۇى بۇلر
سوتىن ساغىب ايچرمن مېن اوندن كوچ آلرمن
مېن قۇزىمنى ساتمەيمىن جانىم بىرلە سقلە يىمن

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- شعر حقيده اۇقووچىلر سويەسىگە يره شه سۇزلنگ.
- ۲- ينگى سۇزلرنى تخته گە يازىنگ.
- ۳- شاعر بارەسىده معلومات بېرىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- درس متنى نى اۇقىب، يازىنگ.
- ۲- درس متنى دەگى شعرنى آغزەكى اۇقىب، يادلنگ.
- ۳- هر بيرىنگىز، درس متنى دەگى شعردن بير مصرعنى آيتىنگ.
- ۴- ينگى سۇزلر بىلن گپ توزىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، درس متنى نى اۇقىب، يازە آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، شعرنى تانىب، اونگە قىزىقىب دىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلر، درس متنى دەگى شعرنى يادلەب دىلرمى؟
- ۴- اۇقووچىلر، شاعر كىملىگى نى بىلىب دىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

درس متنى دەگى ينگى سۇزلر بىلن گپ توزىب كېلىنگ.

اۋن بیرینچی درس

هدف: نثرنی تانیب، یازیش و نثر بیلن شعر نینگ فرق لرینی بیلش.

۱- نثر حقیده بیلگنینگیزنی سۈزلنگ.

۲- نثر بیلن شعر نینگ فرق لرینی آیتیپ بېرىنگ.

۳- نثر نیمه دن توزیله دی؟

* * *

نثر

نثر، وزن سیز و قافیہ سیز گپلردن عبارت دیر. نثر خیلمه -

خیل موضوعلر باره سیده یازیله دی. شونینگدېک، شکل

نقطه نظر دن هم خیلمه - خیل بۇلیب، اونى ادبى نثر، علمى نثر،

ژورنالیستیک نثر و باشقه لرگه بۇله دیلر. سیز هم کۇشش

قیلسنگیز، نثر یازه آله سیز. نثر نینگ شعر دن فرقى وزن، قافیہ و

آهنگى ده دیر. یوقاریده گى درس نینگ بوتون متنى، نثر دیر.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

۱- درس متنىدەگى يىنگى سۆزلەرنى تختهگە يازىنگ.

۲- نثر بارەسىدە اۇقووچىلەرگە قىسقه صورتدە تشرىحات بېرىنگ و شعر بىلن نثرنىنگ فرق لرىنى ايتىنگ.

عزيز اۇقووچىلەر!

۱- ھر بىرىنگىز، نثر حقىدە سۆزلىنگ.

۲- ھر بىرىنگىز اوچ سطرلىك نثر يازىنگ.

۳- نثر بىلن شعرنىنگ فرق لرىنى دفترلرىنگىزگە يازىنگ.

سىنىش:

۱- اۇقووچىلەر، درس متنىنى اۇقىب، يازىب، اونىنگ مفھومىنى بىلىب دىلرمى؟

۲- اۇقووچىلەر نثر بىلن شعرنىنگ فرق لرىنى ايتە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

نثر قندەى گپلردن عبارت دىر؟ جوابىنى كىتابچەلرىنگىزگە يازىب كېلىنگ.

اۋن ايگىنچى درس

ھەدەف: تېش لىر ۋەزىپەسىنى بېلىش، اولىرىنى يىخىش سىقىش اصوللىرىنى اڭاھ بۇلىش ۋە تېش لىرىنى تازە اسرەھ، ساغلىگىنى سىقىشنى بېلىش.

۱- تېش لىرىنگىز نېمە ايش لىرى بىجرەدى؟

۲- قورت يېب، چىرىگىن تېش لىر، نېمە لىرگە سىبب بۇلەدى؟

۳- تېش لىرىنگىزنى قىندەھى اسرەھى سىز؟

تېش لىرىنى اسرەھش يۇللىرى

تېش لىرىنى اسرەھش، ساغلىك ضامىنى دىر. قورت يېب، چىرىگىن تېش لىر تورلى كىسلىك لىر تاپىلىشىگە سىبب بۇلەدى. تېش، يېمىك لىرى چىنش ۋە مىدەلش دىن تشقىرى، سۇزلىرىنى تۇغرى تىلفىز قىلىشە ياردەم

بېرەدى. تېش لىرىنىڭ ساغلاملىگىنى تەمىنلش اوچون قويدەگى نىكتەلىرىنى رىعايت اېتىش لازىم دىر:

۱- يېمىك يېگەندىن سۇنگ تېش لىرى بۇرس يا مىسواك بىلەن يۇيۇش كېرەك.

۲- تېش لىر ساغلىگى اوچون مېۋەلر ۋە كۆكتلردىن كۇپراق فايدەلىنىش كېرەك.

۳- شىرىنلىك لىردىن كۇپ فايدەلىنىش تېش لىرگە ضررلى دىر.

۴- تېش بىلەن دانك ۋە باشقە قىيىق نرسەلر چاقىلمەسىن.

۵- تېشلر ياغاچ، اىگنە ۋە باشقە قىيىق يا اۋتىكىر نرسەلر بىلەن

كاولنمەسىن.

كۇپ ايسىق ۋە كۇپ ساۋۇق يېمىك ۋە اىچمىك لىرى كېتمەكەت

سىرف اېتىش، تېش لىرگە ضررلى دىر.

آتەلر سۆزى: كسللىك نىنگ كېلىشى آسان، كېتىشى قىيىن.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- تىش لرنىنگ وظيفەلرى بارەسىدە سۆزلىنگ.
- ۲- تىش لرنى يىخشى اسرەش فايدەلرى بارەسىدە سۆزلىنگ.
- ۳- درس متنى نىنگ ھر بىر بۆلىمى نى اۇقتووچى لردن سۆرەب، اولرگە معلومات بېرىنگ.

عزيز اۇقتووچىلر!

- ۱- تىش لر بجرەدىگن ايش لرنى ايتىنگ.
- ۲- ھر بىرىنگىز تىش لرنى اسرەش بارەسىدە بىر متن يازىنگ.
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرگە گپ توزىنگ.
- ۴- ھر بىرىنگىز تىش لرگە ضررلى نرسەلردن بىرى نى ايتىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقتووچىلر، تىش لرنىنگ اهمىتى نى بىلىپ دىلرمى؟
- ۲- اۇقتووچىلر، يىنگى درس بارەسىدە سۆزلەى آلە دىلرمى؟
- ۳- اۇقتووچىلر، تىش لرنى سقلش نى بىلىپ، او حق دە سۆزلەى آلە دىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

تىش لرنىنگ اهمىتى حق دە بىر مقاله يازىنگ.

اۋن اوچىنچى درس

ھدف: گپ(جملە) و اونىنگ تورلىرى نى تانىپ، ھەر خىل گپنى توزە آلىش.

۱- گپ(جملە) حقىدە سۆزلەي آلەسىزمى؟

۲- بىر گپ توزىنگ.

۳- گپ تورلىرى حقىدە بىلگن لىنگىزنى آيتىنگ.

* * *

گپ(جملە)

بىز دايم مطلب و مقصىدىمىزنى گپ آرقەلى افادەلەيمىز. گپ بىر يا بىردىن كۆپراق سۆزلەردىن توزىلەدى. گپنىنگ فعلى بار. بىر سۆزدىن توزىلگن گپ، كۆپىنچە فعل سۆزى بۆلەدى.

بىر گپ باشقە بىرگپ بىلەن حرف آرقەلى قۇشىلگن بۆلمىسە، اداغىگە بىر بېلگى، نقطە، سۇراق، اوندو... بېلگىلىرى قۇيىلەدى. گاھى بىرگپ، كېيىنگى گپگە قۇشىلىشى كېرەك دىر. بونداق حالتدە، بىرىنچى گپ، كېيىنگى گپ بىلەن (و، كە، اما، ھەم، تا، يا...) كىي سۆزلەر آرقەلى قۇشىلەدى.

گپ تورلىرى: گپ اوچ تورگە بۆلىنەدى:

۱- دَرَك (خبرى) گپ: بيان بۆلگن بىر سادە مطلب دىر. دَرَك گپ نىنگ سۇنگىدە نقطە بېلگىسى قۇيىلەدى.

مثال: تورسون خط، يازدى.

۲- سۇراق گپ: سۇراق گپ آرقەلى بىر مطلب حقىدە معلومات تاپىش

دىر. گپدە سۇراقنى كۆرسىتۈۋىچى سۆزلەر قۇيىدەگى لىردىن عبارت دىر:

نېمە، نېمە اوچون، قەيىردە، آيا، مى، قەندەي، نېگە، كىم، قىسى و باشقىلەر.

سۇراق گپنىنگ سۇنگىدە سۇراق بېلگىسى (؟) قۇيىلەدى.

مثال: مەكتەپكە باردىنكىمى؟

نېمە اوچون درس اۋقىمەدىنگ؟

۳- بویروق گپ: بویروق گپ ارقەلى بیر ایش نینگ بجریش یا بجرمسلیگی نی ایستش دیر. بویروق گپ نینگ سۇنغیدە اوندאו (!) بېلگی سی قۇییلەدی.

مثال: ارسلان، خط یاز! بوگون بازار گە بارمه!

* * *

حرمتلى اۇقوتوچى!

- ۱- گپ (جمله) حقیده اۇقووچیلر گە معلومات بېرىب، مثال كېلتیرینگ.
- ۲- درك گپ، سۇراق گپ و بویروق گپ حقیده اۇقووچیلر گە معلومات بېرىب، مثال كېلتیرینگ.
- ۳- درس متنى ده گى ینگى سۇزلرنى تخته گە یازیب، هر بیرىگە گپ توزیشنى اۇقووچیلردن ایستنگ.

عزيز اۇقووچیلر!

- ۱- گروپلر گە بۇلینیب، تورلى گپ توزیش حقیده سۇزلاشیب، اوچته گپ توزینگ.
- ۲- قوییده گى گپلر، قیسی گپلر تورىگە كیره دی؟
الف- مېن بوگون مکتب گە باردیم.
ب- سېن بوگون مکتب گە باردینگ می؟
ج- سېن بوگون مکتب گە بار!

سینش:

- ۱- اۇقووچیلر گپ حقیده معلومات تاپیب دیلرمی؟
- ۲- اۇقووچیلر گپ توزیب، درس متنى دن گپ تورلرنى كۇرسته آله دیلرمی؟

اوى تاپشیریغى:

هر بیر اۇقووچى، تورلى گپلردن فایده لنیب، اوچ سطرلىك بیر متن یازسین.

اۋن تۇرتىنچى درس

ھەدەف: بىرلىك اوچون يازىلگن شعرىنىڭ مەنا و مەھۇمى دىن آگاہ بۇلىش،
بىرلىككە ىشش و بىرلىك ھقىدە سۇزلىش.

- ۱- بىرلىك سۇزىنى اېشىتىپ سىزىمى؟ او ھقدە بىلگن لىرىنگىزنى سۇزلىپ بېرىنگ.
- ۲- نفاق ضررلىرىنى بىلەسىزىمى؟ بىلسىنگىز بىر نېچىتەسىنى ايتىنگ.
- ۳- يولرىمىز قىندەى ايشلر و قىلمىش لىرىمىزدىن قووانىب، فايدەلنەدىلر؟ بىر اىگىتەسىنى ايتىنگ.

بىرلىك زمانى

چقەندى گل لىر چمەندە، درد و محنت قالمەدى
رنج و زحمت لىر كېتىپ، دل لىردە حسرت قالمەدى
ايلەنگىز خدمت بوگون، اې اۋلكە داشلر اۋلكەدە
دشت و صحرا ىشنەدى، بىرذره نكبت قالمەدى

خوش بۇلىب باغ و چمن دە اۋىنە شر قىز - بالەلر
 بالە-قىزلر كۈنگىلدە اصلا كدورت قالمە دى
 قىلگىل اي كۈنگىل قوشى ، سېن ھم بوگلشن گە گذر
 انتظارىنگنى چېكرگە بىزدە طاقت قالمەدى
 تورگىل اي دلجان و خدمت ايله گىل جانىنگ بىلن
 كېلدى وحدت لىر زمانى اپندى فرقت قالمەدى
 (دلجان يۇلداش)

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- شعرنى معنا قىلىپ، بىرلىك حقىدە سۆزلنگ.
- ۲- شعرىنگى ينگى سۆزلرنى تخته گە يازىپ، مفھومى نى اۇقووچىلرگە توشونتىرىنگ.
- ۳- نفاق ضررلىرى حقىدە سۆزلنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- شعرنى اۇقىپ، معنا قىلىپ، مفھومى حقىدە اوچ سطرلىك متن يازىنگ.
- ۲- درس متنى دەگى ينگى سۆزلرنى دفترلىرىنگىزگە يازىپ، ھەر بىرىگە گپ توزىنگ.
- ۳- نفاق ضررلىرى حقىدە بىر متن يازىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، درس متنى نى اۇقىپ، اونىنگ معنا و مفھومى نى آيتە آلەدىلرمى؟
- ۲- بىرلىك حقىدە سۆزلب، بو بارەدە بىر متن يازە آلەدىلرمى؟
- ۳- ينگى سۆزلرگە گپ توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

يشش جايلرىنگىز، مکتبلىرىنگىز و باشقە يېرلردە، نفاق دن تاپىلگن واقعهلر حقىدە بىر متن يازىنگ.

اۋن بېشىنچى درس

ھەدەف: خەت يازىش نى اۋرگنىش، يەخشى انشاء و املاء بىلن اوزاقده گى

قرىنداش لار و اۋرتاق لرگە خەت يازە آلىش.

۱- اوزاقده گى قىرىنداش لار و اۋرتاق لر بىلن قندهى حال- احوال سۋرەشەيب

تۋرەسىز؟

۲- كېلگن خەتلرنى اۋقىب، اونگە جەواب يازە آلهسىزمى؟

۳- خەت آلىش و يىبارىش وسىلەلرى حەقىدە سۋزلىگ.

آتەمدن كېلگن خەت

عزىز بالەم، اېلمىراد جان!

ھەمدەن آلدەن ساغلىك و كامىاب لىگىنگى تېنگىرى تەالى دن

اىستەيمەن، يىبارگن خەتىنگەن مەندارمەن. عزىز بالەم، خەتىنگىنى اۋقىدىم.

درس لىرىنگ قىين لىگى دن سۋزلب اېكن سەن. آدم، قىين چىلىك لىرىنى حل

قىلىب، تۋرلى مەشەقتلەر چەكىب،

كامىاب لىك لرگە اېرىشەدى. مەنت

چەكمەگن انسان لار، عەمر بۋى تۋرلى قىين

چىلىك لرگە اۋچرەيدىلەر.

يەخشى بالەلر بىر كېچە و كۈندۈز

وقتىنى تۋرلى ايش لرگە اجرەتەب، نان

يېشى، درس اۋقىش، نەماز اۋقىش، سەپورت

بىلن شەغلەنىش و كېرەك بۋلگن باشقە

ايش لىرىنى كۈزدە تۋتەب، پەرگىرام يۈزەسىدن

بەرىشگە اىنتىلەدى. سەپن ھەم ايش لىرىنگ وقتىنى بېلگىلەب، اۋز

وقتەدە ھەر ايش نى بەرىشىنىگ كېرەك.

عزیز بالەم، بىزنىڭ كۈزىمىزدىن، اوزاق دەسن. سېن گە
تاپشيريغىم شوکە، دايم بېش وقت نمازىنىڭنى اۋقىب، اۋلتىرىش-
تورىش دە اداىلى بۋلىب، يىخشى ايشلر بىلن اۋزىنىڭ و عايلەنگنى
فخرلنتىرىب ىشه.

آتەنگ، محمد مراد

* * *

حرمتلى اۋقیتوۋچى!

- ۱- خط يىبارىش مەملىگى بارەسىدە سۈزلىگ.
- ۲- اۋقوۋچىلرنى گروەلرگە بۋلىب، اوزاق دەگى قرىنداشلرگە خط يازىشنى
مشق قىلدىرىنگ.
- ۳- خط يازە آلمەگن اۋقوۋچىلرگە ياردەم بېرىب، اولرگە خط يازىشنى اۋرگەتىب،
خط يازىش گە قىزىقتىرىنگ.

عزیز اۋقوۋچىلر!

- ۱- درس متنىنى اۋقىب، ىنگى سۈزلرنى دفتىرلىنىگىزگە يازىنگ و ھر بىر
سۈزگە گپ توزىنگ.
- ۲- ھر بىرىنىڭىز اوزاق دەگى بىرار اۋرتاغىنىڭىز و يا قرىنداشىنىڭىزگە خط يازىنگ.
- ۳- ھر بىرىنىڭىز اداىلى ىشش بارەسىدە سۈزلىگ.

سىنىش:

- ۱- اۋقوۋچىلر، درس متنى دەگى ىنگى سۈزلر بىلن گپ توزە آلدىلرمى؟
- ۲- اۋقوۋچىلر، اوزاق دەگى قرىنداشلرگە خط يازە آلدىلرمى؟
- ۳- اۋقوۋچىلر، اداىلى و يىخشى ىشش بارەسىدە سۈزلەى آلدىلرمى؟
- ۴- اۋقوۋچىلر، ىنگى سۈزلر بىلن گپ توزە آلدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

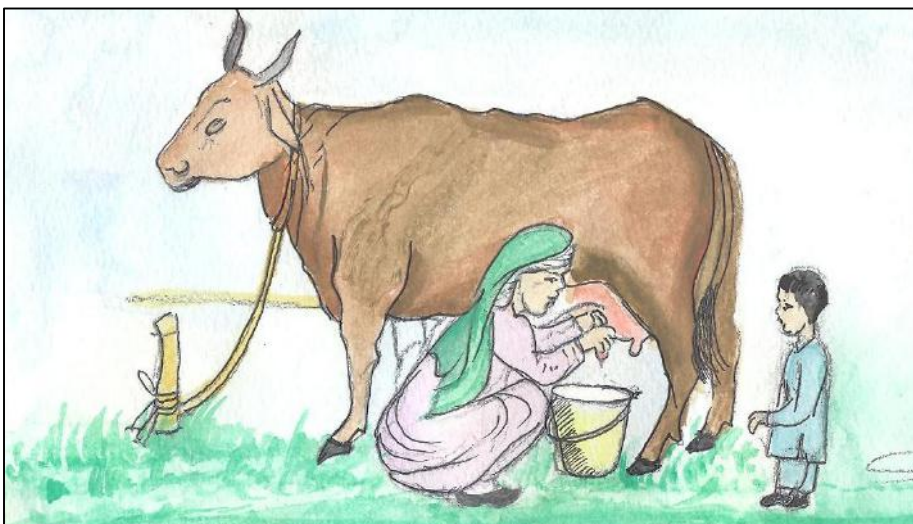
ھر بىر اۋقوۋچى قىيىنچىلىكلرى بارەسىدە اوچ سطرلىك متن يازسىن.

اۋن آلتىنچى درس

ھەدەف: اۋقووچىلەر، شەكلداش (مەشەبە) سۆزلەرگە ئاشنا بۇلىپ، ايشلەتەش جايلارنى بىلسەنلەر.

۱- يازىلىشى و تاووشى بىر؛ اما مەناسى اۋزگچە بۇلگەن سۆزلەرنى ايتىنگ.

۲- شۇندەي شەكلداش سۆزلەر بىلەن گەپ تۈزە آلەيسىزمى؟

شەكلداش (مەشەبە) سۆزلەر

اولوغ بېك، آتەسىدن سۆرەدى: آتە جان، استادىمىز ھەركون بىزنىڭ ساغ و سلامتلىگىمىز دن سۆرەب، كېيىن درسنى باشلەيدى. حاضر آنەم، آپەم مېنگلىگە: "قىزىم، بارىب اپىك (سىگىر) نى ساغ" دېدىلەر. سىز ايتىنگ، آپەم مېنگلى كىسل بۇلمەگەن اپىكنى نىمە اوچون ساغەي تىرىشى كېرەك؟ اولوغ بېكنىڭ آتەسى، اونىڭ سۆزلەرنى ابشىتىپ، كۆلدى و جوابىگە ايتدى: اولوغ بېك جان، سېنىڭ بىلگىنىڭ تۇغرى، اما آنە جانىڭ، آپەنگ مېنگلى دن، اپىكنى ساغەيتىرىشنى ايستەگنى يۇق، بلكە اپىك ساغىشنى اونگە بويورگەن دىر.

اۋزبېك تىلىدە، شۇنگە اۋخىش شەكلداش و تاووش داش سۆزلەر

كۆپ دىر؛

مثال صورتدە: باي محمد اكە اۋز ارپەسىنى تاشيىدى. قازاندەگى سوت، قىنب-قىنب تاشيىدى. بو يېردە (تاشيىدى) سۆزى ايگلە گپدە، ايگى خيل معنا بېرەدى.

عزيز اۋقووچيلر، سيزلر ھم شونگە اۋخشش شكداش و تاووش داش سۆزلرنى دفترچەلرينگيزگە يازيب، ھر بير سۆزنى يازيش و اۋقىش وقتيدە اۋز اۋرنيدە ايشلە تيشينگيز كېرەك.

* * *

حرمىلى اۋقوتووچى!

- ۱- شكداش سۆزلر بارەسىدە سۆزلب، نېچى تە شكداش سۆزلرنى تختهگە يازيب و اۋقووچيلردن ھر بير شكداش سۆز يىلن مناسب گپ تويشنى ايستنگ.
- ۲- نېچى تە شكداش سۆزلر كېلتيريلگن گپنى ايرى كاغلرگە يازيب، ھر بير اۋقووچىدن يازيلگن گپنى اۋقيب، او بارەدە سۆزلىشنى ايستنگ.

عزيز اۋقووچيلر!

- ۱- شكداش سۆزلر بارەسىدە ايگى گروەگە بۇلىنيپ، سۆزلنگ. آخر چاغدە، ھر گروەدن بير كيشى صنفداش لر قرشى سىدە تويپ، سۆزلىسين.
- ۲- درس متى دەگى ينگى سۆزلرنى دفترلرينگيزگە يازيب، ھر بيرىگە گپ توينگ.
- ۳- قوييدەگى سۆزلر نينگ تورلى معنالىرىنى گپلردە ايشلە تينگ:
كۈر، ياش، قۇي، تور.

سپنش:

- ۱- اۋقووچيلر، درس متى بارەسىدە بيرار نرسە يازە آلەديلمى؟
- ۲- شكداش سۆزلر بارەسىدە معلومات تايپيدىلمى؟
- ۳- درس متى دەگى ينگى سۆزلر يىلن گپ توزە آلەديلمى؟

اوى تاپشيريغى:

((آت)) سۆزى نينگ اوچ معناسى (اتماق، حيوان، اسم) گە اوچ گپ توينگ.

اۋن يېتىنچى درس

ھدف: فايدهسىز اۋيىن لىرىنىڭ ضررلىرىدىن آگاه بۇلىش، خىرلى اۋيىن لىردىن يوز اۋگىرىش، شوندى اۋيىن لىرىنىڭ بايلىك و ساغلىك كە يېتكىزەدىگن ضررلىرىدىن آگاه بۇلىش.

- ۱- تېمىر تېرىب، پرچەلىرى بىلن اۋينەى سىزمى؟ شوندى اۋيىن لىرىنىڭ فايده و ضررلىرى بارەسىدە سۇزلىڭ.
- ۲- پارتلاوچى مادەلر بىلن اۋينش خىرلىرى بارەسىدە سۇزلى السىڭىز، سۇزلىڭ.
- ۳- ماين بارەسىدە سۇزلىڭ.

خىرلى اۋيىن لىر

قىشلاغىمىزدە برلاس بېگ نىنىڭ اوچقون اتلى بىر اۋغلى بار ابدى. بو بالە دايم خىرلى ايشلرگە قۇل اوريىب، كونىنى خىرلى اۋيىن لىر بىلن اۋتكىز ابدى. او، تېرگن تېمىرلىرىنى بالته بىلن يىنچىب، سىندىرىب، يورر ابدى. كېچەسى، پارتلاوچى مادە بىلن اۋينب، برچەنى اويقودن اويغاتىب، تىنچلىرىنى بوزر ابدى. كتهلر و دۋستلىرى اۋنى كۇپ نصيحت قىلدىلر، بىراق، او نصيحتلىرىگە قولاق سالماى، اۋز بىلگىنىنى قىلىپ يورر ابدى.

ھىيت كېچەلىرى اېدى. اوچقون، اۋزىگە اۋخشەگن، گپ
آلمس بالەلرنى تۋىلب، پارتلاۋچى نرسەلرنى پارتلتە
باشلەدى.

بو بالەلر بېش-آلتى پارتلاۋچى مادەنى بىر يېردە تۋىلب،
پارتلتىر اېدىلر. پارتلاۋچى مادەلرنىنگ ھىيتلى تاۋوشىدن
آدملر عذاب چېكىب، قولاقلىرىنى قۇللىرى بىلن ياپر اېدىلر.
كېچەنىنگ بىر پىتىدە، پارتلاۋچى مادەلردن چىققن اۋت،
تېگرەكدەگى قوروق پخال و اۋتىنلرنى ياندىرىب، يقىندەگى
حوىلىنىنگ يىغىب قۋىيلگن اۋتىنىگە يىتەدى. نتيجهدە،
حوىلىنىنگ اۋتىنى يانەدى و اۋت يايىلب، اوى و ايچىدەگى
نرسەلرنى ھم كۋىدىرە باشلەيدى. اوچقون و اۋرتاقلىرى اۋز
اۋيىنلىرى بىلن بند بۋىلب اۋلتىرگن لرىدە، اوى كۋىگن كىشى
كېلىب، اوچقون بىلن اۋرتاقلىرىنى اوشلب، اولوسواللىككە
تاپشىرەدى. اولوسوال، بۋلگن واقەنى سۋرەب آلىب، اولرنى
گنھكار تانىب قماققە آلەدى.

انە، خطرلى اۋيىنلرنىنگ نتيجهسى.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- خطرلى اۋيىن لر، اينىقسە پارتلاوچى مادەلر ضررلرى بارەسىدە سۆزلەپ، اۇقووچىلارنى توشونتيرىنگ.
- ۲- شۇندەى اۋيىن لردن ضرر كۆرگن كىشى لرنى مثال سورتدە بيان قىلىنگ.
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرنى تخته گە يازىپ و ھر بىرى حقىدە سۆزلنگ.

عزيزاۇقووچىلر!

- ۱- ھر بىرىنگىز اۋز اۋرنىدن توريپ، خطرلى اۋيىن لر بارەسىدە سۆزلنگ.
- ۲- ھر بىرىنگىز درس متنى دن فايده لىپ، خطرلى اۋيىن لر ضررلرى بارەسىدە بىر متن يازىنگ.
- ۳- اېسكى تېمىر و پتاقى لر بىلن اۋىنش خطرلرى حقىدە سۆزلنگ.

سىنش:

- ۱- اۇقووچىلر، خطرلى اۋيىن لر ضررلرى بارەسىدە معلومات تاپىپ دىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، خطرلى اۋيىن لر بارەسىدە بىر متن يازە آلەدىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلر، درس متنى دەگى يىنگى سۆزلر بارەسىدە سۆزلەپ، اولر بىلن گپ توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

ھر بىر اۇقووچى، پارتلاوچى مادەلر بىلن اۋىنش ضررلرى بارەسىدە بىر نېچە سطر يازسىن.

اۋن سگيزىنچى درس

ھەدەف: اۋقۇۋۇچىلار، لۇپفە گە قىزىقىپ، اوندن فايدهلىنىپ، حياتلىرىنى قۇۋۋەتلىش لۇرى.

۱- لۇپفە دېپ، نىمەنى آيتە دىلر؟ او ھەدە بىرار نرسە بىلسىنگىز، سۇزلب بېرىنگ.

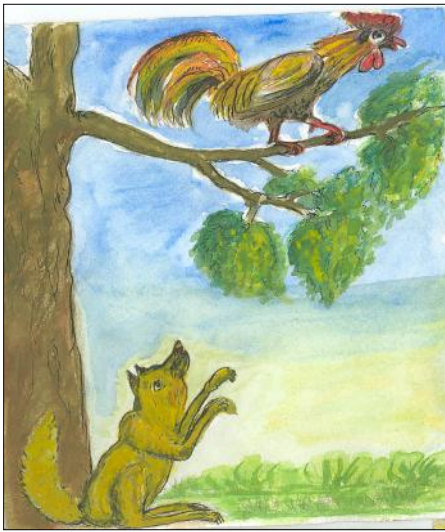
۲- كىم بىر يىخشى و كۈلگۈلى لۇپفە آيتە آلدەدى؟

۳- چىقچى آدم دېپ، قەندەى آدمنى آيتەمىز؟

* * *

لۇپفە

بىر خۇراز، درخت شاخەسىدە اۋلتىرگن اېدى. بىر تۈلكى كېلىپ،
اونگە آيتدى: ھارىمە، دۈستىم! مېن سېنىنگ چىرايلى تاۋوشىنگىنى
اېشىتىپ كېلدىم و سىلانىمىنى عرض اېتدىم.

خۇراز آيتدى: سېنگە رحمت.

تۈلكى اۋزىنى اېشىتمىسلىككە

آلىپ، آيتدى: نىمە دېدىنگ؟ اېشىتمەدىم.

نىمە اوچون قۈيى گە توشمەىسن؟ كېل

بىرگە يۈرەيلىك.

خۇراز آيتدى: قۈيى گە توشىشدىن

قۇرقەمەن، بىزلرگە بىر اۋستىدە خۇفسىز

جاي يۇق.

تۈلكى آيتدى: مېندىن قۇرقەمەىمى؟

خۇراز آيتدى: اگر سېندىن قۇرقەمەىم ھەم، باشقە حيوانلر بار.

تۈلكى آيتدى: شاشمە. مۈندىن كېن بوتون حيوانلر صلح و صفادە

يىشب، بىر- بىرىگە آزار يېتكىزمىسلىكلرى ھەيدە يىنگىدىن فرمان

چىقىدى.

خۇراز آيتدى: قىچە يىخشى. شۈنىنگ اوچون، يقىن لىشەياتگن

ايتلردىن قاچمەى تورگن اېكن سە- دە!

تولكى نىنگ قولاقلىرى بو گپنى اېشىتكن زھاتى تىك بۇلىب،
قورقوودن دۇمىنى توگىب، قاچىب كېتەبېردى. خۇراز ايتدى: قەياققە
قاچەسن؟ يىنگى فرمان چىققنى اوچون ايتلرسېنگە تېگمەيدىلر.
تولكى ايتدى: كىم بىلەدى؟ ايتلر حالى گچە يىنگى فرماننى
اېشىتمەگن بۇلىشلىرى ھىم ممكن!

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- لطيفە حقيدە سۇزلىنگ.
- ۲- درس متنى دەگى لطيفە نىنگ ھەر بىر بۇلىمىنى اۇقووچىلردن سۇرەنگ.
- ۳- لطيفە نىنگ نتيجهسى حقيدە سۇزلىنگ.
- ۴- درس متنىنى اۇقووچىلرگە اۇقىب، يازدىرىنگ.

عزيزاۇقووچىلر!

- ۱- ھربىرىنگىز اۋز اۋرىنىگىزدن توريب، لطيفە نىنگ بىر بۇلىمىنى ايتىنگ.
- ۲- اۇقووچىلردن ھەر بىرى شونگە اۋخشش بىر لطيفەنى بىلسە، باشقەلرگە ايتىپ
بېرسىن.
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۇزلرنى دفترىنگىزگە يازىب، اوندىن گپ توزىنگ.

سىنش:

- ۱- اۇقووچىلر، لطيفە و اونىنگ نتيجهسى بارەسىدە سۇزلەنى اۋەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، درس متنىنى اۇقىب، يازىب، شونگە اۋخشەگن لطيفەنى ايتە
اۋەدىلرمى؟

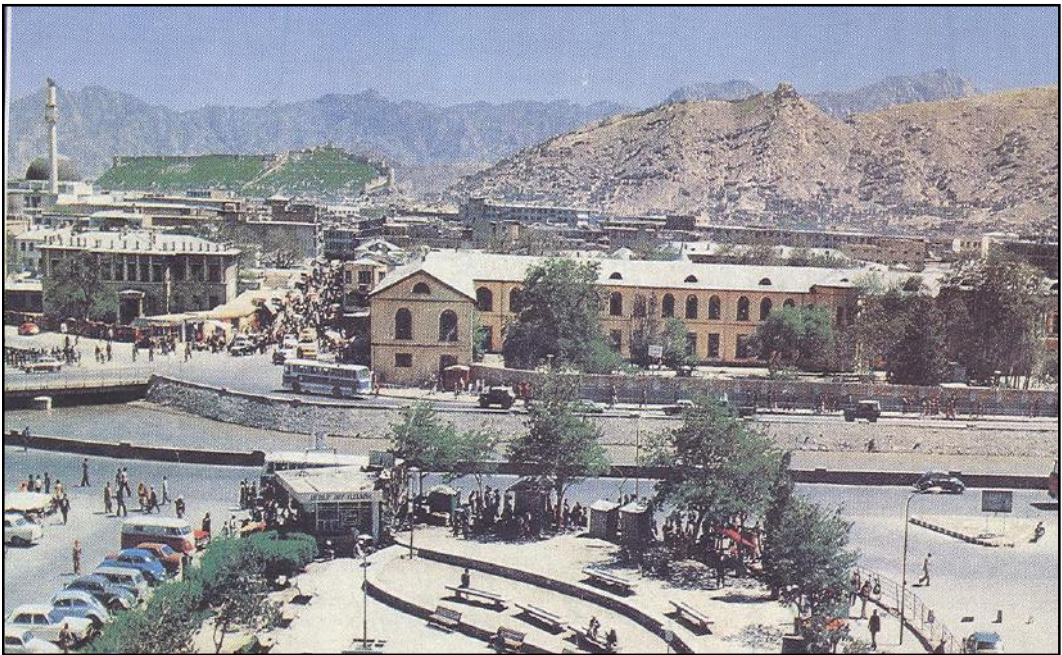
اوى تاپشىرىغى:

لطيفە حقيدە بىر متن يازىنگ.

اۋن توقیزینچی درس

ھدف: اۋقووچیلر نینگ اېرکین لیک بارەسیدە معلومات تاپیب، اېرکین لیکدە
یشش گە قیزیقش و اونگە بەھا بېریش لری.

- ۱- اېرکین لیک بارەسیدە بیلگن لرینگیزنی آیتینگ.
- ۲- قوشچەلرنی چیرایلی قفس لرگە سالیب، یخشی یېمک- ایچمک
بېرسنگیز، قفسدە یشە یاتگن لریدن راضی بۇلەدیلمی؟

اېرکین لیک

سویون نینگ آتەسی، اسد آیی نینگ ییگیرمە سگیزینچی
کېچەسی، بالەلرینی چمن حضوری گە آلیب باردی. چمن تېگرەگی
رنگمە-رنگ گروپلر بیلن یاریتیلگن اېدی. سویون، جمعیت نینگ
کۆپلیگی و چراغلر و بیراقلر نینگ گۆزەل لیگی نی کۆریب،
آتەسیدن سۆرەدی:

چمن نی نیمه اوچون مونچه کؤپ چراغ لر بیلن بېزه تیب دیر لر؟
 آته سی جواب بېردی: باله جانیم، بیر پیت لر اوّلکه میزنی
 انگلیس لر آلگن ابدی. افغانستان اولوسی ابرکین لیکده یشه مس
 ابدی و اولوس، ظلم و جفالردن عذاب چبکر ابدی. افغانستان
 نینگ برچه اولوس لری، یعنی: پشتون لر، تاجیک لر، اوزبیک لر،
 تورکمن لر، بلوچ لر، پشه یی لر، نورستانی لر، هزاره لر و باشقه لر
 بیرلشیب، انگلیس لرگه قرشی چقیب، ملی جهادنی باشله دیلر.
 نتیجه ده، (۱۲۹۸ هـ.ش) ییلی اسد آیی نینگ ییگیرمه سگیزینچی
 کونی، انگلیس لردن اوّز ابرکین لیک و استقلال لری نی آلدیلر.
 شونینگ اوچون، اولوسیمیز هر ییل شوکونده، بوتون شهرلرده
 بیرهم میدان لری نی یاروغ (چراغان) ایتیب، خوشلیک قیله دیلر. آته-
 بابالری میزنینگ بو مقدس و اولوغ میراثی، یعنی استقلال و
 ابرکین لیکنی اسره ب-اوه یلش، هر بیر اوّلکه داشیمیزنینگ
 بویوک و وظیفه سی دیر.

* * *

حرمٲلى اۇقٲتووچى!

۱- اېركىنلىك و اونى اسرهش بارهسىده اۇقووچىلر سويهسىگه ىرهشه سۇزلىگ.

۲- افغانستان ده ىشاوچى ملتلر بارهسىده سۇزلىگ.

۳- درس مٲنى ده گى ىنگى سۇزلرنى تخته گه يازىب، اۇقووچىلر گه بىلدىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

۱- اېركىنلىك بارهسىده بىرمه-بىر سۇزلىگ.

۲- افغانستان ده ىشاوچى ملتلر نىنگ رسم و رواج لرى حقىده سۇزلىگ.

۳- هر بىرىنگىز درس مٲنى دن اوچ ته بىرلىك و كۇپلىك سۇزلرنى دفترچه لرىنگىز گه يازىب، اوندن گپ توزىنگ.

سىنش:

۱- اۇقووچىلر، اېركىنلىك و اونى اسرهش حقىده سۇزلهى آلهدىلرمى؟

۲- اۇقووچىلر، افغانستان ده ىشاوچى ملتلر نىنگ آتلىرى نى آىتىب، رسم-رواج لرى بارهسىده سۇزلهى آلهدىلرمى؟

۳- درس مٲنى ده گى سۇزلردن كۇپلىك و بىرلىك سۇزلرنى اجره ته آلهدىلرمى؟

اوى تاپشبرىغى:

اۇقووچىلر، اېركىنلىك مناسبتى بىلن برپا اېتىلگن بىرهم حقىده اوچ سطرلىك بىر مٲن يازىب كېلسىنلر.

يېڭىرمەنچى درس

ھەدەف: معناداش(مترادف)سۆزلەر بارەسىدە معلومات تاپىش وگپدە اولردن فايدهلنىش.

۱- شەكلى باشقەچە، اما معناسى بىر يا يقىن بولگن بىر- ايگى جفت سۆزلرنى
آيتىنگ.

۲- اسرەماق و سقلەماق سۆزلرى حقيده سۆزلنگ.

۳- اېرتە، تانگ، سحر، بامداد سۆزلرى دن بىر- بىر گپ توزىنگ.

* * *

معناداش(مترادف) سۆزلر

شەكلى ھر خىل بولسە ھم، معناسى بىر يا بىر- بىرىگە يقىن
بولگن سۆزلر، معناداش سۆزلر دېيلەدى. اۋزېپك تىلى دە معناداش
سۆزلرنىنگ ايشلەتيليشىنى كۈرەمىز: يولدوز بىلن اېرگش،
تۇرتىنچى صنف اۋقووچىلرى دىرلر. اولر، درس اۋرگنىشده بىر-
بىرلرىگە كەمك و ياردم بېرەدىلر.

يوقارىدەگى گپ دە (كەمك و ياردم) سۆزلرى نىنگ شەكلى
فرقلى، اما معناسى بىر دىر. معناداش سۆزلر، گپنى بېزەتىش و
معناسىنى يەنە دە آيدىنلشتىرىش اوچون كېلتىرىلەدى. شوندى
سۆزلر، اۋزېپك تىلى دە كۆپ دىر.

مثال: يېمەك- طعام، قوياش-كون-گونش، يوكسەك-بلند،
بىلىم-علم، تورلى- خىلمە-خىل، اۋت-آلاو، درخت-ياغاچ،
بويوك-كۈتە-اولكن، يوز-بېت - آپت و شونگە اۋخشش باشقە
سۆزلر.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- معناداش سۆزلىر بارەسىدە سۆزلىب، مثاللىر ئارقەلى اۇقووچىلارنى توشونتيرىنگ.
- ۲- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلىرى تخته گە يازىپ، اۇقووچىلاردىن ھەر بىر سۆزگە مناسب معناداش سۆزلىر تاپىش لىرىنى اىستىنگ.
- ۳- نېچىتە سۆزنى تخته گە يازىپ، اۇقووچىلاردىن معناداش سۆزلىرى تاپىپ، اونگە مناسب گپ تۈزىش لىرىنى اىستىنگ.

عزيز اۇقووچىلار!

- ۱- ھەر بىر يىنگى سۆزگە مناسب معناداش سۆز تاپىپ، گپ تۈزىنگ.
- ۲- كىسل، گۈزەل و قووانچ سۆزلىرى نىنگ معناداش لىرىنى تاپىنگ!

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلار، درس متنى نى اۇقىپ، معناداش سۆز تاپىپ، گپ تۈزە آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلار، معناداش سۆزلىر حقىدە سۆزلەى آلەدىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلار، بېرگىن سۆزلىرگە مناسب معناداش سۆزلىر تاپە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

قويىدەگى سۆزلىرگە مترادف(معناداش) سۆزلىر تاپىپ، گپ تۈزىنگ:
يوز، يېمىك، كوچ، اورتاق.

يېڭىرمە بىرىنچى درس

ھەدەف: يىشىش جايلارنىڭ پاكلىقى ۋە كۆركەملىشىش يولىنى ئۆگەتۈش ۋە يىشىش جايلارنى قىزىقتۇرۇش.

- ۱- يىشىش جايى دېھقانچىلىق، ئىمەننى ئۆگەتۈش؟ بىلىش، سۆزلەش، بېرىش.
- ۲- ئۆي، قىشلاق، مەكتەپ، مەسجىد ۋە شەھەر، يىشىش جايلار سەنئەتلىرىمىز؟
- ۳- يىشىش جايلارنى، يىشىش ۋە پاكلىشىش ھەققىدە بىلىش لىنىيەسىنى سۆزلەش، بېرىش.

يۇرت (ۋەتەن، يىشىش جاي)

ئىنسانلار ئۆزىگە زامانلاردىن بۇيان گەۋدە جەمئىيەتتە يىشىش كېلىپ چىققان. ئۇلار بىرىنچى دەۋر، غارلاردا يىشىش، سېكىن- سېكىن ئۆي، قىشلاق، كېيىن راقابىيە شەھەرلەر قۇرۇپ يىشىش باشلىدى. تارىخ بۇيىچە، ئادەم ئۆزى يىشىش ئورنىنى مەنئىيە قىلىپ، يىشىش تەجەربەلىرىگە ئېگە بولغان. مۇنچە تەجەربەلىرىدىن ئۆزى، يىشىش جايلارنى يىشىش ۋە كۆركەملىشىش دېر.

مثال اوچون، عايله اعضالىرى اۋز اۋى-جايلرىنى پاك اسرەب، اۋى تېگرەگى دە گل و نېھال اېكىشلىرى كېرەك دىر. شو كېى، قىشلاقلىكلر و شېھرلىكلر، قىشلاق و شېھرلىرىنى اۋز اۋىلىرى دېك پاك اسرەب، كۆركملىشتىرىشى گە اىنتىلىشلىرى كېرەك. بىرەر قىشلاق يا شېھر يشاۋچىلىرى اۋز شېھر و قىشلاقلىرى نىنگ پاكلىگى و كۆركملىگى گە قرەمسەلر، شېھر و قىشلاغى كۆركملىسىز بۇلىب، وىرانە گە اىلىنىپ كېتەدى. اۋىنىگىز، قىشلاغىنىگىز، مەكتىپىنىگىز، مەسجىدىنىگىز و شېھرىنىگىز پاك و كۆركم بۇلسە، كۈنگىلىنىگىز اچىلىپ، ساغلام يشەيسىز.

كېلىنگ، بۈكۈندىن باشلەپ، اۋىمىز، قىشلاغىمىز، مەكتىپىمىز ھەمدە شېھرىمىز پاكلىگى و كۆركملىگى اوچون نېھال اېكەيلىك؛ چمنلر و پاركلر يەرەتەيلىك؛ اېكىلگن گلر و نېھاللىرىنى سىندىرمەي، اوللىرىنى اۋستىرىپ، يورتىمىزنى باغ و بۇستان گە ايلەتتۈرەيلىك.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- يىشش جايلرنى پاك اسرهش و كوركملشتيريش حقيده سوزلنگ.
- ۲- اوى، قيشلاق، مکتب و شەرلر كوركملیگى نینگ فايدهلری حقيده سوزلنگ.
- ۳- درس متنى دهگى ینگى سوزلرنى تختهگه يازیب، هر بیرى حقيده معلومات بېرىنگ.

عزيز اۇقووچيلر!

- ۱- اوى، قيشلاق، مکتب، مسجد و شەرلر پاكلىگى و كوركملیگى حقيده اوچ سطرلىك بیر متن يازینگ.
- ۲- قويیدهگى سوزلرنینگ هر بیرىگه سۇراق گپ توزینگ:
- شهر، كوركمل، نهال، چمن، قيشلاق.
- ۳- شكلداس سوزلردن فايدهلنیب، ایگيته گپ توزینگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچيلر يىشش جايلرنینگ پاكلىگى و تېگرهكلر نینگ كوركملیگى فايدهلرنى بیلیب دیلرمى؟
- ۲- اۇقووچيلر، درس متنى دهگى ینگى سوزلرگه سۇراق گپ توزه آله دیلرمى؟
- ۳- اۇقووچيلر، شكلداس سوزلردن فايدهلنیب، ایگيته گپ توزه آله دیلرمى؟

اوى تاپشیریغى:

اؤز مکتبلرینگیزنى پاك اسرهش و كوركملشتيريش حقيده بیر متن يازینگ.

يېڭىرمە ايگىنچى درس

ھەدەف: كۆپچىلىك بىلەن ايش قىلىش فايدەلىرىنى بىلىش، كۆپچىلىك ايش يا
حشرگە قۇشلىش و اونگە قىزىقىش لىرى.

- ۱- حشر بارەسىدە سۆزلىنگ.
- ۲- اينى- آغەلىرىنگىزدن بىرى حشر قىلگن مى؟ او بارەدە سۆزلىنگ.
- ۳- اريق قازىش حشرى بارەسىدە سۆزلىنگ.

حشر

آتەباى نىنگ بوغدايى پىشىب، قاوراوغە كېلگن اېدى. لېكن
اۋرەدىگن آدمى يۇق اېدى. قىشلاقدە ھەم ايشلەيدىگن كىشى لىر
تاپىلمىس اېدى. شونىنگ اوچون آتەباى قىين چىلىككە اوچرەب،
حىران بۇلىب قالگن اېدى. احمد اكە، آتەباى نىنگ حال و احوالىنى
كۆرىب، سۈرەدى: آتەباى، خفە كۆرىنەسىز، سىبى نىمە؟

آته‌بای جواب بېردى: احمد اکه، سۈرەب نېمە قىلەسىز! اۋن جریب یېرنینگ بوغدايى پېشىب تورىدى، اما اۋرەدیگن کیشی لر تاپىلمەیدی.

احمد اکه، آته‌بای نینگ گپلرینی اېشىتگندن سۈنگ، ایتدی: آته‌بای، غم یېمىنگ، اېرته بوتون قىشلاقنى حشرگە چقىرەمىز. اېرته‌سى هر اويدن بىر-بىر کیشی اۋراقلرنى قۇللىرىگە آلىب، آته‌بای نینگ اويىگە كېلدىلر. آته‌بای، اېرته چایىنى قىشلاق داشلىرىگە بېرگندن سۈنگ، اولرگە قرەب ایتدی:

اینی-آغه‌لر! برچه دن آلدین احمد اکه مېنگە بىر یخشی یۈلنى كۈرستدىلر، شو اوچون اوکیشىدن تشکر قىلەمن. مېنىنگ بوغدايىم پېشىب، قاۋرەب، اۋرىش پىتى يېتىدى. مېنگە ياردەملىشىب، بوغدايلىرىمنى اۋرسىنگىز، اۋز وقتىدە يىغىب آلالەمن. حشرچىلر كۈز اوستىگە دېب، دلە تامان جۈنب باردىلر و آقشامگچە بوغدايلىرىنى اۋرىب، توگتدىلر.

آته‌بای قىشلاق داشلىرىدن خوشلىك قىلىب، اولرگە تېنگرى تعالىدن تىنچلىك و كاميابلىك تىلەدى.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- حشر فايدهلىرى بارەسىدە سۆزلىگ.
- ۲- حشر يۇلى بىلەن مەكتەپ ساھەسىنى پاكلىگ.
- ۳- يىڭى سۆزلەرنى تەختەگە يازىپ، درس مەتنى بارەسىدە آغزەكى سۆزلىگ.

عزيزاۋقووچىلر!

- ۱- ھەر بىرىڭىز حشر بارەسىدە سۆزلىگ.
- ۲- ھەر بىرىڭىز حشر بارەسىدە بىر مەتن يازىڭ.
- ۳- آتەباي قەندەي قىيىنچىلىككە اوچرەگەن ابدى؟ بو حقدە، بىر- ايگى سطرلىك مەتن يازىڭ.

سىنىش:

- ۱- اۋقووچىلر، حشر بارەسىدە مەلومات تاپىپ دىلرمى؟
- ۲- درس مەتنىنى اۋقىپ، اوبارە دە سۆزلەي آلەدىلرمى؟
- ۳- حشر بارەسىدە مەتن يازە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

حشر بارەسىدە اوچ سطر مەتن يازىپ كېلىڭ.

يىگىرمە اوچىنچى درس

ھەدەف: ظەھىرالدىن محمد بابىرنى تانىپ، شەرلىرى و قىلگن ايشلىرى بارەسىدە معلومات تاپىش.

- ۱- صنف، مکتەب و یشش جايلىرىنىگىزدە بابىر اتلى كىشى بۇلسە، تانىتىنگ.
- ۲- بابىر پادشاه بارەسىدە معلوماتلىرىنىگىز بۇلسە، سۆزلىنگ.
- ۳- بابىر باغى بارەسىدە سۆزلىنگ.

ظەھىرالدىن محمد بابىر شاھ

بابىر (۸۸۸ ھ.ق) يىلى فرغانە ولايتى، "اندىجان" شەھرىدە توغىلدى. آتەسى عمر شىخ مىرزا فرغانە ولايتىنىڭ پادشاهسى اېدى. آتەسى اۈلگەندىن سۈنگ، فرغانە حەمەدارى بۇلدى. بابىر، بوتون ماوراءالنھرىنىڭ مەركەزلىتىرىش و بىرلىشتىرىشى گە ايتىلدى. بىراق بىرقەچە سەبەلەر، جەمەدىن تۇختاوسىز اىچكى تارتىشوو، اينىقسە شىبەنى خان باشچىلىگىدە باشلىگن اوروشلەرگە كۈرە، بو مقصدنى عمل گە آشپىرە آلمەدى.

(۹۱۰ ھ.ق) يىلدە، شىيانى خان قشونى اندىجاننى قۇلگە كىرىتتى ۋە نەتىجەدە بابىر، ئوتتۇز كىشىلىك ئارمىيەسى بىلەن ئافغانىستانغا كەلدى. بىرىنچىدە كابۇل، بىدخشان ۋە ئارەدەگى شەھەرلەرنى قۇلگە كىرىتىپ، ئۆز ھۆكۈمىتىنى ئورنىتىدى. (۹۲۵-۹۳۳ ھ.ق) يىللار ئارەسىدە بىر نەچچە قاتلە ھىندوستانغا يۈرۈش قىلدى. سۇنكى يۈرۈشىدە سۇلتان ئابراھىم لودىنى يېڭىدى ۋە ھىندوستاننى ئۆز سۇلتان قىلمۇرۇغا قۇشۇپ. بابىر شەھەر، دىھلى شەھرىنى پايتەخت قىلىپ، تەيىنلەپ.

بابىر، (۹۳۷ ھ.ق) يىلى "ئىككىنچى دىن ئورمانىدا" كېيىنراق ئونىڭ ۋەسىيىتىگە كۆرە، جىسى كابۇلغا كېلىپ، ھازىرقى بابىر باغچىدا كۆمۈلدى. بابىر تەبىئىيەت، بىلىم ۋە مەھەربان كىشى ئىدى. پادىشاھلىق دەۋرىدە، ئۆزىنىڭ رەسمى ۋە دولتى ئىشلىرىدىن تەشۋىش، ئىلمى ۋە ئادەبىي فەئالىيەتلەر بىلەن ھەم شۇغۇللانغان، ئۆزبېك تىلىدە بىر قانچە قىممەتلىك مەزمۇن ۋە مەشھۇر ئەرلەر يازدى. بابىر، ئۆزبېك ئادەبىياتى رىۋايىتى، يۈكسەلىشى ۋە تەرەققىياتى ئۈچۈن كۆپ خىل خىزمەتلەر قىلغان. ئونىڭ ئۆزبېك تىلىدە يەنە تەڭ ئەرلەر؛ يەنى شەخەر دىۋانى، بابىرنامە، مەبىنە، غەزەل رىۋايىتى ۋە ئادەبىيەت رىۋايىتىنىڭ تەرجىمەسى جەھان ئادەبىياتى، ئىنقىسە ئۆزبېك تىلى ۋە ئادەبىياتىنىڭ قىممەت بىلەن، دەرۋازىلار ئارەسىدىن جاي ئالغان. بابىر شەخەرلەر دىن نەمۇنە:

ھەركىم كە ۋەقەلىسە، ۋە تاپقۇسىدۇر
 ھەركىم كە جەفا قىلسە، جەفا تاپقۇسىدۇر
 يەكشى كىشى كۆرمەگەن يامانلىق ھەرگىز
 ھەركىم كە يامان بۇلسە، جەزا تاپقۇسىدۇر
 ئىجاب، يەكلىمەقنى فەرەقتە تۇتۇنۇپ
 جەمئىيەت ئىگىز بارىنى دولت تۇتۇنۇپ

چون گردش چرخ بودورور، ټنگری اوچون بیر- بیرنی نېچه کونی غنیمت توتونگیز

* * *

حرمتلی اوقیتووچی!

- ۱- بابر باره‌سیده اوقووچیلر سویه‌سیگه یرەشە معلومات بېرىنگ.
- ۲- بابرىنگ يوقارىده‌گى رباعى‌لرىنى معنى قىلىپ، اولر باره‌سیده هر تمانلمه كېيىپ، اوقووچىلرنى توشونتيىرىنگ.
- ۳- بابرىنگ ماوراءالنهردن افغانستان‌گه كېلگنى باره‌سیده سؤزلنگ.
- ۴- درس متنى‌ده‌گى، ينگى سؤزلرنى تخته‌گه يازىپ، معناسىنى اوقووچىلر‌گه توشونتيىرىنگ.

عزيز اوقووچىلر!

- ۱- اوقووچىلر، درس متنى‌ده‌گى مطلب باره‌سیده بيرمه-بىر سؤزلنگ.
- ۲- هر بير اوقووچى، بابر باره‌سیده قىسقه مقاله يازسىن.
- ۳- اوقووچىلرنىنگ هر بىرى بابر يازگن مهم اثرلر و كتابلر آتىنى آيتسىن.

سىنش:

- ۱- اوقووچىلر، درس متنى‌ده‌گى موضوع باره‌سیده سؤزلەى آله‌دىلرمى؟
- ۲- اوقووچىلر، بابر يازگن مهم اثرلر و كتابلر آتىنى آيتە آله‌دىلرمى؟
- ۳- اوقووچىلر، بابر باره‌سیده مقاله يازە آله‌دىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

بابر شاه‌نىنگ توغىلگن شەهرى و مقبرەسى قەيىردەلىگى باره‌سیده اوچ سطرلىك متننى كتابچە‌لرى‌گه يازىپ كېلسىن.

يېڭىرمە تۇرتىنچى درس

ھەدەف: حرام مال نىمەلىكى و ضررلريدن آگاھ بۇلىش، اوندن يوز اۇڭىرىش و اونىنگ يامانلىكى حقيده باشقەلرگە گىپىرىش.

۱- حرام مال نىمە دىر؟ سۇزلىنگ.

۲- حرامخۇر آدملر بارەسىدە مردم نىمەلر دىدى؟

* * *

حرام مال

بىر كون عزيز پىغمبرىمىز حضرت محمد ﷺ آيتدىلر:

بىر خىل آدملر دنياده يخشى ايشلر قىلەدىلر؛ مثال اوچون: نماز اۇقىدىلر؛ رۇزە توتەدىلر؛ كېچەلر عبادت قىلەدىلر؛ اما قىامت كونى دە اولرنىنگ برچە عبادتلىرى باطل بۇلىب، ايشلىرى الله تعالى گە منظور بۇلمەيدى.

صحابەلردن بىرى سۇرەدى: اى رسول الله ﷺ، بولر نماز اۇقىب؛ رۇزە توتىب؛ حج بارىب؛ قشاقلرگە ياردەم بېرگن بۇلسەلر، نىمە اوچون قىلگن ايشلىرى الله ﷻ گە منظور بۇلمەيدى؟
حضرت محمد ﷺ آيتدىلر: شولر حرام مالنى يپىدىلر؛ اولوس نىنگ مالنى سۇراق سىز يا زۇرگە آلەدىلر و يا سودخۇرلىك، اۇغىرلىك، رشوتخۇرلىك قىلىب، مال و دولت تاپەدىلر. شوندى مال و دولت، حرام مال دىر. شونىنگ اوچون، تېنگرى تعالى قىلگن عبادتلىرىنى منظور قىلمەي، اولرنى دۇزخ گە تشلەيدى. بونى بىلىش كېرەك كە، حرام مالنى يېگن آدمنى الله تعالى كېچىرمەيدى و ابل آلدیده هم شرمندە و يوزى قرا دىر.

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- حرام مال بارەسىدە معلومات بېرىنگ.
- ۲- حرامخۇرلىك ضررلىرى حقيدە سۆزلىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- درس متنى نى اۇقيب، يازيب، اونىنگ نتيجهسى بارەسىدە سۆزلىنگ.
 - ۲- حرام، عبادت و باطل سۆزلىرىدن گپ توزىنگ.
 - ۳- هر بيرىنگىز حرامخۇرلىك ضررى بارەسىدە بير متن يازىنگ.
 - ۴- قويىدەگى سۆزلر بارەسىدە سۆزلىنگ:
- باردى، باردىلر، كىشى، كىشىلر، مال، ماللر

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، حرامخۇرلىك حقيدە معلومات تاپيب، يىنگى درس متنى نى اۇقيب، يازە آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، حرام مال، عبادت و باطل سۆزلىرى حقيدە، باشقەلرگە معلومات بېرە آلەدىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلر، بيرلىك و كۆپلىك آتلر حقيدە اۋىلب، بيرار نرسە آيتە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

حرامخۇرلىك ضررلىرى حقيدە بير متن يازىنگ.

يېڭىرمە بېشىنچى

ھەدەف: قىرمە - قىرشى (ضەد) سۆزلىرىنى تانىپ، گېلرەدە ايشلەتەش و سۆزلىنىڭ
قىرمە - قىرشىسىنى تاپىش.

۱- قىرمە - قىرشى سۆز دېب، قىندەى سۆزنى آيتە دىلر؟ بىلسىڭىز، سۆزلىب بېرىڭ.

۲- كېچە و كوندوز سۆزلىرى قىندەى سۆزلىر دىر؟

۳- "آق" و "كۈتە" سۆزلىرىنىڭ قىرمە - قىرشىسىنى آيتىڭ.

* * *

قىرمە - قىرشى سۆزلىر (كلمەھى متضاد)

معناسى بوتونلەى بىر- بىرىگە اۇخشمەى، مخالف بۇلگن
ايگى سۆزنى قىرمە - قىرشى يا متضاد سۆز دېدىلر؛ مثال: احمد
اكە، قرانغو كېچەدە اۆز اېكىنلىرىگە سوو بېرەدى. محمود اكە ياروغ
كوندە اۆز اېكىنلىرىگە سوو بېرەدى. يىنە بىر مثال: قىش فىلى
كۆپ ساووق و ياز فىلى كۆپ ايسىق بۇلەدى.

يوقارىدەگى ھەر بىر گېدە بىر قىرشى سۆز بار. كېچە و كوندوز،
قرانغو و ياروغ، قىش و ياز، ايسىق و ساووق، بىر- بىرلىگە قىرمە -
قىرشى سۆزلىر دىر.

اۆزبېك تىلى و باشقە تىللەردە قىرمە - قىرشى سۆزلىر كۆپ
ايشلەتەلەدى.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- قرمە - قرشى سۇزلر حقيده سۇزلىنگ.
- ۲- درس مەنىدەگى يىنگى سۇزلرنى تختهگە يازىپ، اۇقووچىلرگە ھر بىر سۇز اوچون گپ تۈزىش لرىنى بويورىنگ.
- ۳- قويىدەگى سۇزلرنى، تختهگە يازىپ، اۇقووچىلردن قرمە - قرشى سۇزلرنى تاپىشلىرىنى اىستىگ:
- آق، قىين، ابركك، آز، قرانغو.

عزىزاۇقووچىلر!

- ۱- ايگى گروپگە بۇلىنىپ، ھر بىرىنگىز، بىر سۇزنى آيتىپ، باشقەنگىز اۋشە سۇزنىنگ قرمە - قرشىسىنى تاپىپ آيتىنگ.
- ۲- قويىدەگى گپلرنىنگ قرمە - قرشى سۇزلرىنى يازىنگ:
- مېن كېچ راق مەكتەپگە يېتىپ باردىم.
- يۇلداش يىخشى اۇقووچى دىر.
- فاطمەنىنگ رۇمالچەسى آق دىر.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، قرمە - قرشى سۇزلرنى تانىپ دىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، قرمە - قرشى سۇزلرنى گپلردە ايشلەتە آلەدىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلر، درس مەنىدەگى يىنگى سۇزلردن گپ تۈزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

اۇقووچىلر، قويىدەگى ايگى قطار سۇزلرنىنگ قرمە - قرشىلىرىنى ترتىبگە

سالىنلر:

اۋزاق-----قويى	اۋركك-----آق
اۋزون-----اۋتمس	يوقارى-----ياووق
قرە-----كلتە	اۋتكىر-----خاتىن

يىگىرمە ئالتىنچى درس

ھەدۋ: قىرىلنى ھىرىمى قىلىش، اولرگە ياردەم بېرىش، اولر تۇغرى سىدەگى
انسانى و دىنى بورچلردن آگاہ بۇلىش.

- ۱- قىرى دېب، كىمنى آيتەمىز؟ ھىركىم بىلسە سۇزلىسىن.
- ۲- قىرىلنى ھىرىمى قىلىش ھىقىدە سۇزلىنگ.
- ۳- يىغمىرىمىز قىرىلنى ھىرىمى قىلىش ھىقىدە نىمە دېگنلر؟

قىرىلنى ھىرىمى قىلىش

بازار كونى اېدى. كېنجه باى، آتەسى بىلن شىھرگە بارر اېدى.
اىكاولرى سىروىس نىنگ بىر چوكى سىدە اۇلتىردىلر. يۇل نىنگ
ىرىمىدە بىر اقسقال كىشى عصاگە تىنگن ھالده مۇترگە چىقدى.
مۇتر نىنگ چوكىلرى تۇلگن اېدى. كېنجه باى اۋرنىدن تورىب:
بابەجان - بابەجان، كېلىنگ مېنىگ چوكىمده اۇلتىرىنگ، دېدى.

اَقسقال كىشى، كېنجەباي گە ايتدى: بالەم، چوكى دە اۋزىنىڭ
اۋلتىر، سېن حقلى سن.

كېنجەباي ايتدى: بابەجان، مېن ھالى ياش من. سىز، مېندىن
اولوغ راغ سىز. التماس، مېنىڭ چوكىم دە اۋلتىرىنىڭ. اَقسقال
كىشى كېنجەباي نى القىپ، چوكى دە اۋلتىرگەن دىن كېيىن سۈرەدى:
بالەم، سېن بو اخلاق نى كىم دىن اۋرگەندىنىڭ؟

كېنجەباي ايتدى: بابەجان، تۈرتىنچى صنف اۋزىپك تىلى
كتايبىدە قىرىلرگە ھىرمت قىلىش بارەسىدە يازىلگەن دىر.
اۋقېتوۋچىمىز كۆپ يىشى كىشى دىر. دايم بىزىلرگە اۋزىلرېنىڭىزدىن
كۆتەرەققە ھىرمت قىلىنىڭ دېيىپ، نصىحت قىلەدى. بىز ھىم
اۋقېتوۋچىمىزنىڭ كۆرسىتمەلىرىنى بىجرەمىز و اۋزىمىزدىن كۆتەرەقق
كىشىلەر، اىنىقسە بابەلەر و مامەلرگە ھىرمت قىلىپ، اولرېنىڭ
دعاسىنى اَلەمىز.

اتەلرسۆزى:

يىشىلىك قىل، امىدوار بۇل يامانلىك قىل، خىردار بۇل

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- قرى لر حرمتى بارەسىدە سۆزلىنگ.
- ۲- شونگە اۇخشاش حكايةلرنى اۇقووچىلرگە ايتىپ بېرىنگ.
- ۳- حكاية نتيجهسى بارەسىدە سۆزلىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- هر بيرىنگىز اۋز اۋرنيگىزدن توريپ، درس متنيدهگى حكاية حقيده سۆزلىنگ.
- ۲- درس متنيدهگى ينگى سۆزلر حقيده گروپى صورتده سۆزلىشىپ، هر بيرىگە گپ تويىنگلر.
- ۳- هر بيرىنگىز، ينگى درس بارەسىدە تۇرت سطرلىك مقاله يازىنگ.

سېنىش:

- ۱- درس متنى نى اۇقىپ، يازىپ، او بارەدە سۆزلەي آلەدىلرمى؟
- ۲- درس متنى دەگى ينگى سۆزلردن گپ تويىپ، مقاله يازە آلەدىلرمى؟
- ۳- حكاية نتيجهسى حقيده سۆزلەي آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

متن نىنگ بيرىنچى سطرى دن اۋىنچى سطرى گچە كتابچەلرينگىزگە يازىپ كېلىنگ.

يېڭىرمە يېتىنچى درس

ھەدەف: ادب بارەسىدە مەلۇمات تاپىش ۋە اۈنگە قىزىقىش ۋە ادب سىزلىك دىن نەرت لنىش.

۱- ادب لى اۈقوۋچى حەقىدە سۈزلەى االسنگىز، گېرىب بېرىنگ.

۲- ادب سىز اۈقوۋچى بارەسىدە مردم نىمە دىدى؟

۳- يىخشى اۋە ۋ اۋەلر، بالەلرى نى قندەى تربىيە اېتەدىلر؟

* * *

ادب

ھەر حسن نىنگ پەرتوى دور علم ۋە اخلاق ۋە ادب

بې ادب، بې علم لر اېل قاشىدە تاپمس رتب

ادمىت مېۋەسى انسـانیت باغى ارا

بې ادب لر بىد يىنگلىغ بۇلغوسى اۋر خطب

دولتىنگ بالىغە قۇنگن بىرلە يۇق دور اعتبار

نفس اوچون دوراۋل تواضع، قىلمە اۋى محتسب

حاصل اېت خلق ۋە ادب، بۇلغىل تواضع دە نھان

تا يېترسن خصلتى دن ھەر كمالە يۇق عجب

ھمزە ھكىمزادە نيازى

ادب بارەسىدە ايتىلگن ضرب المثل لر:

- ادب بازاردە ساتىلمس.

- ادب كىشى نىنگ زىنتى.

- ادب لى بالە، اېل گە منظور.

- ادب نى، بې ادب دن اۋرگن.

- اویات، اۆلیم دن قتیق.
- ایشیک آچیق بۆلسە ھەم، سۆرەب کیر.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- ادب بارەسىدە اۇقووچىلرگە معلومات بېرىنگ.
- ۲- ادبلى و ادبسىز بالەلر نىنگ بارەسىدە سۆزلنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- ادبلى و ادبسىز بالەلر حقىدە سۆزلە، دفتىرلىرىنگىزگە يازىنگ.
- ۲- درس متنى دەگى ضرب المثللر حقىدە تۆپلەنىپ، بحث قىلىنگلر.
- ۳- ابل آرهسىدە منظور بۆلگن ايشلردن بىر نېچىتەسىنى بيان اېتىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، ادب بارەسىدە معلومات تاپىپ، او بارەدە سۆزلەي آلەدىلرمى؟
- ۲- ضرب المثللر حقىدە اۋرگنگنلرىنى آيتە آلەدىلرمى؟
- ۳- ادبلى و ادبسىز بالەلر حقىدە متن يازە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشیریغى:

درس متنى دەگى ضرب المثللردن بىر ضرب المثل بارەسىدە، اوچ سطرلىك متن يازىپ كېلىنگ.

يېڭىرمە سگىزىنچى درس

ھەدەف: ياردەملەشەش فايدەلەرنى بېلىش ۋە اونغە قىزىقىش.

- ۱- قىز بالەلەر، آنەلەرگە قندەى ياردەم بېرە آلەدىلەر؟ بېلسىنگىز، سۆزلىب بېرىنگ.
- ۲- اۇغىل بالەلەر، آنە-آتەلەرگە قندەى ياردەم بېرە آلەدىلەر؟ سۆزلىنگ.
- ۳- صنفداش لەر ۋە مەكتەپ داشلەرىنگىزگە قندەى ياردەم بېرەسىز؟
- ۴- حەشەر دېگەن نىمەنى آيتەدىلەر؟ اونىنگ فايدەلەرى بارەسىدە سۆزلىنگ.

ياردەملەشەش

ياردەملەشەش كۆپ يەكشى ايش دىر. ھەر بىر كىشى كوچى يېتەكچى باشقە بىر كىشىگە ياردەم بېرىشى كېرەك دىر. قىزىلر اوى ايشلەيدە آنە-آپەلەرگە ۋە اۇغىل بالەلەر تشقىرى ايشلەيدە آتە - اكەلەرگە ياردەم بېرەدىلەر. آتە-آنەلەر بالەلەرنىنگ درسى ۋە باشقە ضرورتلەرنى تيارلەپ بېرىشە ۋە اۇقۇۋچىلەر بىر-بىرلەرگە درس تيارلەشە ياردەم بېرەدىلەر. ياردەملەشەش اويدن باشلەنىپ، جەمئىيەتدە تەرەققىلەدى. آدمەلەرنىنگ حىياتى بىر-بىرگە ياردەم بېرىش بىلەن قىزىقرلى بۆلەدى.

ابلىمىز ارەسىدە ياردەملىشىش روحيەسى اېسكى زمانلاردىن قالگەن دىر.

اولر، قىغو- قووانچ دەملرىدە بىر- بىرلىگە ياردەملىشىپ كېلگەنلر. اېكىنچىلر، ايش اغىرلىگىنى حشر ارقلەلى يېنگىللىشتىرە دىلر. اۋقوۋچىلر، درس قىيىنچىلىكلرىنى بىر- بىرلىرى ياردەمدە حل قىلەدىلر.

ياردەملىشماق كۆپ يىخشى ايش دىر. بو يىخشى و خىرلى ايشنى خلق ارەسىدە كېنگ رواجلىتىرىش كېرەك دىر؛ مثال اوچون: ساغ آدملر، كسل كىشىلرگە؛ بىلەدىگەن اۋقوۋچىلر، بىلمەيدىگەن اۋقوۋچىلرگە؛ بايلر، قشاقلىرگە؛ شونگە اۋخشش ھركىم باشقە بىراوگە ياردەم بېرىپ تورسە، دنيا گلستان بۇلىب، ھمە انسانلر بختلى بۇلەدىلر.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- ياردىملىشىش حقيده اۇقووچىلرگە معلومات بېرىنگ.
- ۲- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرنى تخته گە يازىپ، اۇقووچىلرگە بىلدىرىنگ.
- ۳- شعر بىلن نثر آرهسىده گى فرق لىر بارهسىده سۆزلنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- درس متنى دەگى گپلردن، اوچتە گپنى دفترىنگىزگە كۆچىرىپ، آخريده كېرەكلى بېلگىلرنى قۇيىنگ.
- ۲- يىنگى سۆزلرگە گپ تۈزىنگ.
- ۳- ھر بىرىنگىز، بىر- بىرىنگىزىنىڭ، يازگن گپلرىنگىزنى كۆرىپ، اونىڭ كەمچىلىكلىرىنى انىقلىپ، تۇغرىلىڭ.

سىنىش:

- ۱- درس متنىنى اۇقىپ، يىنگى سۆزلرگە گپ تۈزە آلەدىلرمى؟
- ۲- ياردىملىشىش بارهسىده سۆزلەى آلەدىلرمى؟
- ۳- درس متنىدن گپلرنى ايىرە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

ايگىتە سۇراق گپ تۈزىنگ.

يىگىرمە تۇقىزىنچى درس

ھەدەف: سۆز تور كۆملىرى ھەققىدە مەلۇمات تاپىش، اۇنى تانىپ، ايشلەتىش.

۱- مەنالى سۆزلەر ھەققىدە سۆزلىگ.

۲- ياردەمچى سۆزلەر دېي، قەندەي سۆزلەرنى ايتەمىز؟

۳- ياردەمچى سۆزلەرسىز، گپ تۇزىش مەمكىنمى؟

* * *

سۆز تور كۆملىرى (كلام اجزاسى)

اۈزبېك تىلى و باشقە تىللەردە اىگى خىل سۆز بار:
بىرىنچىسى، مستقل سۆزلەر و اىگىنچىسى، ياردەمچى سۆزلەردىر.
الف- مستقل سۆزلەر:

بوتون و مستقل مەناگە اېگە بۇلگن سۆزلەر دىر.
مثال اوچون: اى، تاغ، قىشلاق، ياغمىر، چوكى، مېن، سېن و باشقەلەر.

مستقل سۆزلەر مەنا و گرامر جەھەتىدن بىر- بىرى بىلەن باغلىنىپ، سۆز قۇشۇمچەسىنى ھاسىل قىلەدى، قويىدەگى گپدېك:

بىزىنىڭ سەنئەتچىلەردە اۈغىللەر و قىزلەر اۋقىيدىلەر.

ب- ياردەمچى سۆزلەر: مستقل مەناگە اېگە بۇلمەگن، اما گپ تۇزىش دە مستقل سۆزلەرنى بىر- بىرىگە قۇشەدىگن و گرامر مەناسەتلىنى بىلدىرەدىگن سۆزلەر دىر.

ياردمچى سۆزلر قويىدەگى قۇشىمچەلردن عبارت دىر:
يىلن، اوچون، تامان، و، ھمدە، چى، مى، دە، گە، دن و
باشقەلر.

سۆز توركوملىرى (مستقل سۆزلر و ياردمچى سۆزلر)
اشتراكيدە گپ توزىلەدى.

قويىدەگى گپلرگە دقت قىلىنگ:

حبيب الله درختدەگى مېوەلرگە كېسك آتدى. مېن جمعه
كونى نى كتاب اۇقىش يىلن اۋتكزدىم.

اۋزېك تىلىدە ياردمچى سۆزلر نىنگ اوچ تورى بار:

۱- كمكچى، ۲- باغلاوچى، ۳- يوكلمه.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- سۆز توركوملىرى حقيده اۇقووچىلر سويەسى گە يرەشە سۆزلىگ.
- ۲- مستقل سۆزلر و ياردمچى سۆزلرنى آيرى-آيرى تخته گە يازىب، اۇقووچىلر گە عملى توشونتيرىنگ.
- ۳- درس متنى دن اۇقووچىلر گە املاء آيتىب، اولر نىنگ يازگن لرى نى كۆرىب، خطالرى نى تۇغرى لىگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- قوييده گى گپ ده مستقل سۆزلر و ياردمچى سۆزلرنى كۆرستىنگ:
- كيشى نىنگ حرمت و آبروسى، اونىنگ محنت گە بۆلگن مناسبتى بىلن باغلىق دىر.
- قوييده گى مستقل سۆزلرنى ترتيب گە سالىب، اۇندىن بير گپ توزيرىگ:
- مېن، گە، قىشلاق، بىلن، آت، قە، بارەمىز، اورتاغىم.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، سۆز توركوملىرى حقيده معلومات تاپىب دىلرمى؟
- ۲- مستقل سۆزلر و ياردمچى سۆزلرنى تانىب دىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلر، بېرىلگن سۆزلر گە گپ توزه آلە دىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

- ۱- "بىلن، اوچون، تامان" سۆزلرىدن گپلر توزيرىگ.
- ۲- "و، هم، همده" سۆزلرىدن گپلر توزيرىگ.
- ۳- قوييده گى مستقل و ياردمچى سۆزلرنى ترتيب گە سالىب، گپ توزيرىگ:
- باردىك، مېن، بىلن، آتەم، تامانى، تاغ، گە، توناكون.

اۆتيزىنچى درس

ھەدەف: ھىرويين نى تانىپ، ضررلىرى ھەققىدە مەلۇمات تاپىش ۋە باشقەلەرگە ايتىش،

تيل، قەلم ۋە ئەمەل بىلەن اۈنگە قارشى چىقىش.

۱- تىرىك بىلەن كۆرىپ سىز مى؟ كۆرگەن بۇلەنسىز، اۈ ھەدە سۆزەل بېرىنگ.

۲- تىرىككە يۇلىققەن كىشىلەر بارەسىدە سۆزەلنگ.

۳- ھىرويين دېگەن نەرسە ھەققىدە ھەر بىر اۈقۈۈچى بىلگەنلەرنى باشقەلەرگە

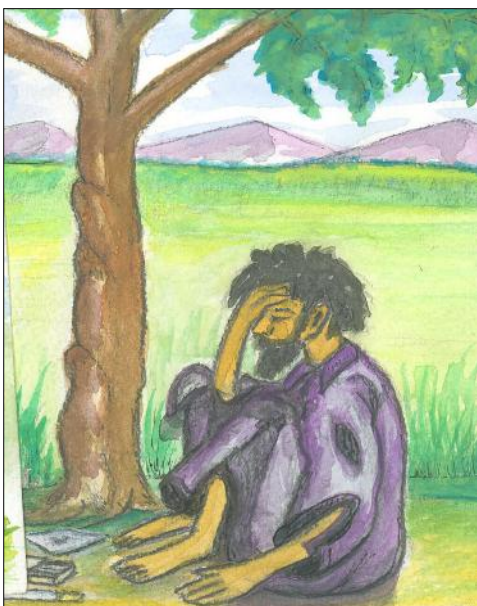
سۆزەلسىن.

* * *

ھىرويين

مېنىنگ اكهەم قۈياش، طعام پىتىدە قۈيىدەگى ھەكايەنى ايتدى:

تۇرەباى اكهە عايەلەسى بىلەن يەقەن كۈنلەردە مەھاجرلىكەن كېلگەن
اېكەن. مېن بىلەن ائەم، اولەرنى كۆرگەن بارگەن اېدىك. تۇرەباى اكهە

مەھاجرلىكە قىيەنچىلىكەلەيدەن
سۆزەل، اۈغلى اۈيەردە ھىرويينگە
يۇلىققەنى اۈچۈن جۈدە كۈيەندى.
شۈ پىتىدە تۇرەباى اكهە نىنگە بالەلى،
اۈى-جايلى اۈغلى يۇلچىخان،
سەچ-تەرنەقلىرى اۈسگەن، كىيەملىرى
كىر، ياۈايىلەردەك سەلام بېرمەسدەن
اۈيىگە كىرىپ، بىرچەتگە ياتدى.
تۇرەباى اكهە، يىزگە قەرب ايتدى:

انە، مەھاجرلىكەننىڭ سەۈغەسىنى كۆرىنگە. بو، سىزەر كۆرگەن
يۇلچىخان اېمەس. آدمگەرچىلىكەن چىقىپ، اېلگە كۈلگۈ بۇلگەن

يۇلچى خان دىر. اونی ھەر بىر كۈرگىنىم دە، بىر قتلە اۋلىب،
تيرىلەمن.

آتەم تۈرەباي اكه دن سۈرەدى: اۋغلىنگىز كسل مى؟
تۈرەباي اكه ايتدى: ھە، كسل، اما بو كسل ليكنىنگ دوا سى
يۇق. اتم سۈرەدى: بو قندەي كسل ليك؟

تۈرەباي اكه ايتدى: اونىنگ كسل ليگى ھىرويين گە يۇلىقنى
دىر. اتم ينە سۈرەدى: ھىرويين قندەي بلا اېكن؟

تۈرەباي اكه ايتدى: ھىرويين، ترياك دن تيارلنەدى و ترياك
بتەسى كۇپ جايلىردە، جملە دن افغانستان دە ھم اېكىلەدى. بوتون
جھان، ھىرويين نىنگ يامان ليگى نى بىلىب، بىلىم اېگەلرى تىل و قلم
ارقەلى، دولت لر قانون ارقەلى و دين عالملىرى شريعت ارقەلى
ھىرويين و باشقە مخدرە مادەلرنى حرام ليگى نى باشقەلرگە
بىلدىرىب، اونگە قرشى كورەشەدىلر.

اتم، تۈرەباي اكه نىنگ سۈزلرى نى اېشىتگندىن سۇنگ، اولر
بىلن وداع لىشيب، اويگە قىتدى. او، اۋلتىرمىسدن، قۇلىگە بېل الىب،
ينگى گىلب تورگن ترياك نىھاللىرى نى اۋرىب، ايلدىزىدن اوزىب،
ايكى ساعىت ارەسىدە اېكىلگن برچە ترياك بتەلرى نى اغدەرىب
تشلەدى. كپىن، مېنگە قرەب ايتدى: بالەم ھېچ قچان ترياك
اېكىش گە قىزىقمە. اونىنگ اۋرنىگە بوغداي يا باشقە نرسە اېك.
ضررلى اېكىن، التىن بۇلسە ھم كېرەك اېمس.

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- ممكن بۇلسە، تریاک بتەسىنى اۇقووچىلرگە كۇرستىنگ.
- ۲- تریاکدن حاصل بۇلەدیگن هیرویین و اونىنگ ضررلىرى بارەسىدە كۇپراق توضیح بېرىنگ.

عزیز اۇقووچىلر!

- ۱- درس متنىنى اۇقیب، یازیب، ینگى سۇزلرنى دفترچەلرینگىزگە یازینگ.
- ۲- هیرویین ضررلىرى حقیده اوچ سطرلىك بیر مقاله یازینگ.
- ۳- هر بیرینگىز، تریاک اېكیش ضررلىرى حقیده سۇزلنگ.

سىنش:

- ۱- اۇقووچىلر، ینگى درس متنىنى اۇقیب، یازیب، اوبارەدە سۇزلەى آلەدیلمى؟
- ۲- هیرویین ضررلىرى حقیده معلومات تاپیب، اونىنگ یامان لیگىنى باشقەلرگە آیتە آلەدیلمى؟

اوى تاپشیریغى:

- هر بیر اۇقووچى، قیشلاق، شهر و باشقە یىرلردە هیرویین گە یۇلىققن آدم لر بارەسىدە بیر متن یازسىن.

اۆتيز بيرينچى درس

هدف: اۇقۇوچىلر كولگولى گپلرگە آشنا بۇلىپ، اونگە قىزىقىپ، معقول كولگولى

گپلرنى اۇرگنىپ، دۇستلرنى قىووانتيرىش لرى.

۱- كولگولى گپ بارەسىدە سۆزلنگ.

۲- صنفداشلرىنگىزدن كىم، باشقەلرنى كۆپ كولديرە آلەدى؟

كولگولى گپ

بىر كىشى، اۆز اېشكى نىنگ بۇينى گە ايپ باغلب، اۆزى آلدين،
اېشكى ارقەسىدن كېتەبېرىدى. ارقەسىدن بىر مگار اۇغرى
كېلىپ، اېشكى نىنگ بۇينى دن ايپى نى يېچىپ، اېشكى نى اورتاغى
گە تاپشېرىپىدى و ايپى نى اۆز بۇينىگە باغلب، اېشكى
اېگەسى نىنگ ارقەسىدن كېتەبېرىدى. بىر نېچە ادىم باسگندىن
سۇنگ، يۇتلىپىدى. اېشكى نىنگ اېگەسى، اۇغرى نىنگ يۇتلگىنى
اېشىتىپ، ارقەسىگە قرەب، حيران بۇلىپ سۇرەپىدى:

مېنىنگ اېشكىم قنى؟

ايپ گە باغلنگن آدم جواب بېرىپىدى: مېن سېنىنگ اېشكىنگ
من؛ لېكن انەم گە بى ادبلىك قىلگنىم اوچون، اېشككە ايلەنىپ

قالگن اېدىم. اېندى آنەم نىنگ يوره گى كۈيىب، مېنى بغي شىلب
آلقەدى. شونىنگ اوچون، مېن قىتەدن آدم گە ايلندىم.

اېشك نىنگ اېگەسى ايپنى اوغرى نىنگ بۇيىدن يېچىب،
عذرلر ايتىب، "مېن بىلمەي كۈپ وقتلر اوستىنگە مينيىب، يوك
ارتدىم. اېندى مېنى كېچىر"، دېدى. بو آدم، بىر نېچە كوندن
سۈنگ، مال بازار گە بارسە، اۈز اېشكىنى كۈريدى. آلدىگە باريىب،
قولاغىگە شىبىرلب ايتىدى:

اي حياسىز آدم، يىنە آنەنگ گە قندەي حرمت سىزلىك قىلىب،
قىتەدن اېشككە ايلندىنگ؟ سېن دېك آنە بېزارنى مفت بېرسە ھەم
آلمەيىم.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- اۇقووچىلارنى كولگولى گپلارنى اۋرگنىش گە قىزىقتىرىنىڭ.
- ۲- درس مەنى دەگى يىڭى سۆزلەرنى تەختەگە يازىنىڭ.
- ۳- اۇقووچىلارگە الداقچىلاردىن قوتىلىش يۇللىرىنى توشونتىرىنىڭ.

عزيز اۇقووچىلار!

- ۱- ھەر بىرىڭىز، بىر- بىر كولگولى ھىكايە ايتىپ بېرىنىڭ.
- ۲- عىار و مكار آدم بارەسىدە سۆزلەڭ.
- ۳- يىڭى سۆزلەرنى گپلەردە ايشلەتىنىڭ.
- ۴- قويدەگى سۆزلەرنىڭ قىرە - قىرەسىنى تاپىپ، يازىنىڭ:

- ظالم -----

- ايسىق -----

- اۋت -----

- كۆپ -----

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلار، كولگولى گپ بارەسىدە سۆزلەي آلەدىلەرمى؟
- ۲- اۇقووچىلار، درس مەنى دەگى يىڭى سۆزلەردىن گپ تۈزە آلەدىلەرمى؟
- ۳- درس مەنى دەگى كولگولى گپ بارەسىدە سۆزلەي آلەدىلەرمى؟

اوى تاپشيريغى:

اۋغرىلىك يامانلىگى بارەسىدە اۋچ سطر يازىپ كېلىنىڭ.

اۆتیز ايگىنچى درس

هدف: آت (اسم) باره سیده معلومات تاپيب، باشقه سۆزلردن فرقىنى بيليش،

گپده ايشله تيش، گپلر ايچيده گى آتلرنى تانيب، اجره تيش.

۱- هر كيم اۋرنيدن توريب، اۋز آتىنى آيتسين.

۲- تېگره كده كۋرينيب تورگن نرسه لر آتلرنى آيتىنگ.

۳- نيمه اوچون هر بير نرسه گه آت قۇيىلگن دير؟ بو باره ده سۆزلنگ.

* * *

آت (اسم)

نرسه لر توشونچه سىنى بيلديروچى سۆزلر توركومى، آت دپيله دى. نرسه لر توشونچه سى، گرامرده جوده كېنگ. شخص (آدم، انسان)، نرسه (تاش، پياله، پخته)، حادثه (شاقين، كورهش) و شو كى لرنى هم اۋز ايچيگه آله دى. آت لر، معنا جهت دن و افاده له يديگن توشونچه نينگ خصوصيتى گه كۋره، اتا قلى آت (خاص اسم)، تورداش آت (عام اسم)، مجهول آت، معلوم آت، يكه آت و تۋپلاوچى آت كى لرگه بۋلينه دى. مثال اوچون، قره مه - قرشى آتلر قۋشيلگنيدن توزيلگن گپ قوييده گى دير:

بىز، اۋلكه ميزنينگ بايلىگى اوچون كېچه و كوندوز تينمه ي ايشله يميز. مترادف آتلر قۋشيليشيدن توزيلگن گپ قوييده گى دير: اۋلكه ميزنينگ ييگيت لرى آرزو - هوس لريگه يېتيش اوچون محنت چېكه ديلىر.

هر نرسه نينگ آتى بار. انسان لر، قوش لر، اۋسيمليك لر، درخت لر و طبيعت نينگ برچه جانلى و جان سيز نرسه لرى اۋز آتلرى بيلن تانيله ديلىر.

آت بۆلمەگندە، گېيريش و بېر - بېرىمىزنى توشونىش كۆپ قىين
 بۇلر ابدى؛ مثال اوچون: اورتاغىنگىزگە (بېر) دېسنگىز، او، سىزگە
 نېمەنى بېرىشىنى بىلمەي قالەدى؛ اما اگر (كتاىنگىنى بېر)
 دېسنگىز، او، درحال گېىنگىزگە توشونىپ، قۇلىدەگى كتاىنى سىزگە
 اوزەتەدى. يا اگر (كېلدى) دېسنگىز، كىم يا نېمە گە كېلگىنىنى
 كىشى بىلمەيدى، اگر "تگىن كېلدى" دېسنگىز، سۆزىنگىز
 توشونىرلى بۆلەدى. دېمك، بىرچە نىسەلر؛ يعنى انسانلر، حيوانلر
 و بوتون موجوداتنى تانىتووچى و بىلدىروچى سۆز، آت دېلەدى.

مثال:

- مېن، مکتبگە بارەمن.
- احمد، كېلدى.
- گۆزەل، درسلىرىنى اۇقىيدى.
- قوياش چىقدى.
- بولوتلردن ياغمىر ياغەدى.
- حمل و ميزان آىلرىدە كېچە و كوندوز تېنگ بۆلەدى.

* * *

حرمتلى اۇقتىوچى!

- ۱- آت (اسم) بارەسىدە يېترلى چە سۆزلىگ.
- ۲- شىكلاش، معناداش و قىرمە - قىشى آتلىرىن مىال كېلىتىرىپ، اۇقوچىلىرىگە توشونتىرىنگ.
- ۳- گپ تۇزىش دە (آت) نىنگ اھمىتى بارەسىدە سۆزلىگ.
- ۴- امكانى بۇلسە، حيوانلىر و قوشلىر تىصوىرىنى كۆرسىتىپ، اۇقوچىلىرىدىن اولىرىنى آتىنى سۆرەنگ.

عزىز اۇقوچىلىر!

- ۱- درس مىتنىنى اۇقىپ، يازىپ، يىنگى سۆزلىرىنى دىفترلىرىنگىزگە يازىنگ و اوندىن گپ تۇزىنگ.
- ۲- انسانلىر، حيوانلىر، گللىر و شىھىرلىرىن اىكى - اىكىنى دىفترلىرىنگىزگە يازىنگ.
- ۳- اۇزىنگىز تىللەنگن آتلىرى بىلەن گپلىرى تۇزىپ، دىفترلىرىنگىزگە يازىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقوچىلىر، درس مىتنىنى اۇقىپ، يازىپ، او بارەدە سۆزلەي آلەدىلىرمى؟
- ۲- آت بارەسىدە سۆزلىپ، باشقىلەرگە توشونتىرە آلەدىلىرمى؟
- ۳- آتلىرىنى گپ دە ايشلەتە آلەدىلىرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

قويىدەگى آتلىرىگە مىناسب گپلىرى تۇزىنگ:
كابل، يۇلبىرس، مىكتىب، بۇرگوت.

اؤتیز اوچینچی درس

هدف: تبعیض سؤزی نینگ معنا و اصطلاح سی حقیده معلومات تاپیش، تورلی تبعیض لردن بیزیش و اونگه قرشی کوره شیش.

۱- تبعیض باره سیده سؤزلنگ.

۲- اسلام دینی، تبعیض حقیده نیمه دیدی؟

* * *

تبعیض، نیمه اوچون؟

پیغمبریمیز حضرت محمد ﷺ بیر نېچه صحابه لر بیلن مسجده اؤز ارا سؤزلشیب، اؤلتیرگن ابدیلر. پیغمبریمیز نینگ یارلریدن بیرى سلمان فارسی ﷺ مسجده کیردیلر. حضرت محمد ﷺ آچیق چهره و خوشلیک بیلن او کیشی نی اؤز یان لریگه اؤلتیرغیزدیلر. حضرت لری نینگ سلمان ﷺ گه قیلگن التفات لری صحابه لر نینگ بیرىگه یاقمه دی. او، ایتدی: سلمان، فارس خلقیدن دیر. بیز اېسه، عرب میز. او بیز نینگ بیغینیمیزده بیزدن یوقاری اؤلتیرمسیلگی، بلکه قوییراق ده اؤلتیریشی کبره ک.

پیغمبریمیز بو صحابه نینگ ایتگن سؤزلریدن اچىغله نیب ایتدیلر: یوق، بونده ی اېمس! فارس بؤلماق یا عرب بؤلماق، اصل لیک و کتّه لیککه دلیل بؤله آلمه یدی. افضل لیک، اوروغ یا رنگ ده اېمس. تېنگری تعالی نینگ آلدیده افضل لیک، تقوا ده دیر.

اوشبو بو یروق یوزه سیدن، بیز برچه مسلمان لر، بیر- بیریمیز بیلن تېنگ و اینی- آغه میز، بیزنی هر خیل لهجه، تیل، منطقه و اوروغلرگه تېگیشلی بؤلش، بیر- بیریمیزدن اجره ته آلمه یدی. تقوادن باشقه هېچ نرسه بیز نینگ آلدیمیز ده افضل لیک اېمس.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- تبيعىس يامان ليگى تۇغرى سىدە گپيرىنگ.
- ۲- يىنگى درس نتيجهسى حقيده سۇزلىنگ.
- ۳- سلمان فارسى ﷺ نى تانيتىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- يىنگى درس دن نيمه اۋرگندىنگىز؟ بو حقدە اۋىلب گپيرىنگ.
 - ۲- تبيعىس حقيده اوچ سطرلى متن يازىنگ.
 - ۳- هر بير يىنگىز، تقوا تۇغرى سىدە سۇزلىنگ.
 - ۴- قويىدەگى سۇزلردن فايدهلنىب گپ(جمله) توزىنگ:
- كىم نىنگ تقواسى بۇلسە اوروغ بىلن رنگ

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، درس متننى اۇقىب، يازىب، او حقدە معلومات بېرە آلەدىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، تبيعىس و تقوا حقيده بىلگن لريچه سۇزلب، سلمان فارسى ﷺ تۇغرى سىدە معلومات بېرە آلە دىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلر، درس متننى ده كېلتىرىلگن يىغمبرىمىز سۇزلرنى توشونىب دىلرمى؟
- ۴- اۇقووچىلر، درس نتيجهسى حقيده بير نېچه سطر يازە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

هر بير اۇقووچى، قويىدەگى سۇزلردن بير سۇزنى تىلب، متن يازسىن:

تبيعىس، تقوا، صحابه، سلمان فارسى ﷺ.

اۋتیز تۈرتينچى درس

هدف: تورداش آت و اتاقلى آتنى تانيب، فرقلىرىنى بىلىش و ھر بىرىنى گپلردە قۇللش.

- ۱- تورداش آت (عام اسم) حقيده نيمه بيله سيز؟ سۈزلب، مثال كېلتيرىنگ.
- ۲- اتاقلى آت (خاص اسم) حقيده نيمه بيله سيز؟ سۈزلب، مثال كېلتيرىنگ.
- ۳- ابوعلى سيناى بلخى و بابا رحيم مشرب، قندهى آتلىر دىر؟
- ۴- مکتب و کتاب قندهى آتلىر دىر؟

* * *

تورداش آت (عام اسم)

تورداش آتلىر، بىرخىل نرسەلرنىڭ عمومى آتىنى بىلدىروچى آتلىر دىر.

تورداش آتلىر، اتاقلى آتلىرگە قرەگندە كۈپچىلىكنى تشكيل اېتەدى؛ مثلاً: قلم، كىتابچە، مکتب، آت، تاغ، درخت و باشقەلر.

اتاقلى اسم (خاص اسم)

اتاقلى آتلىر، ايرىم شىخس يا كە نرسەگە اتب قۇيىلگن ناملر دىر. اتاقلى آتلىر عادتدە كۈپلىكدە قۇللەنيلمەيدى؛ مثلاً: ابوعلى سيناى بلخى، نادرە بېگم، ابوريحان البېرونى، ميرزا عبدالقادر بېدل، آتايى بلخى، مولانا جلال الدين بلخى، بابرنامە، كابل، ھندوكش اتاقلى آتلىر جملەسىگە كىرەدى و قويىدەگى تورلىرى بار:

- ۱- كىشى نىڭ اسمى، تخلصى و لقبى.
- ۲- يازووچى و شاعرلر نىڭ تخلصلىرى.
- ۳- جايلىر، شەرلر، دريالر، يورتلىر آتلىرى.
- ۴- كىتابلىر و اثرلىر آتلىرى.

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- تورداش ات و اتاقلى ات بارەسىدە ايرى-ايرى سۆزلب، مثال لىر بىلن اۇقووچىلارنى توشونتىرىنگ.
- ۲- ات و تخلص حقيده سۆزلىنگ.
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرنى تخته گە يازىب، اۇقووچىلار گە بىلدىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلار!

- ۱- گروپلار گە بۇلىنىب، تورداش اتلر و اتاقلى اتلر حقيده سۆزلىشىنگ و هر بىرىگە مثال كېلتىرىب، دفترچەلرىنگىز گە يازىنگ.
- ۲- قويدەگى اتلردن اتاقلى اتلرىنى تاپىب تگىگە چىزىق چىزىنگ:
كابل، بوغداي، احمد بېگ، عىشپەر نوايى، سىمىگان، كىتاب، استاد، قلم،
قاوون.
- ۳- بىر گروپدن بىر اۇقووچى اۋز اۋرىدىن تورىب، اتاقلى ات و يا
تورداش اتلى گپنى تخته گە يازسىن و باشقە گروپلر نوبت بىلن گپ
تورى حقيده سۆزلىسىن.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلار، تورداش اتلر و اتاقلى اتلر حقيده بىلگنلرىنى سۆزلب،
مثال كېلتىرە آلەدىلرمى؟
- ۲- تورداش و اتاقلى اتلرنى بىر-بىرىدن اجرەتە آلەدىلرمى؟
- ۳- تورداش و اتاقلى اتلر گە گپ توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشیریغى:

- تورداش اتلر و اتاقلى اتلر گە مثاللر تاپىب، ايرى-ايرى
دفترچەلرىنگىز گە يازىب كېلىنگ.

اۋتیز بېشىنچى درس

ھدف: كۈنلەرنىڭ يېڭى سۆزلەرىنى ئاڭلىتىش ۋە ئاڭلىغۇچىنىڭ قىلىش.

- ۱- ئاھ، ئاھ ۋە كۈنلەرنىڭ قىلىش قىلىش سۆزلىرى.
- ۲- كۈنلەرنىڭ يېڭى سۆزلەرنى بىلەن سۆزگە ئىشەنچ قىلىش، نېمە قىلىش؟
- ۱- يېڭى ئىشەنچ ۋە بىرەر قىلىش سۆزلىرى.

* * *

ئىشەنچ

بالەلىگەن ئاھلىگە قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئاھلىگە قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش
ئىشەنچ قىلىش، ئىشەنچ قىلىش

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

۱- كتە نىنگ اۋگىتلىرى بارەسىدە سۆزلىب، اونى عمل گە آشىرىش فايدەلىرىنى ايتىنگ.

۲- آتە - آنە و باشقەلرگە حرمت اېتىش بارەسىدە سۆزلىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

۱- آتە - آنەلر و كتەلر اۋگىتلىرىنى، عمل گە آشىرىش بارەسىدە سۆزلىنگ.

۲- قويدەگى سۆزلرنىنگ قرمە - قرشىسىنى تاپىنگ:

آق، ايسىق، ابركك، قىز، اۋت، يخشى، كۈپ.

۳- ينگى درس حقيدە بىلگنلر يىنگىزنى اوچ سطرلى متن دە يازىنگ.

سىنىش:

۱- اۇقووچىلر، يىنگى درسنى اۋقىب، يازىب، او بارەدە سۆزلەي آلەدىلرمى؟

۲- اۇقووچىلر، يىنگى درس دن فايدەلىنىب، بىر متن يازە آلەدىلرمى؟

۳- اۇقووچىلر، آتە - آنەلر و كتەلرنىنگ نصيحتلىرىگە قىزىقىب، اونى عمل گە

آشىرىشگە اينتىلە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

هر بىر اۇقووچى، آتە - آنەلرى و استادلىرى نصيحتلىرىدن ايگىتەسىنى يازسىن.

اۆتیز آلتینچی درس

هدف: قویاش فایده‌لری نی بیلش و حیات‌ده اوندن فایده‌لنیش.

- ۱- قویاش باره‌سیده سۆزلەى آله‌سیزمى؟
- ۲- قویاش بۆلمه‌گنده، یېر یوزیده حیات قندهى بۇلر اېدى؟
- ۳- اؤسیملیکلر سایه‌ده بۆلسه، قندهى بۆله‌دى؟ شو باره‌ده سۆزلنگ.

تیریکلیک اوچون قویاش نینگ اهمیتی

انسانلر، حیوانلر و اؤسیملیکلر حیاتى اوچون قویاش نینگ اهمیتی کتّه. قویاش نینگ یاروغلیک و ایسیق لیگی یېرگه یېتمسه، انسانلر، حیوانلر و اؤسیملیکلر اۆله‌دیله؛ مثلاً: قویاش سیز یېرلرده مېوه‌لر، کۆکتلر و باشقه اؤسیملیکلر کۆکریب، اؤسمه‌یدی. قۇى، هۆکیز، سیگیر، اېچكى، ات، تېوه و شولرگه اؤخشش حیوانلر، اؤسیملیکلرنى یېدیله. ارسلان، قاپلان، بۇرى،

تولكى، و باشقە يىرتقىچ (گۆشت يېدىگن) حيوانلار، اۋسىملىكلارنى يېىدىگن حيوانلارنىڭ گۆشتىنى يېىدىلار. انسانلار يېمگىنى اۋسىملىكلار و حلال گۆشتلى جاندارلار تامينلىدى؛ يعنى بىز كۆكتلەر، مېۋە-دانەلەر، گۆشت، سۈت، قىماق، مسكە، يۇمۇرتقە (تخم، غلە) و باشقە نرسەلەردن فايدهلەنەمىز. شو سبەبدن، اۋسىملىكلار كۆكرىپ اۋسىمىسە، انسانلار ھەم، حيوانلار ھەم ىشە آلمەيدىلار.

بۇندىن تشقۇرى، قۇياش يارۇغلىك و ايسىقلىقى انسانلار و حيوانلار ساغلىقى اوچۇن ھەم كۆپ اھمىيەتگە اېگە دىر. آغە بارگن اۋلكەلەرنىڭ كۆپ چىلىگىدە قۇياش يارۇغلىقى و ايسىقلىقىدىن سوو ايسىتىش، نان-اش پىششىرىش، ايش و ىشش جايلىرىنى ايسىتىش، فابرىكەلەرنى ايشلىتىش دە فايدهلەنلەيدۇ. قۇياش يارۇغلىقى، بىر قەدەر اۋزۇر تىرىلىپ، اۋىللىرىنى يارىتىش و ايسىتىش اوچۇن ايشلەتلىدۇ. شو سبەبدن، قۇياش حيات كېچىرىش اوچۇن كۆتە اھمىيەتگە اېگە دىر.

قۇياش نىڭ يارۇغلىك و ايسىقلىقى يېرگە يېتىمسە، يېر يۈزىدە تىرىكلىك مۇمكىن بۇلمىس اېدى. قۇياش، اللە ﷻ نىڭ كۆتە نەمتلىرىدىن بىرى دىر. بو نەمت نىڭ شۇكرىنى ادا قىلىشىمىز كېرەك.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- قوياش فايدهلىرى بارەسىدە اۇقووچىلرگە معلومات بېرىنگ.
- ۲- قوياش ياروغلىگى دن قيسى ساحەلردە فايدهلنىش ممكن ليگى نى اۇقووچىلرگە بىلدىرىنگ.

عزيزاۇقووچىلر!

- ۱- قويىدەگى سۇراقلرگە جواب ايتىنگ:
- قوياش نىنگ نىمە اهمىتى بار؟
- قوياش نىنگ ياروغلىك و ايسىق ليگى بۇلمەگندە، تىرىكلىك قندەى بۇلر ابدى؟
- قوياش، الله ﷻ نىنگ قندەى نعمتلىرىدن دىر؟
۲- قويىدەگى هر بير سۇز بىلن گپ توزىنگ:
اۋسىملىك، قوياش، يارقىن، يومورتقە، ساغلىك، ياروغلىك

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، قوياش بارەسىدە معلومات بېرە آلەدىلرمى؟
- ۲- قوياش دن فايدهلنىش يۇللىرى نى بىلىپ دىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

قوياش دن فايدهلنىش يۇللىرى نى دفترلىرىنگىزگە يازىپ كېلىنگ.

اوتيز يېتىنچى درس

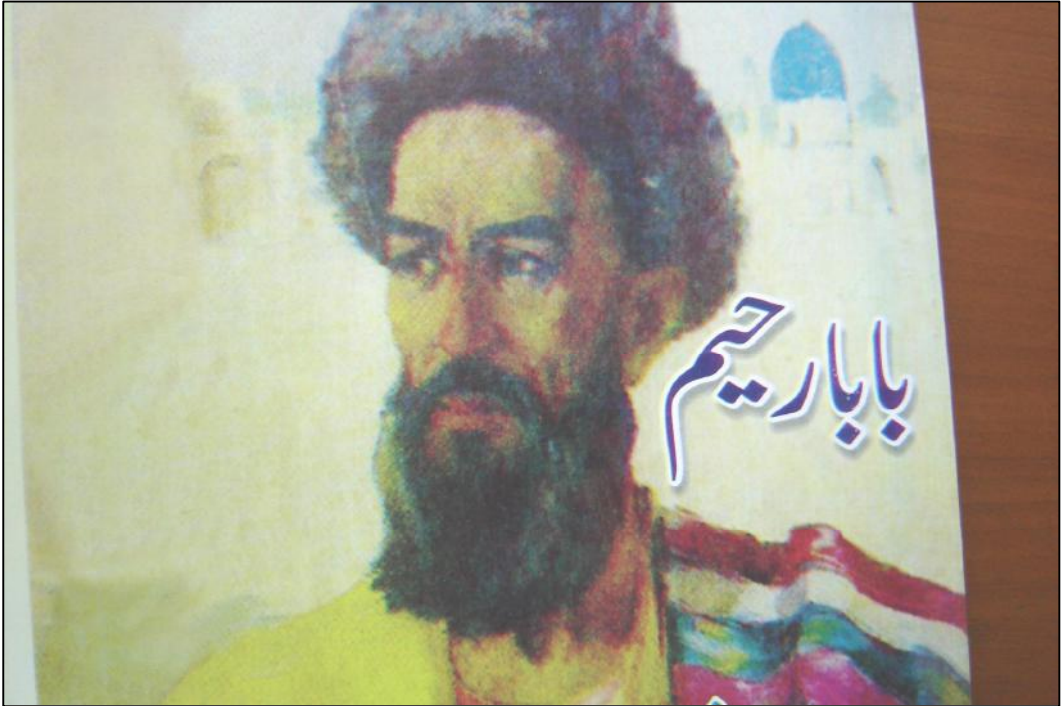
هدف: بابارحيم (مشرب) و اونىنگ شعرلىرى بىلن تانىشىش و شعرلىرىدە گى اۋگىتلىرىدن

فايدهلىنىش.

۱- مشرب اتى نى اېشىتىپ سىز مى؟ اونىنگ بارەسىدە سۆزلىنگ.

۲- مشرب قەيىردە يىشراپدى؟

۳- مشرب قبرى بارەسىدە بىرار نىمە بىلسىنگىز، ايتىپ بېرىنگ.

بابارحيم مشرب

بابارحيم مشرب (۱۰۶۸ ھ.ق) يىلى اندىجان دە، بىر كىمىغل
عائىلەدە توغىلدى. اونىنگ آتە-آنەسى (۱۰۸۳ ھ.ق) يىلى
اندىجان دن نىنگان گە كۆچە دىلر. او يېردە اۋن بېش ياشر بابارحيم
نىنگ اۋقىشىنى ملابازار اخوند دېگن اولوغ بىر اېشان گە
تاپشيره دىلر. او، يىگىرمە بېش ياشى گچە مذكور اېشان نىنگ

خدمتیدە بۆلەدى. خدمت و تعلیمی تۆگەگەندىن سۈنگ، قشقر(كاشغر) گە جونەيدى. او يېردە، اۋشە وقتىنىڭ اتاقلى عالمى آپاق خواجه خدمتىگە بارەدى. مەلبازار آخوندىنىڭ تاپشيريغى يوزەسیدن، آپاق خواجهگە مريد بۇلىب، يېتى يىل خدمت قىلەدى. اما اوندىن كېين، اولر ارەسىدە ناراضلىك تاپىلەدى.

اېشان، مشربنى قتيق جزالب، درس حلقەسیدن ھيدەيدى. بوندن كېين، مشرب اوارەلىككە توشىب، قلندرلىكنى تىلەيدى. او، اۋرتە آسيانىڭ كۆپ شەھر و قىشلاق لرى، ھمدە بلخ و ھندوستان كىي اۋلكەلرنى گېزىب يورەدى. مشرب، ظالم حاكم لرنىڭ خيانت لرنى فاش ايتىب، اولرنى حقارت قىلگنى اوچون، اشترخانى لرخاندانى نىڭ سۈنگى خانى ابوالخيرخان زمانىدەگى قىطغن حاكمى، محمودبېگ نىڭ حكمى بىلن (۱۱۲۲ ھ.ق) يىلى دارگە آسىلىب، اۋلدىرىلەدى.

مشرب مزارى تخار ولايتى نىڭ ((اشكەش)) اولوسوال ليگى دە دىر. بابارحيم مشرب اۋز زمانەسى نىڭ حساس شاعرلريدن بىرى اېدى. او مظلوم و محنتكش مسلمان لرنىڭ كۆرگن جفا و الم لرنى اۋز شعرلريدە عكس اېتتىرگن. اونىڭ شعرلرى فارياب، جوزجان، بلخ، سىمگان، قندوز، تخار و بدخشان ولايت لرنى نىڭ شەھر و قىشلاق اېسكى مەكتەپلرى ھمدە خاتىن قىزلر و اېركك لرنىڭ كىتاب خوانلىك مجلس لريدە اۋقىلەدى. اۋزبېك اولوسى بابارحيم مشربنى كۆپ سېويىب، حرمت قىلەدى و اونى "شاھ مشرب" دېب، اعزازلەيدى.

مشرَب شَعَرلَرىدىن نَمونە:

نَمنگان شەھرىدىن كېتىسەم، مېنى يۇقلر كىشىم بارمو؟

غرىبلىك شەھرىدە اۇلسەم مېنى يۇقلر كىشىم بارمو؟

قنى قوم و قىرىنداشىم، بويۇلدە بۇلسە يۇلداشىم؟

كۈزومدىن اَقىزىب ياشىم، مېنى يۇقلر كىشىم بارمو؟

* * *

حَرمتلى اۇقۇتوۋچى!

۱- بابارحيم "مشرَب" بارەسىدە اۇقۇوچىلر سويەسىگە يەرەشە سۇزلىنگ.

۲- بابارحيم "مشرَب" نىنگ اۇلدىرىلگنى بارەسىدە اۇقۇوچىلرگە سۇزلىنگ.

۳- درس مەتنى دەگى يىنگى سۇزلرنى تەختەگە يازىپ، اۇقۇوچىلردىن ھەر بىر سۇزگە گپ تۈزىش لىرىنى اىستىنگ.

عزىز اۇقۇوچىلر!

۱- ھەر بىرىنگىز، مشرَب شَعَرلَرىدىن بىر- بىر شَعَرنى دىفترلىگە يازىنگ.

۲- گروپ شەكلىدە مشرَب شَعَرلىرى بارەسىدە سۇزلىشىپ، نەتىجەسىنى اوچ سطرده يازىنگلر.

۳- يىنگى سۇزلر بىلەن گپ تۈزىنگ.

سىنىش:

۱- اۇقۇوچىلر، درس مەنىنى اۇقىپ، مشرب بارەسىدە مەلۇمات تاپىپ دىلرمى؟

۲- مشرب شەرلىرىنى اۇقىپ، او حقده سۇزلەى آلەدىلرمى؟

۳- درس مەنىدەگى ىنگى سۇزلر بىلن گپ توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

بابا رحىم مشرب بارەسىدە درس مەنىدن فايدەلىنىپ، تۇرت سطرلىك بىر مەن يازىپ كېلىنگ!

اۋتيز سگيزينچى درس

ھدف: استاد حقلىرىنى بېلىش، اونى قدرلش و شو اخلاقنى کوچيتيريش.

۱- استادلارنى قدرلش بارەسىدە سۆزلەنگ.

۲- استاد دېب، كىمنى آيتەدىلر؟

۳- يخشى استاد صفتلىرى بارەسىدە سۆزلەنگ.

* * *

حكايت

بىر كۈن سۇلتان حسين بايقرا آۋگە بارىش نيتىدە يۈلگە چىقىپىدى. اونگە عىشپەر نوايى ھەم يۈلداش بۈلىپىدى. آۋدن قىتە ياتگندە، بىر قىشلاق دە بىر گروھ ياش بالەلر اولرگە سلام بېرىپىدى. سۇلتان حسين اولر نىنگ سلامىنى عىك آلىب، آۋز يۈلىگە كېتە بېرىپىدى. عىشپەر نوايى اېسە آتدن توشىب، بالەلر بىلن كۈرىشىپىدى. اما، بىر بالەگە جودە حرمت كۈرستىب، اېگى قۇل بىلن كۈرىشىپىدى. اوندىن سۈنگ، آتىگە مېنىب، يۈلىگە كېتىپىدى. سۇلتان حسين بايقرا نوايى نىنگ بو ايشىدن حيران بۈلىب، سۈرەپىدى: سىز، سۇلتان نىنگ وزىرى سىز. بوندن تشقري، جەھان تەن آلگەن اتاقلى شاعر سىز. بىر بالەگە شونچەلىك حرمت كۈرستگىنىگىز، آتدن توشىب، او بىلن صحبت قىلگىنىگىز مناسب اېمىس اېدى. عىشپەر نوايى پادشاه نىنگ جوابىگە آيتىپىدى: عالم پناھ! گپ بالە دە اېمىس، بلكە بالە نىنگ آتەسىدە دىر. بو بالە نىنگ آتەسى مېنگە استاد بۈلىب، سوادىمىنى چىقرگەن اېدىلر، مېن استادىمىنى نېچە پۇشتى گچە حرمت قىلىسم ھەم آز دىر. ھەر

بىراقوۋوچى نىنگ اۋز استادى و اونىنگ اولادىگە حرمت و خدمت
قىلىشى، دىنى و انسانى وظيفەسى دىر.

حق يۈلىدە كىم سىنگا بىر حرف اۋقوتىمىش رىنج ايله
ايله ماق بۇلمىس ادا آنىنگ حقىن مىنگ گىنج ايله

* * *

حرمتلى اۋقوتوۋچى!

- ۱- استاد حق لرى بارەسىدە سۇزلىگ.
- ۲- استاد وظيفەلىرى بارەسىدە سۇزلىگ.
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۇزلىرىنى تىختەگە يازىپ، اوبارەدە سۇزلىگ.

عزيز اۋقوتوۋچىلر!

- ۱- ھر بىرىنگىز، استاد بارەسىدە بىلگن لرىنگىزنى آيتىنگ.
- ۲- قىندەى استادنى يىخشى كۈرەسىز؟ شو بارەدە سۇزلىگ.
- ۳- درس متنى بارەسىدە سۇزلىگ.
- ۴- سلطان حسين بىلن امىر عليشېرنوايى بارەسىدە بىلگن لرىنگىزنى آيتىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۋقوتوۋچىلر، درس متنى بارەسىدە سۇزلەى آلەدىلرمى؟
- ۲- اۋقوتوۋچىلر، استاد حق لرى بارەسىدە سۇزلەى آلەدىلرمى؟
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۇزلىرى بىلن گپ تۈزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

ھر بىر اۋقوتوۋچى حكاية بارەسىدە اوچ سطرلىك بىر متن يازسىن.

اۆتیز تۇقىزىنچى درس

ھەدەف: كىمپيوتەر ھەقىدە مەلۇمات تاپىش، اۈنگە قىزىقىپ، اۈندەن فايدەلەنىشنى اۈرگەنىش.

- ۱- تلويزيوننى كۆرىپ سىزىمى؟ كۆرگەن بۇلسىڭىز، رادىو بىلەن تلويزيوننىڭ فەرقلىرى بارەسىدە سۆزلىگە.
- ۲- خەت يازەدىگەن ماشىنىنى كۆرىپ سىزىمى؟ تاپماشنى ھەقىدە سۆزلىگە.
- ۳- كىمپيوتەر ھەقىدە بىرەر نەرسە بىلەسىزىمى؟ سۆزلىگە.

كىمپيوتەر

كىمپيوتەر، تاپماش و تلويزيونگە اۈخشەش بىر ماشىنىدۇر. انسانلەر ھازىرگى زامانە كىمپيوتەردەن جودە كۆپ فايدەلەنەدىلەر. كىمپيوتەر ۱۳۲۱ھقىيىلى، ((الاتاسوت بىرى)) اتلى بىر امريكالىك كىشى تامانىدن اختراع قىلىندى. اۈندەن سۇنگە، كېنگە تەرقەلىپ، انسانلەر ھاياتىدە مەھم اۈرىن اۈلدى. كىمپيوتەر، تۆرت بۆلەمدەن عبارت: بىرىنچى بۆلەمى مانىتور (Monitor)، ايككىنچى سىستېمى (CPU) دېلەدى.

اوپچىنچى بۇلىمى كىبورد (Keyboard) دېب، اتلەدى. اوندە حرفلر جايلىشكن دىر. تۇرتىنچى بۇلىمى موس (Mouse) دىپلەدى و بوىروقلرنى بجرەدى. كمپيوتر، بوتون ايشلرنى اۋز ميه سىده اسره يدى. كېرەكلى پىتلرده آدملىر اوندن فايدهلنەدىلر. بوكون بوتون جهانده ايشلر كمپيوتر ارقەلى بجرىلەدى. كمپيوتر بىلمەيدىگن كىشىلر، سوادلى آدملىر سانىگە كىرمەيدىلر. شونىنگ اوچون، مكتب اۋقووچىلرى بۇش وقتلىرىده كمپيوتر كورسلىرىگە بارىب، كمپيوترنى اۋرگنىشلىرى كېرەك.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- ممكن بۇلسە، كمپيوتىر بىلەن ايشلىشنى اۇقووچىلەرگە كۇرستىنىڭ.
- ۲- كمپيوتىر، تايپ ماشىنىنى و تلويزيوننىڭ اۇخشاش و فرقىلى تامانلىرى حقىدە سۇزلىنىڭ.
- ۳- درس مەتنىدەكى يىڭى سۇزلىرىنى تەختەگە يازىپ، مەنا قىلىنىڭ.

عزيز اۇقووچىلەر!

- ۱- ھەر بىرىڭىز گروپلەرگە بۇلىنىپ، كمپيوتىر حقىدە بىلگەن لىرىڭىزنى، باشقەلەرگە سۇزلىپ بېرىنىڭ.
- ۲- كمپيوتىر حقىدە بىلەدىگەن اۇقووچىلەر، باشقەلەرگە آيرى-آيرى جايلرىنى كۇرستىنىڭ.
- ۳- قويدەكى سۇزلىردىن فايدەلىنىپ، گپلەر اىچىدەكى بۇش جايلرىنى تۇلدىرىنىڭ:
اۇخشاش، كمپيوتىر، ماشىنى، تلويزيون، بۇلىم، عبارت، تۇرت، دن، دىر.
- كمپيوتىر، تلويزيونگە ----- ماشىنى ----- .
- كمپيوتىر ----- بۇلىمدىن ----- دىر.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلەر، كمپيوتىر حقىدە مەلومات تاپىپ دىلرمى؟
- ۲- اۇقووچىلەر، كمپيوتىرنىڭ تۇرت بۇلىمى آتىنى بىلىپ دىلرمى؟
- ۳- اۇقووچىلەر، كمپيوتىر مەملىكى حقىدە باشقەلەرگە سۇزلەي آلەدىلرمى؟
- ۴- اۇقووچىلەر، يىڭى سۇزلىرىنى گپلەردە ايشلىتە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

كمپيوتىر حقىدە بىر مەتن يازىنىڭ.

قىرقىنچى درس

ھەدەف: اۋقۇۋچىلار، اۆلر نىنگ يىسەلىشى ھقىدە مەلۇمات تاپىش لىرى، ھەر بىر اۆلنى اۋز اۋرنىدە ايشلەتەلىشى، سادە و قۇشمە اۆلرنى گپ ارەسىدە فرق قىلە الىش لىرى.

۱- اىگى- اىگى تە سادە اۆل و قۇشمە اۆلرنى، دفتىرىنگىزگە يازىنگ.

۲- سادە اۆل دېب، نىمەنى ايتەدىلر؟ بو ھقدە سۆزلىنگ.

۳- قۇشمە اۆل قندەى اۆل دىر؟ بىلسىنگىز، مثال كېلتىرىنگ.

* * *

اۆلرنىنگ يىسەلىشى (اسملر ساختمانى)

سادە اۆلر: سادە اۆلر بىر اۋزەكلى سۆزلردن ھاسىل بۇلەدى؛
مثلاً: اوزوم، اَلْمه، اَى، اَياق و تېرەك.

قۇشمە اۆلر (مركب اسم): اىگى و اوندىن ارتىق نېگىز يا كە
سۆزدن تشكىل تاپگن اۆلر قۇشمە اۆل دېلەدى؛ مثلاً: طلاتپە،
اقتاش، خواجەغار، اۋرتەبۇز، گلخانە، اَلتىن اۋردە و تاشقەرغان.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- سادە آت و قۇشمە آت لرحقىدە سۇزلب، ھەر بىرىگە مثال كېلتىرىپ، اۇقووچىلرگە توشونتىرىنگ.
- ۲- نېچىتە سادە آت و قۇشمە آت لرنى تخته گە يازىپ، ھەر بىرىگە گپ توزىشنى اۇقووچىلردن اىستىنگ.
- ۳- درس متنى دە بۇلگن يىنگى سۇزلرنى تخته گە يازىپ، گپلردە قۇللەنىشىنى اۇقووچىلرگە بىلدىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- گروپلرگە بۇلىنىپ، سادە آت و قۇشمە آت لرحقىدە سۇزلىشىنگ و ھەر بىرلرىنگىز سادە آت و قۇشمە آتگە بىر- بىرگپ دفتىرلىرىنگىزگە يازىنگ.
- ۲- قويدىگى آتلىرىنگىزگە تورلىرى نى يازىنگ:
اوى اسبابى، كېنجە، محمد يار، ارغمچى، بېل، بېلباغ.
- ھەر گروپدن بىرتەسى اۋز اۋرنىدن تورىپ، سادە آت و قۇشمە آتلى گپلرنى يازسىن و اۇقووچىلردن تورلىرى نى سۋرەسىن.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، آتلىرىنىڭ يىسەلىشى حقىدە معلومات تاپىپ دىلرمى؟
- ۲- سادە آت بىلن قۇشمە آتلىرى بىر- بىرىدن اجرەتە آلەدىلرمى؟
- ۳- درس متنى دەگى سادە آتلىر و قۇشمە آتلىرىنى كۇرستىپ، ھەر بىر آتگە گپ توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشىرىغى:

ھەر بىر اۇقووچى، سادە آت و قۇشمە آتدن فايدهلىنىپ، ايگى گپ توزىپ كېلسىن.

قىرق بىرىنچى درس

ھەدەف: خاتىنلەر بارەسىدە مەلۇمات تاپىش، يازىلغان مەتنى ئۇقىش ۋە ئۇنى بارىدە
ئۇقۇۋاتقانلار تامانىدىن مەتنى يازىش.

- ۱- خاتىنلەر ھەققىدە بارەسىدە سۆزلەپ بېرىڭ.
- ۲- جامەمىز دە عىاللار نىڭ نەقىشى ھەققىدە نىمە بىلەسىز؟
- ۳- ئۇلار ھەممىسى ھەققىدە بىلگەنلەرنىڭ نىڭ ئىتتىڭ.

* * *

عىاللار ھەققىدە

عىاللار ھەر جەمئىيەت نىڭ يېرىمى دىر. ئۇلار عايلە ۋە ئۇلارگە
ئىشلىرىدە ئېرىككەرگە تېڭ تۇرىپ، ياردەم بېرىدىلەر. ئىنىقسە،
ئۇلار تەربىيەسىدە ئۇلارنىڭ مەھتەپ چەكسىز دىر.
”ئۇ بىر قۇلى بىلەن بېشىكىنى ۋە باشقا بىر قۇلى بىلەن جەھاننى
تەبىئەتتە دى” دېگەن ماقالە ھەم ئۇ، يەنى عىاللار نىڭ جەمئىيەت دە
تۇتقان مەھمۇر ئۇنى ۋە ئۇلار تەربىيەسىدە چەككەن مەھتەپ نى عەكس
ئېتتەردى. ئىسلام مەبەن دىنى ھەم عىاللارگە ھەممەت قىلىپ، مەنسەپ
ھەق بېرىگەن. تارىخ بۇيىچە ئۇلارگە مەزىدە يۈز بېرىگەن تۇرلى قاجەلە
ۋاقەلەردە عىاللار كۇپراق جەفا كۇرىپ، كۇپراق چەدەملى بۇلىپ،
كۇپراق بەھادىرلىك كۇرستىگەنلەر. عىاللار، ئاللاھ نىڭ نەمەتى دىر.
عىاللار نىڭ قەيىن چەلىكلىرىنى ئاسان قىلىش، ھەق-ھەققلىرىنى
تەن ئالىش ۋە ئۇلارنى ھەممەت ئېتىش ھەر بىر ئېرىك نىڭ ئىمانى ۋە
ئىنسانى مەسئۇلىيەتى ھەسابلەندەدۇ.

حرمتلى اۇقۇتۇچى!

- ۱- عياللار حقلىرى بارەسىدە اۇقۇتۇچىلار سۈيەسىگە يەرەشە مەلۇمات بېرىنگ.
- ۲- درس مەنى دەگى يىنگى سۆزلەرنى تەختەگە يازىپ، اۇقۇتۇچىلارنى توشۇنتىرىنگ.
- ۳- ھەر بىر اۇقۇتۇچىدىن، عياللار بارەسىدە بىلگەنلىرىنى باشقەلەرگە ايتىپ بېرىشنى اىستىنگ.

عزيز اۇقۇتۇچىلار!

- ۱- درس مەنى دەگى يىنگى سۆزلەر بىلەن گەپ تۈزىنگ.
- ۲- ھەر بىرىنىڭ، بىر نەچچە ئاقىلى و بىلىمدان عيال نىڭ ائەللىرىنى ايتىنگ.
- ۳- ھەر بىر اۇقۇتۇچى، اۋز-ئە-اڧەسى و باشقە عياللەرگە قىندەلى خىدمەت و حرمت قىلىشى بارەسىدە سۆزلىسىن.

سىنىش:

- ۱- اۇقۇتۇچىلار، عياللار حقلىرى بارەسىدە سۆزلەلى ائەدىلەرمى؟
- ۲- اۇقۇتۇچىلار، درس مەنى دەگى سۆزلەردىن گەپلەر تۈزە ائەدىلەرمى؟
- ۳- اۇقۇتۇچىلار، عياللار نىڭ قىلگەن خىدمەتلىرى بارەسىدە سۆزلەلى ائەدىلەرمى؟

اۋى تاپشۇرىغى:

ھەر بىر اۇقۇتۇچى عياللار حقلىرى بارەسىدە بىر نەچچە گەپ يازىپ كېلىسەن.

قىرق ايگىنچى درس

ھدف: كولگولى گپلرنى اۋرگىنىش، شونگە اۋخشش لطيفه لرگە قىزىقىش.

۱- لطيفه حقيده سۆزلىگ.

۲- لطيفه بىلن حكاية نىنگ فرق لرى نىمه ده دىر؟

۳- بىرار لطيفه نى بىلسىنگىز، ايتىنگ.

سۈنگى منزل

اۋغرىلر كېچە كېلىپ، بىر كىشى نىنگ اويىدن برچە نرسه لرىنى
اۋغىرلپ، كېتىدىلر. مالى اۋغىرلنگن كىشى ھېچكىم گە سۆزلەمەي،
عرض حال قىلمەي، قبرستان گە بارىپ، ياتىدى.
دۈستلرى يىغىلىپ، اونىنگ آلدىگە بارىپ، ايتىپ دىلر: فلانى
باي! بو قىلگن ايشىنىگىز نىمه اېدى؟ اۋغرىلر قبرستان ده نىمه

قىلەدىلەر؟ سىز بارىپ ھۆكۈمەتگە عرض قىلىنغۇ. اولر اۋغىرلنغن ماللارنىڭنى تاپىپ بېرىشى مۇمكىن.

مالى اۋغىرلنغن كىشى، اولرلننڭ جۈابىگە قۇيىدەگى سۆزلەرنى ايتىدى: اۋغىرلەر ھەريانگە كېتغن بۇلسە، بۇلسىن. اولرلننڭ سۇنڭى مەزلەلرى قىرستان دىر. شۇنىڭ اۋچون، اولرلننڭ بو يەرگە كېلىشلىرى ھەمى دېب، شۇ يەردە كۈتۈپ تۇرىبەن.

* * *

ھەمەلى اۋقۇتۇۋچى!

- ۱- ىنڭى دەرس مەھۇمىنى اۋقۇۋچىلەرگە تۇشۇنتىرىنڭ.
- ۲- لۇپفە، ھەكايە و افسانە فرەقلىرىنى اۋقۇۋچىلەرگە ايتىنڭ.
- ۳- دەرس مەنىدەگى ىنڭى سۆزلەرنى تەختەگە يازىپ، ھەر بىرىگە تۇرلى كېلەر تۇزىنڭ.

عەزىز اۋقۇۋچىلەر!

- ۱- لۇپفەدن اۋلڭن نەتىجەنڭىز ھەقىدە سۆزلەنڭ.
- ۲- لۇپفە بىلەن افسانە نىنڭ فرەقلىرىنى ايتىنڭ.

سەينش:

- ۱- اۋقۇۋچىلەر، دەرس مەنىدن اۋلڭن نەتىجەلىرى ھەقىدە سۆزلەي اۋلەدىلەرمى؟
- ۲- دەرس مەنىدەگى ىنڭى سۆزلەرگە تۇرلى كېلەر تۇزە اۋلەدىلەرمى؟

اۋى تاپشۇرىغى:

دەرس نەتىجەسى ھەقىدە بىر مەن يازىنڭ.

قیرق اوچینچی درس

هدف: اۇقۇچىلار نىنگ طياره اختراع سى و آدم لار قندهى كۆككە اوچە آلگن لرى
حقیده معلومات تاپیش لرى و اوچیش موضوع سیگه قیزیقیش لرى.

- ۱- قوشلار نىنگ قنات لرى بۇلمسه، اوچیش لرى ممکن مى؟
- ۲- طياره نى كۇ ریب سىزمى؟ قىسى بیرىنگیز طياره بیلن سفر قیلگن سىز؟
- ۳- طياره باره سیده باشقه لرگه سۇزلب بېره آلە سىزمى؟
- ۴- طياره قە پېرده اختراع قیلینگن؟ بىلسنگیز آیتیب بېرىنگ.

اوچیش قصه سى

آدم لار اۇتگن زمان لرده اوچیش نى ایستراپدیلر. شو ایستککه
اېرىشیش اوچون كۇپ محنت چېکدى لار. (۱۱۰۰) ییل آلدىن
(فرناس)) اۇغلى، ((عباس)) ناملى بیر مسلمان و بىلىملى کیشى
اوچیش اوچون قنات یسهدى و شو قنات لار یاردمیده كۆكکە
اوچدى. اما، آز مدت دن سۇنگ، یېرگه کېلیب، قۇندى. یوز ییل
آلدىن ((اتو)) اتلى بیر آلمانلىک ییگیت، اوچیش فکریگه توشدى.
او، قوشلار نىنگ قنات لرى نى تېكشیریب، نېچه ییل ایشلهدى و
تورلى سینا لرنى اۇتکزدى. بیر کون او، بیر تېپه اوستیگه چىقىپ،
یسه گن قنات لرى نى اۇزیگه باغلب اوچدى. او، بیر مدت اوچیب،

سېكىن يېرگە قۇندى. بو، كتە يوتوق اېدى. او، بو كامياب ليكدن
كېين قىتە - قىتە كۆككە اوچىپ، سىناولرىنى دوام بېردى.
يىللار اۋتدى، ((ويلبررايت)) اتلى بىر عقللى، بىلىملى يىگىت،
((اتو)) نىنگ ايشلرى بارەسىدە يازىلگن كتابلرنى اۋقىدى.
((ويلبر))، ((اتو)) نىنگ تجربە و سىناولرى گە قىزىقىپ، اونىنگ
تجربەلرىنى دوام بېردى. اول اينىسى ((اورويل)) ياردىمىدە
اوچىش قاناتلرىنى يسەدى. نېچە وقت دن سۇنگ، بو ايگى اينى-
آغە اوچىش اوچون مخصوص ماشىن تۇزىشنى اۋىلەدىلر. اولر
نىنگ اورىنىش لرى اوچ يىلدن كېين نتيجه بېردى و بىرىنچى طيارە
اوچىش گە تيار بۇلدى. اولر، اۋز دۇستلرىنى اوچىش مراسىمى
باشلەنىشى گە چقىردىلر. طيارەنىنگ ماشىنى ايشلەى باشلەپ، اينى-
آغەلرنى طيارە بىردن كۇتريب، هواگە اوچىردى و بىر دىققەدن
كېين اېسان-امان يېرگە قۇندى. دۇستلر نىنگ قىوانچ و
تشويقلرى ارەسىدە ((ويلبر)) موفىقت بىلن طيارەدن چىقدى. انه
شونداق بۇلىپ، هوا يۇللرى هم آدم لر تصرفىگە كىردى. اۋشە
وقتدن بوكونگچە، طيارەنىنگ بىرىنچى اوچىشىدن تۇقسان يىلدن
كۇپراق وقت اۋتگن. حاضرگى زمان دە، اولكن و قولەى طيارەلر و
سفينەلر هوا يۇللرى دە قىتە، اوزاق مسافەلرسىنى يقىن لشتىردى.

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- طياره اختراع سى نىنگ اۇتمىش تارىخى بارەسىدە سۆزلىنگ.
- ۲- طياره فايدهلىرى بارەسىدە سۆزلىنگ.
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلىرىنى تخته گە يازىپ، اولردن اوچ گپ توزىنگ:
بىرى سۇراق گپ، ايگىنچى سى بويروق گپ، اوچىنچى سى درك گپ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- هر بىرىنگىز، درس متنى دەگى حكايت نىنگ بىر بۇلىمىنى تىلب، اۇشە متن بارەسىدە اۋز توشونچەلر يىنگىزنى سۆزلىب بېرىنگ.
- ۲- قويدەگى مستقل سۆزلىردن گپ توزىپ، ياردەمچى سۆزلىرىنى كۇرستىنگ:
يېر، گل، اېكىش، يىز، طياره، اوچىش.
- ۳- درس متنى دن فايدهلىنىپ، طياره بارەسىدە بىر متن يازىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، درس متنىنى اۇقىپ، يازىپ، اوبارەدە سۆزلەي آلەدىلرمى؟
- ۲- اوچىش قىسەسى بارەسىدە سۆزلىب، اوتو، ويلبررايت و اورويل نىنگ قىلگن ايشلىرى بارەسىدە سۆزلەي آلەدىلرمى؟
- ۳- طيارەنىنگ فايدهلىرى بارەسىدە سۆزلىب، سۇراق گپ، بويروق گپ و درك گپلرنى توزە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

درس متنى دن فايدهلىنىپ، بىر متن يازىنگ.

قىرق تۇرتىنچى درس

ھدف: نماز ھقىدە يازىلگن متننى اۇقىش، يازىش، او بارەدە معلومات آلىش گە

قىزىقىش.

۱- نماز قندەى اۇقىلەدى؟ بىلسىنگىز باشقەلر گە آيتىپ بېرىنگ.

۲- عايلەنگىزدە نېچە كىشى نماز اۇقىيدى؟ ھەر يىرىنى تانىتىنگ.

۳- كىملر نماز اۇقىيدىلر؟ بىر كېچە-كوندوز دە نېچە وقت نماز اۇقىش كېرەك دىر؟

نماز

نماز، اسلام دىنىنىڭ ايگىنچى بناسى دىر. ھەر بىر بالغ و مسلمان اېر كك و خاتىن گە بېش وقت نماز فرض دىر؛
يعنى: تانگ نمازى، پېشىن نمازى، عصر نمازى، شام نمازى
و خفتن نمازى.

ھەر بىر مۇسلمان بىرچە مۇئەللىمىدىن ئالدىن، ئىسلام دىنىنىڭ بېش بىناسى بارەسىدە مەلۇمات تاپىپ، ئۇلارنى ئادا ئېتىشى كېرەك.

ﷻ قىرغاقىمىدە ئىماز ئوقۇشنى كۆپ تەكىدلىگەن. مۇسلمان كىشى ﷻ نىڭ ئىھكامىنى بىجىرىشكە مەسئۇل دىر. ئىماز ئوقۇش نىڭ كۆپ فەيدەلىرى بار. بىرى بۇ دىر كە، بىز ئىسلام دىنى نىڭ بىر قىزىقىنى ئادا ئېتەمىز ۋە ﷻ بىزلىرىدىن رازى بۇلىشى مۇمكىن. ئىككىنچىسى بۇ دىر كە، ئىماز ئالدىن ئىھرام قىلەمىز. بۇ ئىش پاكلىغىمىزگە ياردەم بېرىپ، ۋەجۇدىمىز ساغلىقىگە سەبب بۇلەدى. بۇندىن ئىشقىرى، ئىماز ۋە ئىبادەت ئارقىلىق رۇھىمىز پاكلىنىپ، ئىسكىن تاپەدى. جەمئەت دە ئىماز ئوقۇش، ئىنسانلارنى بىر-بىرىگە ئىقىنلىشتىرەدى ۋە ئۇلار ئارەسىدە مۇھەر-مۇھەببەت، ئىشانچ ۋە بىردەملىكنى مۇستەھكەملىدى. دائىمى ۋە مۇنەزەزە ئىماز ئوقۇش ساغلىقنى تەمىنلىدى. ئىماز نىڭ ئىنەدە بىر قىچە فەيدەلىرى بار. ئۇلارنى ئالتە دىنى مۇمىنلار ئوقۇتۇۋاتىلىرى، ئاتە، ئانەلىرىمىز ۋە دىنى كىتابلىرىدىن ئۇرغىنىپ، ئالىشىمىز مۇمكىن.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- اسلام دىنى نىنگ بېش بناسى حقيده اۇقووچىلرگه معلومات بېرىنگ.
- ۲- نماز فايدهلىرى حقيده اۇقووچىلرگه معلومات بېرىپ، نماز اۇقىش نى عملى شىكلده بىلدىرىنگ.
- ۳- درس متنى دهگى يىنگى سۆزلرنى تختهگه يازىپ، اۇقووچىلرگه بىلدىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- گروپلرگه بۆلىنىپ، بىر بۆلىم هر نماز نىنگ فرض ركعتلىرى، يىنه بىر بۆلىم واجب ركعتلىرى، و باشقىسى سنت ركعتلىرى سانىنى اېسلىتمە شىكلده بىر كاغذگه يازىنگلر.
- ۲- هر گروپدن بىر- بىر كىشى، صنف قرشى سىيده تورىپ، امام بىلن اۇقىلەدىگن بېش وقت نماز نىنگ فرضلىرى حقيده معلومات بېرسىن.
- ۳- هر گروپدن بىر- بىر كىشى، فرض و سنت حقيده باشقىلرگه معلومات بېرسىن.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، نماز حقيده معلومات تاپىپ، عملى شىكلده بىجرە آلەدىلرمى؟
- ۲- درس متنى دهگى يىنگى سۆزلرنى تانىپ، اولرگە گپ توزە آلەدىلرمى؟
- ۳- نماز نىنگ فايدهلىرى حقيده متن يازىپ، باشقىلرگە سۆزلەى آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

- اۇقووچىلر، بېش وقت نمازدن بىرىنى تىلەپ، او حقده بىلگنلىرىنى يازىپ، كېلىسىنلر.

قىرىق بېشىنچى درس

ھەد: اۇقۇوچىلر، اىچىملىك سوولر حقىدە معلومات تاپىب، اىچىش گە يره مس
سوولرنى اىچمىسلىكلرى.

- ۱- اويلر ينگىزدە قندەى سوولرنى اىچەسىز؟ سۇزلنگ.
- ۲- بولاق سووى حقىدە سۇزلنگ.
- ۳- اريق سووى اىچىش گە يخشى مى يا يامان؟
- ۴- ناپاك سوولر نىنگ اىچىشى ساغلىق اوچون قندەى ضررلى بار؟

اىچىملىك سوو

تېنگرى تعالى نىنگ بويوك نعمتلىرىدن بىرى سوو دىر. طبيعت ده خىلمە- خىل سوولر بار: بولاق سووى، دېنگىز سووى، دريا سووى، كارىز سووى، قودوق سووى، حوض سووى، كۆلر سووى، ياغمىر سووى، اريق سووى و باشقە سوولر. حيات اوچون سوو نىنگ اهمىتى جودە كۆپ. سوو بۆلمە گندە، اېكىن چىلىك و باغدارچىلىك ممكن بۆلمس اېدى. شونده، انسانلر، حيوانلر و اۆسىملىك سووسىزلىكدن اۆلر اېدىلر.

سوو بۆلمە گندە، يىشش هم ممكن بۆلمس اېدى. ناپاك سوو انسانلر و حيوانلر ساغلىگى نىنگ دشمنى دىر. بىر قنچە كسللىكلر،

اینیقسه اسهال، بورغی، کؤلرا و تورلی یوقیملی کسللیکلر، ناپاک و افلاسلنگن سوولردن تاپیلهدی. شونینگ اوچون، سوونی تازه اسره شیمیز کبره ک. اریق، حوض، کؤل و دریا سوولری نی تۇغریدن تۇغری ایچمسیلک کبره ک. بو سوولرنی قینه تیب، اوستی یاییق، پاکیزه ایدیش ده ساووتیب ایچسک، هر قندهی میکروب لر و کسللیکلردن قوتیله میز.

ینه بیر نرسه نی کؤزده توتیشیمیز ضرور دیر. میکروب لر جوده آسان سوو منبع لریگه قۇشیلیب، اونى بولغه یدی. سوو منبع لری نی پاک اسره شیمیز و اونگه افلاس نرسه لرنی تشله مس لیگیمیز کبره ک دیر. سوو منبع لری افلاس لنسه، تورلی میکروب لر تاپیلیشى گه امکان یره تیله دی.

میکروب لر اېسه، تورلی یوقیملی کسللیکلر ترقه لیشی گه سبب بۇله دی. کؤزه، سطل، قازان، آفتابه کبی سوو سالینه دیگن ایدیشلر نی قاپقاق یا تازه تکه بیلن بېرکیتیشیمیز کبره ک. سوو منبع لری بیت الخلالردن اوزاق بۇلیشى جوده مهم دیر. سووگه کلورین مادّەسی قۇشیلسه، ایچیش گه قۇله ی بۇله دی. داکترلر مشوره سی گه کؤره، کلورین نی اؤلچب، سوو منبع لریگه تشلش کبره ک. بولاق لر و چوقور قودوق لر نینگ سووی یخشی ایچیملیک سوولردن سنله دی.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- تازە سوو حقىدە معلومات بېرىنگ.
- ۲- ايچىش گە مناسب سوولر حقىدە معلومات بېرىنگ!
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرنى تخته گە يازىب، ھر بىرىگە بىرگپ يازىنگ.
- ۴- سۇراق و بويروق (امر) گپلرنى اۇقووچىلرگە توشونتىرىپ، مثاللر ارقەلى موضوعنى يارىتىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- ايچىملىك سوولر حقىدە سۆزلنگ!
- ۲- سوولردن قىسىسى ايچىش گە قۇلەى دىر؟ بو حقدە بىر متن يازىنگ!
- ۳- درس متنى دەگى يىنگى سۆزلرنى دفترلر يىنگىزگە يازىب، ھر بىرىنى سۇراق و بويروق گپلردە ايشلەتىنگ!

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، درس موضوعسىنى توشونىپ دىلرمى؟
- ۲- ايچىملىك تازە سوولر حقىدە باشقەلرگە معلومات بېرە آلەدىلرمى؟
- ۳- درس متنى حقىدە بىرار متن يازە آلەدىلرمى؟

اوى تاپشيريغى:

يشش جايلر يىنگىزدە ايچىلەدىگن سوولر حقىدە بىر متن يازىنگ!

قىرق آلتىنچى درس

ھەدەف: يەرەشتىرىش فايدەلەرنى بىلىش، او بارەدەگى مطلبلارنى اۇقىش و يازىش.

۱- يەرەشتىرىش بارەسىدە سۆزلەنگ.

۲- اىگى اينى- آغەنگىز بىر- بىرى بىلەن خفە بۆلگەن. سىز اوچىنچى اينى صفتىدە اولارنى يەرەشتىرىش اوچون نىمە ايش قىلەسىز؟

* * *

يەرەشتىرىش

بابر و اوچقون بىر- بىرلەرى بىلەن اۇرتاق ابدىلەر. بىرگە مەكتەپ بارىپ، درسلاردا بىر- بىرلەرىگە ياردەملەشەي، مەكتەپدن بىرگە اوىلەرگە قەيترابدىلەر.

بىر كۈنى اوچقون، بابەرگە قەرمەي، باشقا بالەلەر بىلەن مەكتەپدن قەيتدى. بابەر، مەكتەپدن رەخت بۆلەپ، ھەركىمدەن اوچقوننى سۆرەدى. اولردەن بىرى، اوچقون، باشقا بىلەن كەتتى، دېدى. بابەر، اوچقون نىنگ بو ايشىدن جۈدە قىغورىپ، اۋز اۋزىگە دېدى: مەن بۈندەن بويا، اوچقون بىلەن بىرگە يۈرمەي، مەكتەپدە باشقا بىلەن اۇرتاق لىك قىلەمەن.

اوچقون، اپرەتەسى مەكتەپ يۈلەيدە بابەرنىنگ اويى آلدەدە تورەپ، بابەرنى بىر نەچە قەتلە قىچقىردى. بابەر، اوچقون نىنگ تاۋوشىنى اېشىتەي، جۈاب بېرمەدى. اوچقون يەكە مەكتەپگە كەتتى. بابەر، اوچقون كەتكەندە سۆنگ، ھەمايون بىلەن مەكتەپگە باردى. او، اوچقوننى قەبەلەلەرى تۈشگەن ھالدا كۆردى. بابەر بىلەن ھەمايون نىنگ سەلامىگە جۈاب ھەم بېرمەدى. ھەمايون ھىران بۆلەپ، اوچقوندىن

سۋرەدى: اوچقون جان نىمە اوچون بىزنىڭ سىلامىمىزگە جىواب
بېرىمەدىڭ؟

اوچقون، ھەمىيون نىڭ جىوابىگە ايتدى: مېنى كېچىر. بابردىن
اينىگىنىمىز اوچون سېنى بىلەن ھەم سۋرشمەدەيمىز.
ھەمىيون، بابردىن سۋرەدى: اوچقون نىمە اوچون سېنىدىن
اينىگەندى؟

بابر اۋتەن كۈن نىڭ ۋاقىتىنى ھەمىيونگە ھەيلىگە قىلىپ،
ايتدى: مېنى كېلگۈسىدە ھەم اوچقون بىلەن اۋرتاقلىق قىلىمىزلىككە
قەدەر قىلىپمەن، دېدى. ھەمىيون، بابرى بىلەن اوچقوننى بىر چۈكىگە
اۋلتىرغىزىپ، بىر- بىرى بىلەن يەرەشتىردى. اوچقون، ھەمىيون نىڭ
كۈشتىشى بىلەن، بابردىن غەدەر تىلەپ، نەتىجەدە ايكاولرى بىر-
بىرلىرى نىڭ يۈزلىرىنى اۋپىپ، كېلگۈسىدە شۈندەي ايشلىرىنى
قىلىمىزلىككە ۋەدە بېردىلەر.

* * *

حرمتلى اۇقتووچى!

- ۱- يرەشتىرىش فايدەلىرىنى اۇقووچىلرگە توشونتىرىنگ.
- ۲- يىنگى سۆزلرنى تختهگە يازىپ، اۇقووچىلردن اۇقىش و يازىشلىرىنى اىستىنگ.
- ۳- درس متنىدن سۇراق بېلگىسىنى اۇقووچىلرگە كۆرسىتىپ، قىندەى اۇقىشىنى توشونتىرىنگ.

عزيز اۇقووچىلر!

- ۱- ارەزلىگن ايگى كىشى ارەسىدە، يرەشتىرىشنى عملى صورتدە تمشىل قىلىنگلر.
- ۲- درس متنىدەگى يىنگى سۆزلرنى كىتابچەلرىنگىزگە يازىپ، هر بيرىگە گپ توزىنگلر.
- ۳- هر بيرىنگىز، گروپلرگە بۆلىنىپ، يرەشتىرىش فايدەلىرى حقىدە سۆزلىنگ.

سىنىش:

- ۱- اۇقووچىلر، يرەشتىرىش حقىدە معلومات تاپىپ، عملى صورتدە ايگى كىشىنى يرەشتىرە آلەدىلمى؟
- ۲- اۇقووچىلر، بابرىلن اوچقون حكاىەسىدن فايدەلىنىپ، يىخشى اورتاقلىك قىلە آلەدىلمى؟
- ۳- درس متنىدەگى يىنگى سۆزلرنى بېلىپ دىلمى؟

اوى تاپشبرىغى:

درس متنىدەگى حكاىە حقىدە بىر مطلب يازىپ كېلىنگ.

معارف ترانه‌سی

عرفان شعاریمیز — علم اعتباریمیز —

دانش‌نی اؤرگنیشش — کؤپ افتخاریمیز —

بیز دانش اهلی میز تعلیم شعاریمیز

فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیز

علم اؤرگنیش اوچون — سعی و عمل قیلیب

بیز آله باره‌میمیز — خدمتگه ایتیلیب

بیز دانش اهلی میز تعلیم شعاریمیز

فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیز

تعلیم ابرورگهر — تعلیم چوتاج سر

هرکیمسه‌نی بیلیک — مقصدگه یتکی‌زر

بیز دانش اهلی میز تعلیم شعاریمیز

فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیز

مردانه ایش قیلینگ — بؤلگی سیز اهل فن

یشنر بوگون وطن — علم و عمل بی‌لن

بیز دانش اهلی میز تعلیم شعاریمیز

فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیز

غلام سخی وکیل زاده اندخویی

اۋزبېك تىلى

تۇرتىنچى صنف درسلىك كىتابى

سۆزلىك (لغتنامه)

قويى، تگ.	- آست:
شكار.	- آو:
آت قۇيىب، ناميده، موسوم.	- آتب:
قصداً.	- اته يلب:
دۇستلر، اۋرتاقلر.	- احباب:
تېرى لماق، پۇستلماق.	- ارچماق:
برترلىك.	- افضللىك:
امانتدار.	- امين:
قوم، قبيله، تخم.	- اوروغ:
اۋرنك، نمونه.	- اولگو:
كتّه، حرمتلى، بويوك.	- اولوغ:
اېسدن چىقрмаق، ياد دن چىقрмаق.	- اونوتماق:
ازدواج قىلماق.	- اويلنماق:
۱- برقرار قىلماق، ۲- نصب قىلماق.	- اۋرتتماق:
نمونه، اولگو.	- اۋرنك:
تغىير بېرماق.	- اۋزگرتيرماق:
ريشه.	- اۋزهك:
نبات، گياه.	- اۋسيملىك:
ريشه.	- ايلديز:
آزادلىك، مستقللىك.	- ابركىنلىك:
خفه بۇلماق، آزرده بۇلماق، ملال لنماق	- اينجىماق:
مكمل، همه.	- بوتون:
پېچ كسلىگى.	- بورغى:
چشمه.	- بولاق:
آلوده قىلماق.	- بولغهماق:

- بویروق: امر، حکم.
- بویوک: کتّه، اولکن.
- بیرلشتیریش: متحد قیلش، بیر قیلش.
- بېلباغ: کمر بند.
- پارتلاوچی: انفجاری، انفجار قیلوچی.
- تانگ: سحر، بامداد.
- تبعیض: آدملر آره سیده، تورلی جهتدن فرق قایل بولیش.
- تر قلماق: یه یرلماق، نشر بولماق.
- تقوا: پاکلیک، گناه دن اؤزنی سقلش.
- تواضع: کمترلیک، شکسته نفسلیک، کبر سیزلیک.
- توگتماق: تمام قیلماق.
- تورلی: هر خیل، هر قسم.
- تېنگ: برابر، مساوی.
- چقنه ماق: اچیلماق.
- چقیریق: دعوت.
- چیدم: طاقت، صبر و تحمل.
- ربیع الاول: هجری قمری ییل نینگ اوچینچی آیی.
- رتب: رتبه لر، درجه لر.
- سؤنگره: سؤنگ، کپین.
- سیناو: امتحان، آزمایش.
- سېکین: آهسته، یواش.
- صحابه: حضرت محمد ﷺ بیلن صحبت داش بولگن کیشی.
- عبث: بېهوده، اونوم سیز، فایده سیز.
- عهدده: ذمه.
- غزا: حضرت ﷺ نینگ اوروش لری.
- قرشی: ۱- مخالف، ضد. ۲- مقابل.
- قشاق: کمبغل، غریب.
- قشاقلیک: کمبغللیک، نادارلیک.

- قوياش:
- قويى:
- قوشمه:
- قيزيقرلى:
- كوندەليك:
- كۈركم:
- متخصص:
- موزون:
- نيك:
- نېگيز:
- ھييت:
- يارقين:
- يارقينلىك:
- ياروغ:
- ياو:
- يشنەماق:
- يىنگىلىغ:
- يورت:
- يوقارى:
- يوكسلىش:
- يۇلىقماق:
- يۇل لاوچىلىك:
- يۇلداش:
- يۇل-يۇرىق:
- يېچماق:
- يېنگماق:
- كون، گونش، آفتاب.
- پست، پايىن، اداق.
- ۱- مركب، ۲- مشترک.
- جالب، دلچسپ.
- ھركونگى، روزانه.
- سرسبز، خرم.
- معين بير رشتە، بيلم يا ايشده اۇقيپ،
- تربيه لنگن كيشى، معين بير ساحه نينگ
- بيلمىدانى.
- وزنلى، آھنگداش.
- يخشى، اپزگو.
- اساس، بنياد.
- بىرەم، عيد.
- روشن.
- ياختىلىك، روشنىلىك.
- ياختى، روشن.
- دشمن.
- سبز و خرم بۇلماق، كۈركم بۇلماق.
- مانند، اۇخشش، مثل.
- يشش جاي، اۈلكە، وطن.
- بلند، يوكسك.
- ترقى اپتیش، رشد قىلىش.
- دچار بۇلماق.
- راھنمالىك.
- ھمراھ، ھمسفر.
- روش، طريقە، شپوہ.
- ۱- آچماق، ۲- حل قىلماق.
- شكست بېرماق، مغلوب قىلماق.